

2. fejezet. A megváltás műve.

Szótériologia.

A megváltás vágya és reménye oly általános és mély az emberiségben, mint a baj, mely lenyűgözi a léleknek önkifejlésre irányuló nemesebb buzdulásait. Nincs vallás, mely szabadulást és gyógyulást ne akarna és ne igérne. A teológiai megváltás-tannak meg kell mutatnia, hogy a katolikus megváltás igazsága nemcsak messze meghaladja ezeket a kísérleteket, hanem megnyitja a lelki szabadulásnak és gyógyulásnak egyedül lehetséges és egyedül célhoz vezető útját.

A megváltás teológiai tárgyalásának sajátos jelleget ad, hogy *aránylag kevés hiteles egyházi tanítást tartalmaz*. Ennek fő oka abban van, hogy a kereszténység oly nyíltan mint megváltó vallás jelent meg, a megváltottságról való meggyőződés annyira átment a keresztények véérébe és lett éltető levegőjük, hogy a nagy szentháromsági és krisztológiai harcok és teológiai mozgalmak közepett sem eretnekek nem merték nyíltan támadni, sem a hívő ráelmélés nem tartotta szükségesnek, hogy külön megfontolás tárgyává tegye. A dogmafejlődés kovásza tehát itt nem működött oly erővel, mint a Szentháromság vagy a megtestesülés titkánál. Mindamellett a szentatyák is, a hittudósok is nagy figyelmet szántak az ide vonatkozó alapkérdéseknek, és a titok nagy jelentőségének megfelelően minden oldalról megvilágították tartalmát. Tevékenységük eredményét legcélszerűbben úgy csoportosítjuk, hogy mindenek előtt előterjesztjük a titok tartalmát, azután igazoljuk valóságát a hit forrásaiból, megállapítjuk tökéletességeit, és végül tisztázzuk a magára álló és a hívő elméhez való viszonyát. A megváltás dogmájának sajátos tartalma (II 7. lap) szükségessé teszi, hogy a megváltás művét azután még egyszer végigtekintsük a közvetlen megvalósítás szempontjából, a megváltó hármasság hivatala során.

Irodalom. A szentatyák témaszerűen csak a Megváltó személyéről tárgyalnak, természetesen folytonos vonatkozással a művére. A görög atyák elméléseinek eredményét összefoglalja *Damascenus* De fide orth. III. Nyugaton a rendszeres tárgyalást megindítja *Szent Anzelm* híres korszakalkotó munkája: *Cur Deus homo* és *Hugo Victorinus* De sacramentis christianae fidei II 1. Utána szóba jönnek *Lombard*. III dist. 18–21 és kommentátorai; *Bonaventura* Breviloquium p. 4; *Thom* III 19–22 24 26 46–56 I II 102 és nagy kommentátorai, meg természetesen a klasszikus kompendiumírók. – 19. századi jeles monografiák: J. H. *Oswald* Die Erlösung in Christo Jesu II 1887; F. A. *Stenstrup* Soteriologia 2 k. 1889; A. *Ritter* Christus der Erlöser 1903; J. *Rivière* Le dogme de la rédemption. Étude historique 1905; Étude théologique 1914; J. *Lamiane* La rédemption 1911; E. *Hugon* Le mystère de la rédemption 1911. Történetiek: C. *van Crombrugghe* De soteriologiae christianae primis fontibus 1905; *Sträter* Die Erlösungslehre des h. Athanasius 1894; *Weigl* Die Heilslehre des h. Cyrill v. Alexandrien 1905; R. *Guardini* Die Lehre des h. Bonaventura von der Erlösung 1921; R. G. *Bandas* The Master-Idea of S. Paul's Epistles on the Redemption 1925.

64. §. A megváltás titkának előterjesztése.

Diekamp II § 31 32; *van Noort* 2, 1; *Pesch* 411–4; *Scheeben* III 309–30; 216–33 377–85; *Petavius* Incarn. II 6–10 XII 1–8 17; *Thom* III 19 26 48–49; *Verit.* 29; *Salmant.* tr. 21, disp. 16; *Billuart* Incarn. dis. 9; *Berti* XXVIII dis. 2 3; *Frassen* Incarn. disp. 3, a. 1, s. 1; a. 2, s. 1.

1. Jézus Krisztus közvetítői és főszéki szerepe.

Jézus Krisztus az emberiség megváltását mint Isten és ember közt álló közvetítő, illetőleg mint az emberiség feje vitte végbe. Mindenekelőtt tehát az Üdvözítőnek e megváltói helyzetét és szerepét kell megismernünk.

1. Tétel. Jézus Krisztus egyetlen és pedig természet szerinti közvetítő Isten és ember közt. Hittétel.

A tévedhetetlen egyházi előterjesztés ismételt hirdeti Krisztust.¹ A Szentírás kifejezetten ilyenek mondja: «Egy az Isten, egy a közbenjáró is az Isten és az emberek között, az ember Krisztus Jézus, aki mindenkiért adta oda magát váltságul».² Ilyenként állítja elénk a szenthagyomány is Irenaeus óta, akinek megváltás-tanában ez a vezérgondolat.³ A tételben és az Apostol szavaiban ki van mondva, hogy

1. az Üdvözítő természet szerinti közvetítő Isten és az emberiség között. A közvetítő ugyanis két végletet összekötő közbülső való.⁴ Már most egyedül az Isten-ember van olyan helyzetben, hogy a két végletet, melyek közt közvetítenie kell, létének egységébe fűzi; az Ige személyében egy szubsztanciává egyesült Isten és ember. Minden gondolható más lény csak tevékenységével, de nem mivoltával lehet közvetítő; nevezetesen tökéletlen közvetítő az ariánusok Logosa, és a gnosztikusok Krisztus-eónja: sem nem Isten, sem nem teremtmény.

2. Krisztus mindazáltal *mint ember közvetítő*. Hiszen a közvetítőnek két véglet között kell állnia; tehát Isten és ember között csak az közvetíthet igazán, természet szerint, aki kisebb Istennél és nagyobb az embereknél. Már most az ember Krisztus kisebb Istennél («az Atya nagyobb nálam»); azonban egyben fölötte áll az embereknek, sőt az összes teremtményeknek, mert az Igében szubsztanciál, osztozik méltóságában, és rendelkezik a kegyelmek teljességével. Itt fölmerül a kérdés: Mikép lehetséges, hogy Krisztus egyesíti mivoltában a két végletet, melyek közt közvetítenie kell, Istent és embert, és mégis az egyiknek fölötte, a másiknak alatta áll? *Felelet.* Az Üdvözítő mint igazi isteni és igazi emberi természetnek metafizikai birtokosa egyesíti magában a két végletet; de emberi természeténél fogva alatta áll Istennek, isteni személyénél fogva fölötte áll az embernek. Emberi természete ugyanis teljes; és isteni személye vele szemben mindenestül betölti a hiányzó emberi személy metafizikai és erkölcsi szerepét; az ember Krisztus tehát mint cselekvésre és érdemszerzésre képes teljes való áll Isten és ember között; az ember Krisztusnak személye fizikailag egy személy, azonban érték, erő és hivatás szerint kettő: isteni és emberi; és ebben az utóbbi minőségében közvetít.

3. Az Üdvözítő *egyetlen közvetítő*. Nincs ugyanis más lehetőség közvetíteni Isten és ember közt a végletek fizikai egyesítése útján. Ezt megerősíti maga az Üdvözítő: «Én vagyok az út, az igazság és az élet. Senki sem juthat az Atyához máskép, mint énáltalam»;⁵ és az apostol: «Nincsen üdvösség senki másban; mert nem is adatott más név az ég alatt az embereknek, melyben nekünk üdvözlünk kellene».⁶ Ez a kizárólagosság azonban Krisztusnak csak elsőrendű, önerejéből való, teljes értékű közvetítésére vonatkozik. Ez a közvetítés nem zár ki tőle függő másodrendű, nem saját erejükből és nem teljes értékkel, hanem előkészítő vagy végrehajtó szerepben működő közvetítőket. Ezeknek működése (pl. a Krisztus rendelte papság) az Üdvözítő közvetítő szerepének kizárólagosságát nemcsak el nem homályosítja (a «Quod quis potest per se, potest etiam per alios» elv értelmében), hanem ellenkezőleg teljes világításba helyezi igazi erejét: magátólvalóságát; Krisztus közvetítése az ősforrás, amelyből táplálkozik minden másodrendű közvetítés.

¹ Leo M. Epist. Flavian. Denz 143; Decr. Iacobit. Denz 711; Trident. 5 c. 3 Denz 790.

² 1 Tim 2,5; cf. Heb 8,6 9,15 12,24.

³ Iren. III 18, 6; Nyssen. Eunom. II (M 45, 532 a); August. Serm. 47, 12, 21.

⁴ Thom III 26, 1.

⁵ Jn 14,5.

⁶ Act 4,12; cf. Col 1,20.

4. Az Üdvözítő azonban *nemcsak mivoltával, hanem tevékenységeivel is közvetít*. Közvetítő tevékenysége a dolog természete szerint két irányú: Isten felé képviseli az emberek szükségét és megadja Istennek, amit a közvetítés célja megkíván; az emberek felé továbbítja Isten kegyeit és adományait, a közvetítés eredményeit és biztosítékait. Tehát a közvetítés fölséges kettős áramlás, közlekedés ég és föld között, amint Jákob lajtorjáján az angyalok szálltak föl és alá, amint Herakleitos homályosan és tökéletlenül megsejtette, midőn a mindenség folyamatát két útnak, a fölfelé és a lefelé haladó útnak (ὄδος ἀνω, ὄδος κατω) váltakozásában látta.

2. *Tétel. Jézus Krisztus a teremtésnek, és nevezetesen az emberiségnek a feje. Biztos.*

Témaszerűen tanítja *Szent Pál*. Teológiájának egyik vezérgondolata, hogy a hívők Krisztusnak titokzatos teste, és ő a fő. Így nevezetesen Eph; Col 1 2; 1 Cor 12–14 és Rom 12,1–8. De a főség tanát kifejező alap gondolatok a szentírási kinyilatkoztatás minden korszakában szerepelnek és magának az Üdvözítőnek tanításában is középponti helyet foglalnak el. Ugyanígy tanítanak a szentatyák¹ és a hittudósok² Thom. III 8 kapcsán. Ennek az egész katolikus hitrendszerre, különösen az Egyház és a szentségek tanára nézve alapvető és rendkívül termékeny igazságnak fő dogmatikai mozzanatai a következők:

1. *Jézus Krisztus az ő Egyházának feje*: «Mindent az ő lába alá vetett, és megtette őt mindenekfölött az Egyháznak fejévé, mely neki teste».³ De feje az összes emberiségnek is, mert mindnyájan hivatva és képesítve vannak arra, hogy testének tényleges, élő tagjai legyenek;⁴ sőt feje az egész szellemi teremtésnek: «Imádják őt az Isten minden angyalai»; «minden fejedelemségnek és hatalmasságnak a feje».⁵ 2. Szent Tamás szerint⁶ a főt jellemzi egyfelől, hogy a testtel szerves egységben van, másfelől a test fölött kimagaslik méltósága, kormányzó és éltető befolyása révén (dignitate, gubernio, causalitate).

a) Az Üdvözítő az emberiséggel szerves ontológiai összeköttetésben áll, amennyiben mint a testvéreknek, sőt mint a teremtésnek elsősülötte,⁷ mint velünk azonos természetű ember egy az emberiségből. Sőt az atyák egyetemes tanítása értelmében azáltal, hogy egyet emelt magához az emberiségből, fölvette az egész emberiséget (mint fajt) az Igének ölébe, mint második Ádám, ki az egész emberiségnek jogi feje lett; és az egész emberiség sorsát hordozza lelkében.

b) Egyben azonban *kiemelkedik* az emberiség egészéből, nemcsak mint az emberek legkülönbje, aki nem a test kívánságából, hanem a Szentlélektől szüzi talajból fogantatott, és igazsággal meg kegyelemmel teljes, hanem mint mennyei ember (homo caelestis⁸), aki mennyből szállott alá, és mennyei kiválósága és szentsége magaslatára emelte föl az emberséget. Ebből látnivaló az is, hogy a fői méltóság az ember Krisztusnak jár ki, de a személyes egyesülés címén; és egyben kitűnik, hogy ez a méltóság fölülmulthatatlan, sőt megközelíthetetlen. Krisztus a fő mindig messze kimagaslik testéből, az emberiségből, sőt az egész teremtésből.

c) Az Üdvözítő mint fő *kormányzó, irányító és éltető befolyást gyakorol* a testre. Az Üdvözítő mint az Ige örök személyének egységébe fölvelt ember az emberiség

¹ *Iren.* III 16; *Cyprian.* Unit. Eccl. 23 etc.; *Method.* Decem virg. 3, 4; *Athanas.*; Ctra arian. 21 (M 26, 1022); *Nyssen.* in Cant. hom. 7 8 13; *Cyrl.* Al. in Jn 1 14; *Thesaur.* 20; *August.* in Ps 139, 2; 142, 3; 62, 2; *Agon.* christ. 20, 22; *Gen.* Manich. II 24, 37.

² *Lomb.* III dist. 13 *Halens.* III 12.

³ Eph 1,22; cf. Col 1,18.

⁴ *Thom* III 8, 3.

⁵ Heb 1,6; Col 2,10.

⁶ *Thom* Verit. 29, 4.

⁷ Rom 8,29 Col 1,15–7.

⁸ 1 Cor 15,47.

természetfölötti életének kútfeje: «Az ő teljességéből vettünk mi mindnyájan».¹ Ezt a hatékonyságot az Üdvözítő kétféle tevékenységgel fejti ki: *Mint erkölcsi fő* a természetfölötti javakat kiérdemli Istentől, s kormányzó és tanító tevékenysége által közli az emberekkel. Erről az oldalról a Szentírás az Üdvözítőt Isten országa fejének, családfőnek, második Ádámnak nevezi.² *Mint misztikus, de valóságos szervezeti fő* titokzatos isten-emberi hatékonyságával (instrumentum coniunctum-ként; cf. [I 651](#)) árasztja át éltető természetfölötti erejét a tagjaiba. Erről az oldalról a *Szentírás* nemcsak élő test tagjainak nevezi a hívőket és Krisztust főnek, hanem a következő termékeny képekkel világítja meg helyzetét és erejét: Krisztus Isten élő templomának élő szögletköve,³ Egyházának szeplőtelen és termékeny jegyese,⁴ szálló⁵, melynek venyigéi vagyunk, nemes olajfa, és az emberiség e fának ojtványa.⁶

Az Üdvözítőnek ez a hivatása és képesítése, hogy mint fő az emberiségbe kegyelmi életet önt, azt fönntartja és éleszti, a *főség kegyelme* (gratia capitis). Ez tehát tartalmilag egybeesik az Üdvözítő személyes kegyelmeivel: gyökere a személyes egység kegyelme, valósító elve az Üdvözítő teremtett kegyelmeinek teljessége. Formailag egybeesik az Üdvözítőnek főségi szerepével és helyzetével.⁷

2. A megváltás katolikus fogalma.

A megváltás dogmájáról úgy kapunk teljes fogalmat, ha külön tekintjük a megváltás művét és a megváltó tevékenységet; vagyis ha külön szemügyre vesszük, mit vitt végbe az Üdvözítő, és milyen tevékenységgel vitte azt végbe.

A megváltás művét a Szentírás üdvösségnek jellemzi már az Üdvözítő névadásával kapcsolatban: Jézus lesz a neve, «mert ő szabadítja meg népét bűneitől.»⁸ Az Apostol így jellemzi Krisztus művét: Isten «elhatározta, hogy meghozván az idők teljességét, helyreállítson mindent Krisztusban».⁹ E szerint a megváltás műve abban áll, hogy Jézus Krisztus helyreállította az emberiség számára azt az állapotot, melyet Ádám elvesztett volt. A Szentírás ezt úgy fejezi ki, hogy a bűn által igaz helyzetéből kifordult ember megigazult, illetve a bűn halálából újrászületett, istenies életre; megszakadt istenközössége helyreállt. A megváltás műve tehát *megigazulás, újjászületés, új istenközösség, újszövetség*.

Az Üdvözítő megváltói tevékenysége közvetlenül arra irányult, hogy a megváltás művét elvben, csírában (virtualiter) elvégezze, vagyis lehetővé tegye minden egyes embernek, hogy megigazuljon, újjászülessék, a helyreállított Isten-közösségnek tagjává lehessen: «Hatalmat adott nekik, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, kik hisznek az ő nevében».¹⁰ De a megváltás művének ez az elvégzése nem jelenti azt, hogy minden egyes ember tényleg (in concreto, actualiter) meg is igazul és el is nyeri az istenközösség új életét. Más szóval a megváltás műve az emberiségnek *váltságot hozott elvben, közvetve és képességileg*, de nem egyénileg, közvetlenül és tényleg (obiective et universaliter, indirecte, in actu primo, quoad

¹ Jn 1,16; cf. 15,1 17,21 Eph 1,20.22 4,10. 5,23 Col 1,18 2,10 1 Cor 10,16 11,3 12,12.

² 1 Cor 11,3.8.

³ 1 Cor 3,9–11 2 Cor 6,16 Eph 2,19; Mt 16,17 1 Pet 2,4; cf. Num 12,7 Deut 32,18 Os 8 Is 28,16 51,1 Jer 12,7 Hab 3,6.

⁴ Eph 5,26–30 2 Cor 11,2 Ap 21,6–9 22,17; cf. Gen 2 Mt 19; Os 1–3 Ez 24 Cant.

⁵ Jn 15 1 Cor 3,9; cf. Is 5 coll. c. Mt 21,28–40 Mc 12,1–9 Lc 20,9–16 Is 27,3.6 Ps 79,11. Os 10,1 Jer 2,22 Cant 1,6 8,12.

⁶ Rom 11,16–24; cf. Os 14,7–9 Jer 11,16.

⁷ Lásd *Thom* III 8.

⁸ Mt 1,21.

⁹ Eph 1,10; cf. Heb 5,9.

¹⁰ Jn 1,12.

sufficientiam, virtualiter; non subiective, directe, in actu secundo, quoad efficientiam, actualiter). Hasonlatban szólva: Az Üdvözítő mint az emberiség orvosa megváltói tevékenységével megszerezte halálos betegségünk orvosságát; de aki meg akar gyógyulni, annak élni kell vele; Krisztus mint a természetfölötti világ teremtője az új élet fáját elültette a Golgota hegyén; de aki életet akar tőle, annak táplálkoznia kell gyümölcseivel. Az emberiség pásztora megépítette aklát, mely biztos menedék a zsákmányra éhes, ordítva körüljáró oroszán ellenében; de oltalmat csak annak nyújt, aki odamenekül. Ezt a jelentős mozzanatot hamisítják meg a 16. századi újítók, mikor elismerik ugyan, hogy az elvi megváltás alanyi elsajátítása (szerintük bízó hit útján) szükséges; de magát az alanyi elsajátításnak ezt a tettét is belefoglalják az elvi megváltás művébe; szerintük a megváltás krisztusi műve nem más, mint a predestináltak tényleges megigazulása.

A megváltói tevékenység tekinthető teleologailag (milyen közvetlen célokra irányul), formailag (milyen tulajdonságai vannak) és tartalmilag (milyen egyes tettekből áll).

1. *Teleologailag* a megváltói tevékenység meg van határozva azzal, hogy az emberiség istenközösségének helyreállítása két mozzanatot ölel föl: a bűnösség megszüntetését és a természetfölötti javak visszaszerzését. A szentírók megállapítása szerint is: «Kiragadott minket a sötétség hatalmából és áthelyezett az ő szeretett Fiának országába». «A halálból átvitettünk az életre.»¹

a) A megváltói tevékenység negatív oldalát, a bűn- és a büntetés-adósság eltörlését fejezi ki elsősorban a szentírási *redemptio* (λύτρωσις, ἀπολύτρωσις, kiváltás) fogalma. A kiváltás ugyanis épen abban áll, hogy váltságdíj ellenében visszaszerezzük azt, aminek birtokjogát elvesztettük; itt főként az elvesztett szabadságra kell gondolni. Az Üdvözítő kiszabadított bennünket a bűnök rabságából azzal, hogy váltságdíjul saját életét adta. Kinek? Istennek; metaforás értelemben a sátánnak, akinek rabságába került az ember az eredeti bűn által (55. § 4). b) A megváltói tevékenység pozitív oldalát a szentírási és teológiai nyelvhasználat kiengesztelés, kibékítés, *reconciliatio* (κατάλλαξις, ἀποκατάλλαξις) fogalmával fejezi ki. Az Üdvözítő ugyanis megváltói működése által kibékítette az emberiséget Istennel, úgy hogy az ember többé nem harag fia; visszaszerezte számára Isten kegyét, és helyreállította a régi jó viszonyt, a szövetséget, melyet Isten már a paradicsomban kötött az emberiséggel.² A megváltás művének ezt a két mozzanatát a szók természetesen csak közvetlen és fő jelentésükkel fejezik ki. Teljes jelentésében mindegyik a megváltás egész tartalmát öleli föl: a kiváltás az eredeti szabadság állapotának helyreállítása; viszont a kibékítés a bűn és a büntetés adósságának lerovásával is jár.

2. *Formai tekintetben* a megváltói tevékenység *közvetítő tevékenység*, amelyben Jézus Krisztus mint az emberiség természetszerű közvetítője és feje az egész emberiség képviselőjében és helyébe Isten elé áll, hogy bűnadósságunktól megszabadítson és a természetfölötti életet visszaszerezze. Katolikus fölfogás szerint ez a helyettesítő közvetítés nem merőben közbenjárás, könyörgés (szociniánusok), még kevésbé egyszerűen csak Isten irgalmának kihirdetése, hanem érdemszerző tevékenység, vagyis olyan tevékenység, melyet Isten belső értékességénél fogva az igazság szellemében számba vesz, és melynek viszonzásaképp adja a megváltást. Minthogy az eredeti állapot helyreállítása főként a bűnadósság eltörlése és Isten haragjának kiengesztelése, a megváltói tevékenységnek is érdemszerző jellegében főként a bűnadósság lerovására, vagyis elégtételre és engesztelésre kell irányulnia.

Az *elégtétel* (satisfactio) általában jogtalanság helyreütése, akár dologban esett az mint kár, akár személyben történt mint sértés. Itt természetesen csak az utóbbi jöhet szóba; hisz a

¹ Col 1,13; 1 Jn 3,14.

² Cf. Jer 31,31 Dan 9,27.

bűn a legsúlyosabb tiszteletlenség és sértés Isten szent fölségével szemben. Az Üdvözítő mint az emberi nem feje az emberiségért és az emberiség helyett ezt a nagy sértést jóvátette, amennyiben Istennek megadta a lehető legnagyobb tiszteletet, mely értékben bőven fölé a sértéssel; tette ezt érdemszerző jelleggel, úgy hogy Isten az igazság szellemében az elégtételt elfogadta. Az *engesztelés* propitiatio, expiatio (ἰλασμός) abban állt, hogy az Üdvözítő mint az emberiség feje az egész emberiség nevében Isten elé állt és érdemszerző, azaz biztos viszonzásra találó módon megszüntette azt a szent isteni rosszalást, melynek következtében harag fiait voltunk, és visszaszerezte Isten régi kegyét. Az elégtétel tehát a megváltói műnek inkább negatív, az engesztelés inkább pozitív oldalát juttatja kifejezésre.

3. *Tartalmi tekintetben* Isten rendeléséből az Üdvözítőnek emberi természetben végbevitt minden tette hozzátartozik a megváltói tevékenységhez. Ezt a katolikus hittudomány úgy fejezi ki, hogy az Üdvözítő a megváltást azáltal valósítja, hogy *gyakorolja hármass hivataltát*.

Megváltói hivatalok (tisztviselések, hivatások, munera, officia) azok a meghatalmazások és képesítések, melyeket Isten az ember Krisztusnak a közvetítő tevékenység véghezvitelére adott. Ezek visszavezethetők háromra: a legfőbb tanítói vagyis prófétai, a papi és a kormányzó avagy királyi hivatásra; amint maga az Üdvözítő jelzi: Én vagyok az út (király), az igazság (tanító) és az élet (pap). Mindahárom végtelen méltóságot ölt azzal, hogy a személyes egységben gyökereznek és az emberek gyökeres megszentelésére irányulnak. Ezen a kettős jogcímen a szó legteljesebb értelmében hierarchiai tisztviselések.

De a megváltás művének valósítása tekintetében *nem állíthatók egy sorba*. A megváltás művét ugyanis elvi és tárgyi mivoltában az Üdvözítőnek érdemszerző tettei valósítják. Ezek mind a megalázódás állapotában és a lemondás jegyében véghez vitt tettek, és ebben az általános értelemben áldozat jellegűek. Köztük első helyen áll az Üdvözítő keresztáldozata; annyira, hogy a Szentírás¹ és az egyházi nyelvhasználat nem kizárólag ugyan, de kiemelve az Üdvözítő áldozat jellegű keresztáldozatát tekinti megváltó tettnek. Ennek okai nyilvánvalók. Az Üdvözítő keresztáldozata egyfelől az érdemszerző tevékenységek sorát bezárja és mint legkiválóbb érdemes cselekedet megkoronázza; másfelől pedig általa formálisan megfizeti a bűn zsoldját (a halált) mint helyettes az, aki maga nem volt adós benne. Következésképp az Üdvözítő papi tiszte és tevékenysége kiválóan és elsősorban megváltói tevékenység; hozzá képest a tanító inkább előkészítő, a királyi inkább továbbépítő. Más megfontolásban: *a papi tevékenység szerzi meg az üdvöt* elvben és általánosságban (képességileg); a tanító és kormányzó tevékenység pedig elsősorban arra irányul, hogy az üdvösség egyénenként és tényleg megvalósuljon. Épp ezért a papi tevékenységben a közvetítő Istenember elsősorban Istenhez fordul; tanító és királyi tisztében pedig főként az emberiséghez.

Ha mindezeket a mozzanatokat összefoglaljuk, megkapjuk *a megváltás katolikus meghatározását*: A megváltás abban áll, hogy Jézus Krisztus mint az emberiség természetszerű közvetítője és feje, érdemszerző tevékenységével, főként keresztáldozatával Istennek eleget tett az emberiség bűnadosságáért és kiérdemelte a természetfölötti istenközösségnek helyreállítását, úgy hogy módot adott minden embernek újra Isten fogadott fiává lenni.

3. Szótériológiai eretnokségek és egyházi előterjesztések.

Eretnokségek. Minthogy a megváltás tanát nem merte egyenest tagadni egy eretnokség sem, csak az eretnek-termelő racionalista és álmisztikus irányok oldallagos támadásai és ferdítései jönnek tekintetbe, melyek a megváltásnak nem annyira a tényét mint inkább a módját hamisítják meg.

¹ Pl. Mt 20,28 Rom 5,10 Heb 2,14 1 Pet 1,18.

1. A *racionalizmus* általában tagadja az eredeti bűnt, az egyetemes bűnadósságot, és ennél fogva az adósság objektív eltörlésének, Isten megengesztelésének szükségét, sőt legtöbbször lehetőségét is. A *pelagianizmus* az eredeti bűnről vallott fölfogásához szabja a megváltásról való nézetét is: Ádám bűne mint rossz példa rontott meg bennünket; az Üdvözítő ezzel szemben fölemelő tanításával és példájával váltott meg bennünket. A *szocinianizmus* tagadja ugyan Krisztus istenségét, de elfogadja természetfölötti eredetét és küldetését. Tagadja ellenben a helyettesítő elégtéves lehetőségét és a kereszthalál áldozat jellegét. A megváltás az Üdvözítőnek mennybemenetelével vette kezdetét: Krisztus mint örök főpap közbenjár érettünk. Ezt az eretnekséget az ortodox protestantizmusnak lehetetlen megváltástanával szemben mint eretnek visszahatást kell történetileg méltatni. A *liberális protestánsok és a modernisták* megegyeznek abban, hogy tagadják az Üdvözítő kereszthalálának helyettesítő engesztelőáldozat jellegét (legföljebb mint hős vértanuságot ismerik el), és az egész megváltói tevékenységet miként a pelagiánusok példára, tanításra és Krisztus egyéniségének fölemelő valláserkölcsei varázserejére korlátozzák.

2. Az *álmiszticizmus*. A *gnosztikusok* a bűn mivoltát az anyagban, a megváltást a tőle való szabadulásban keresik, és a szabadulást magát részben kozmikus, részben merőben elméleti, értelmi folyamatnak fogják föl. Ennek a fizikai folyamatnak egyik fő eszköze Krisztus: a mivoltába, tanításába való elmerülés, a gnózis, a választottak sorába emel és lassan kiszabadítja a lelket az anyag rabságából. Hasonlóképp tanítanak a teozofisták. Az *ortodox protestantizmus* szerint Krisztus nemcsak büntetésadósságunkat vette magára, hanem bűnünket is; valósággal gyűlöletessé lett Isten előtt, úgy hogy még a kárhozat kínjait is át kellett szenvednie. Szünetében mindent megcselekedett értünk és helyettünk; számunkra csak az marad, hogy bizó hittel csatlakozzunk hozzája. Hermes és Günther a büntetés-lerovás katolikus fogalmát torzítják el. Hermes szerint Isten Krisztuson csak meg akarta mutatni, milyen elégtétel követeléséhez volna joga; Günther szerint Krisztus az ő engedelmessége által jóvá tette engedetlenségünket, Ádám engedetlenségét, amennyiben jól használta föl azt a szabadakaratot, mellyel Ádám oly rútul visszaélt.

Hiteles egyházi előterjesztések. Amint nem akadt eretnekség, mely egyenest támadta volna a megváltás dogmáját, így maga a dogma sem volt soha egyenest és közvetlenül ünnepélyes előterjesztés tárgya. Mindamellet az Egyház világosan elénk tárja főbb vonásaiban: 1. A *niceai hitvallás*: «Aki értünk emberekért és a mi üdvösségünkért alászállott mennyekből... szenvedett és meghalt». Ugyanígy az Athanasius-féle hitvallás. 2. Az *efezusi zsinat*¹: «Ki van közösítve, aki azt mondja, hogy Krisztus önmagáért ajánlotta föl magát áldozatul, nem pedig egyedül értünk». 3. VI. Kelemen pápa kimondotta az Üdvözítő szenvedéseinek túlaradó, sőt kimeríthetetlen értékét.²

4. A *trentói zsinat* szerint³ «ki van közösítve, aki azt mondja, hogy Ádámnak ezt a bűnét... megszünteti más orvosság, mint a mi egyedüli Üdvözítőnknek, az Úr Jézus Krisztusnak érdeme, aki minket az ő vérében kiengesztelt Istennel és nekünk igazság, megszentelés és váltság lett». Ahol pedig megigazulásunk okairól szól, azt mondja: kiérdemlő oka «Jézus Krisztus, aki midőn ellenségek voltunk, irántunk való túlaradó szeretetből legszentebb szenvedésével a kereszt fáján megigazulást érdemelt ki számunkra, és az Atyaistennek érettünk eleget tett».

5. VIII. Sándor elvetette a janzenistáknak azt a tételét, mely a megváltás egyetemességét tagadja.⁴ 6. X. Pius elvetette a modernisták tételét: a Krisztus engesztelő haláláról szóló tanítás nem evangéliumi, hanem csak szentpáli.¹

¹ Ephes. c. 10 Denz 122.

² Denz 550–2.

³ Trident. 5 c. 3 Denz 790; Trident. 6 cp 7 Denz 799 cf. 938.

⁴ Denz 1294 k.

65. §. A megváltás valósága.

Diekamp II § 34–37; *Bartmann* I § 101–102; *van Noort* 2, 2; *Pesch* IV, 415–427; *Scheeben* III 331–9. – *Salmant.* tr. 21 disp. 1, 6–11; disp. 28; *Billuart* Incarn. dis. 19; *Berti* XXVIII dis. 1, 1–3. – B. *Funke* Grundlagen und Voraussetzungen der Satisfaktionstheorie des h. Anselm 1903; J. F. S. *Muth* Die Heilstat Christi als stellvertretende Genugtuung 1904; J. *Wirtz* Die Lehre von der Apolytrosis 1906; F. *Feldmann* Der Knecht Gottes in Is 40–55 1907; K. *Staab* Die Lehre von der stellvertretenden Genugtuung Christi 1908; L. *Heinrichs* Die Genugtuungstheorie des h. Anselmus 1909; Chr. *Pesch* Das Sühneleiden des göttlichen Erlösers 1916; F. *Dölger* Sol salutis 1918; A. *Médebielle* L'expiation dans 1A. et le N. T. 1924.

Tétel. **Jézus Krisztus érdemszerző tetteivel, elsősorban áldozat jellegű kereszthalálával megváltott bennünket azáltal, hogy bűnadósságunkért helyettünk eleget tett Istennek.** *A megváltás ténye hittétel; módja, a helyettesítő elégtetés majdnem hittétel, mely a vatikáni zsinat elé volt terjesztve.* Ezt az alapdogmát különösen a modern racionalistákkal és a modernistákkal szemben igazoljuk a Szentírásból és a szenthagyományból.

1. A Szentírás tanúsága.

1. Az *ószövetség*. Az ószövetségben számos alkalommal, kivált pedig a zsoltárokból kifejezésre jut az a meggyőződés, hogy aki őszintén keresi az Istennel való kibékülést, a bűnbocsánatot és megigazulást (természetesen ószövetségi értelemben 93. § 3), teljes bizonyossággal meg is kapja.² Ennek a bűnbocsánatnak fő létesítő okát a próféták Isten irgalmában találják,³ teljesen a Tridentinum szellemében (lásd 80. § 1). Hogy Istennek irgalma reááradjon a lélekre, annak föltételei: a bánat, a megtérés, a töredelmes szív, az irgalmas, nevezetesen alamizsnára kész lelkület.⁴ Ez azonban a bűnbocsánat elnyerésének csak belső, lelki föltétele, amely nem teszi fölöslegessé a külsőket, főként az elégtévő, nevezetesen a *helyettesítő jellegű elégtévő cselekedeteket*. Az ószövetségnek is vezérgondolata a szolidaritás nagy törvénye (Jób meggyőződése barátaival ellentétben: az ember nemcsak személyes bűnökért szenved), melynek értelmében egynek helyt kell állnia sokakért, és a bűnadósság ügye sincs elintézve egyéni bánattal és megtéréssel. Ez a meggyőződés kifejezésre jut mindenekelőtt az ószövetségi áldozat gondolatában: a vér mint az élet székhelye⁵ az engesztelés eszköze; a vérontás a bűnadósság törlesztése⁶; a halál áldozatából fakad az élet. Az ószövetség egész áldozati rendjének előképi jelentősége és jellege van.⁷

Sőt az ószövetség jövendölési rendszerében erőteljesen kidomborodik az a gondolat is, hogy *a jövendő Megváltó szenvedése és halála* az üdvösségnek és a bűnbocsánat megszerzésének szükséges eszköze. A 21. zsoltárban rajzolt szenvedések és kínhalál eredménye: «Megtér az Úrhoz a föld minden határa, és leborul színe előtt a népek minden nemzetsége». Dan 9 értelmében Krisztus halálával megszűnik a régi szövetség és új lép a

¹ *Denz* 2038.

² Ps 18 23 24 31 33, 19 38 40 49 50 64 68 76 79 84 89 94 98 102 106 110 115 116 118 129 2 Chron 6,24–39 Sap 11,24 12,10 Sir 2,13 17,20–3 18,7–14 etc

³ Os 1,7 6,1–3 11,8 13,4 Is 59,16 44,22 Jer 2,22 13,23 33,6–9 50,20 Bar 2,16–20 3,9 Ez 36 Dan 9,24 Joel 2,12 Mich 7,18–20 Zach 3,13.

⁴ Is 1 58 45,22 Jer 3,12 Ez 18,30–32 33,1 Os 10,12 13,14 Joel 2,12.13–27 3,5 Am 5,6–15 Jon 2 3,8 4,2–11 Mich 6,6 Soph 2 Zach 1,3 3 9,11 Ps 50 Tob 12,9 Sir 3,16 28,1–10.

⁵ Gen 9,4 Lev 17,11 Deut 12,23.

⁶ Is 22,14 26,9 27 28,23–9 48,9 50 57,15 Deut 28 Job 4 5 34 37 Thren Ez 22,17–22 24,13 Mich 7,7 Zach 7,9 8,13 Mal 3 Ps 18 24 31 37 49 50 102 129 Sir 34,21 35,1–7 Lev 4,20 35,1 5,10–3 6,7.

⁷ Cf. *August.* Civ. Dei X 20.

helyébe. Sőt *Izajás* 53. fejezetében («a mi Urunk Jézus Krisztus kinszenvedése Izajás prófétának írása szerint») a jövődő Megváltó halálának áldozati jellege és helyettesítő szerepe világosan ki van fejezve: «Ki hitte volna azt, amit hallottunk, és az Úr karja ki előtt nyilvánult meg? Úgy nőtt föl előtte, mint a fiatal hajtás, s mint a gyökér a szomjas földből; nem volt sem színe, sem ékessége, hogy szemünk megakadt volna rajta, és külseje sem volt kívánatos. Megvetett volt, a legutolsó az emberek között, a fájdalmak férfja, a nyomorúság ismerője... Valóban a mi betegségeinket ő viselte, és fájdalmainkat ő hordozta... Pedig ő a mi gonoszságainkért sebesített meg, a mi bűneinkért töretett össze; a mi békességünkért van rajta a fenyíték, és az ő kéksége által gyógyultunk meg. Mi mindnyájan mint a juhok tévelyegtünk, kiki a saját útjára tért; és az Úr őreá tette mindnyájunk gonoszságát. Fömládoztatott mert ő maga akarta, és nem nyitotta meg száját; viszik mint a juhot megölésre, és mint nyírója előtt a bárány elnémul és nem nyitja meg száját... Az én népem bűneiért vertem meg őt... Tudásával¹ az én igaz szolgálom sokakat megigazultakká tesz és gonoszágaikat ő hordozza (hebr. **חָבַר** = elviszi). Ezért igen sokat adok neki osztályul, és szétosztja az erősek zsákmányát, mivelhogy halálra adta életét, és a gonoszok közé számláltatott». Az egész beállításból kitűnik, hogy ez nem magyarázható a zsidó népre vagy annak nemesebb képviselőire vagy a prófétákra, hanem csakis egy személyre érhető. Igaz, a Krisztus Urunk korabeli zsidók nem értelmezték a Megváltóra, minthogy nem illett bele abba a képbe, melyről ők politikai Messiás-várásukban a földi hatalommal és dicsőséggel megjelenő Megváltóra nézve álmodoztak. De hogy itt a Messiásról van szó, ahhoz nem fér kétség; így értelmezi maga az Üdvözítő és így az evangelisták.²

2. *Az Üdvözítő tanúsága.* a) *A szinoptikusoknál.* Az Üdvözítő az ő küldetésének tekinti a bűnösök megmentését: «Az Emberfia azért jött, hogy keresse és üdvözítse, ami elveszett volt».³ A bűnösök üdvözítőjének és orvosának nevezi magát⁴; és csakugyan megbocsátja a bűnöket, nem mint isteni megbizott, hanem a saját nevében.⁵ Milyen úton jön létre ez a bűnbocsánat és üdvözülés? Mindenekelőtt úgy miként már a prófétáknál, sőt sokkal élesebb hangsúlyozással: töredelem és irgalmasság gyakorlása útján.⁶ Azonban jövődő halálát is úgy állítja oda, mint üdvösségszerző tényezőt: «Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és váltságul (λύτρον = váltságdíj) adja életét sokakért (ἀντι πολλῶν)».⁷ Még világosabb a beszéde az utolsó vacsorán: «Ez az én testem, mely értetek adatik»; «ez az én vérem, mely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára».⁸ Itt az Üdvözítő közeli kereszthalálának előzetes értelmezését adja, és azt büntörlő erejűnek és áldozat jellegűnek minősíti.

A modern racionalisták (modernisták is) azt állítják, hogy a szándékosan vállalt erőszakos vagy épen áldozati halál gondolata eredetileg távol állt az Üdvözítőtől; várakozása és akarata ellenére érte; akkor, igaz, hős lelkülettel szenvedte el. A tanítványokat is teljesen meglepetésszerűen érte. Amikor fölocsudtak, kezdtek neki értelmet keresni, és «kitalálták» a húsvét hírét (lásd 11. § 3). Pál aztán engesztelő áldozat jellegét tulajdonított neki. – A valóság azonban az, hogy a szinoptikusoknál is az Üdvözítőnek egész nyilvános életén végighuzódik

¹ Os 6,6 és Rom 5,19 értelmében: fegyelmesség, engedelmesség.

² Lc 22,37 Mc 9,11 15,23; Jn 12,37. Mt 8,7 20,28 Act 8,28–35 1 Pet 2,22. Lásd 12. § 2. A szenvedő Megváltóra nézve l. még Ps 21 és Dan 9-en kívül Zach 3 11–13 Jer 30,20–2; a helyettesítő engesztelő halál-áldozatra nézve 2 Mach 7,37; cf. 4 Mach 1,11 17,22.

³ Lc 19,10; cf. Mt 18,11.

⁴ Mt 18,13 Mc 2,17 Lc 15,1–8 19,10.

⁵ Mc 2,5–12 Lc 7,47; cf. Lc 15,1–32.

⁶ Mt 4,17 6,12 18,21–35 stb.

⁷ Mt 20,28.

⁸ Lc 22,19 és Mt 26,28; cf. 14,24.

erőszakos *halálának* nemcsak sejtelve és tudása, hanem *szándéka* is. α) Nyilvános működésének kezdetén csak általánosságban jelezte: «Eljönnek a napok, mikor majd elvétetik tőlük a vőlegény».¹ A Keresztelő erőszakos halálában a maga végének előjelét látta.² β) Valamivel később a Zebedeus-fiúknak már a szenvedés kelyhéről szól, melyet meg kell innia.³ A Tábor hegyén Mózeszel és Illéssel jeruzsálemi haláláról beszél,⁴ s tanítványainak megtiltja, hogy szineváltozásáról szót ejtsenek föltámadása előtt.⁵ Keresztséggel kell megkereszteltetnie, és szorongásban van, míg be nem végzi⁶. Mind ennek a próféták írása szerint kell történnie⁷; tehát a szenvedés és kínhalál hozzá tartozik a messiási hivatáshoz. γ) A szenvedés húsvétjának közeledtével három ízben egyre határozottabban és részletesebben szól: a kőszál-jelenet után, galileai csodatevései közepett, jeruzsálemi útjának előestéjén.⁸ δ) A szenvedés hetében: «A művesek látván a fiút, mondták: Ez az örökös, jertek, öljük meg őt». «Tudjátok, hogy két nap múlva húsvét lesz; és az Emberfiát elárulják, hogy megfeszítsék.» «Ő testemre öntvén e kenetet, temetésemre cselekedte azt.»⁹

b) *Szent Jánosnál* az Üdvözítő állandó tanítása, hogy általa kiszabadultunk a bűn rabságából, hogy ő az út, igazság és élet; akik őt követik, nem járnak sötétségben; aki őbelőle táplálkozik, halált nem lát.¹⁰ Nem hágy kétségben aziránt, hogy honnan jön a szabadulás és élet: «Amint Mózes fölemelte a kígyót a pusztában, úgy kell fölemeltetnie az Emberfiának, hogy minden az, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindaz aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert nem azért küldötte Isten az ő Fiát e világra, hogy ítélje e világot, hanem hogy üdvözüljön e világ ő általa».¹¹ Ezt a gondolatot sokszor megnyomatékozza. Ő a jó pásztor, aki életét adja juhaiért¹²; ezt az életet önként adja, mint akinek hatalma van azt letenni és ismét fölvenni¹³; még pedig új, természetfölötti életet szerző áldozatul: «Ha csak el nem hal a földbe esett gabonaszem, egymaga marad; ha pedig elhal, sok termést hoz... Most az én lelkem megrendült; és mit mondjak? Atyám, szabadíts meg engem ez órától! De azért jöttem, erre az órára!»¹⁴ «Én öértük szenteltem (ἀγιάζω = sacrifico, áldozom) magamat, hogy ők is meg legyenek szentelve az igazságban.»¹⁵ «A kenyér, melyet majd én adok, az én testem a világ életéért.»¹⁶

3. *Szent Pál tanúsága.* Szent Pál egész teológiája krisztocentrikus; és ennek a teológiának egyik *vezérgondolata* Jézus Krisztus megváltó halála mint áldozat, amint azt ő maga programszerűen kijelenti: «Nem szándékoztam én másvalamit tudni köztetek, mint Jézus Krisztust, és pedig a megfeszítettet», «aki halálra adatott bűneinkért, és föltámadott megigazulásunkért».¹⁷ Meg van azonban győződve, hogy ezzel nem tanít újat, hanem csak

¹ Mc 2,20; cf. Mt 9,15 Lc 5,35.

² Mc 6,11 9,11 cf. Lc 13,32.

³ Mc 10,38.

⁴ Lc 9,31.

⁵ Mt 17,9.

⁶ Lc 12,50; 17,34.

⁷ Lc 18,31 22,37 24,25–8 Mc 9,12 14,21–49 Mt 26,24.54.

⁸ Mt 16,21; 17,21; 20,17.

⁹ Mt 21,38; 26,2; 26,12.

¹⁰ Jn 1,9–12 3,19–21 6 8,12 12,35.

¹¹ Jn 3,14–21.

¹² Jn 10,11–15.

¹³ 10,17; cf. 2,18–22.

¹⁴ 12,24–32.

¹⁵ 17,19; cf. Deut 15,19.

¹⁶ Jn 6,52.

¹⁷ 1 Cor 2,2; Rom 4,25.

magának az Üdvözítőnek tanítását adja tovább és végelemzésben a próféták jövendöléseit juttatja kifejezésre: «Mindenekelőtt azt adom elétek, amit én is vettem: hogy Krisztus meghalt a mi bűneinkért az Írások szerint».¹ Ugyanazokkal a fogalmakkal dolgozik, mint az evangélium: váltságdíj és áldozati halál Krisztus részéről, irgalom és igazság Isten részéről. Az új önála mindössze az, hogy ezeket a korabeli zsidó teológia nyelvébe és gondolatfűzésébe öltözteti. Témászerűen tárgyalja ezt a vezérgondolatot Rom, Eph és Heb (ennek az utóbbinak tanítását, mely a pap és áldozat eszméje köré csoportosul, lásd a 69. §-ban). Tanításának fő pontjai a következők:

a) Az Úr Krisztus megjelenése előtt *minden ember bűnös és adós volt* Istennel szemben, Istennek ellensége és harag fia.²

b) *Jézus Krisztus által, és pedig főként az ő vére és halála által meg vagyunk békítve Istennel*: «Mikor még ellenségek voltunk, megbékéltettünk Istennel az ő Fiának halála által». «Ti, kik egykor távol voltatok, közel jutottatok Krisztus vére által.»³ Az Üdvözítő vére és halála váltságdíj, valósággal adósságtörlesztés: «Nagy volt a ti vételáratok!»⁴ Ez a váltságdíj maga Krisztus: «Önmagát adta érettünk, hogy minket megváltson minden gonoszságtól».⁵ Általa törlesztette Isten a mi adósságunkat és kiszabadított az ördög rabságából: «Titeket, midőn halottak voltatok, bűneitek miatt életre keltett és megbocsátotta minden vétkeketek, mert a rendelkezéseket tartalmazó és minket vádoló okmányt, mely ellenünk szólt, megszüntette, eltette az útból és föltűzte a keresztre». «Mivel pedig a gyermekek részesek a testben és vérben, ő is hasonlóképpen részes lett azokban, hogy a halál által megrontsa azt, kinek a halál fölött uralma volt, t. i. az ördögöt.»⁶

c) *Ezt az Üdvözítő tette nemcsak értünk, hanem helyettünk is*: «Egy a közvetítő Isten és az emberek közt, az ember Krisztus Jézus, ki önmagát adta oda mindenkiért váltságul». «Krisztus is szeretett minket, és önmagát adta oda érettünk jóillatú áldozatul az Istennek.» Isten «azt, aki nem ismert bűnt, miérettünk bűnért való áldozattá tette, hogy mi az Isten igazsága legyünk őáltala.» «Krisztus megváltott minket a törvény átkától, átokká lévén miérettünk.» «Egy meghalt mindenkiért.»⁷

d) Krisztust, a megváltó kereszthalált és annak minden gyümölcsét magának *Istennek, az ő örök irgalmának köszönhetjük*: «Isten volt az, aki Krisztusban kiengesztelte önmagával a világot».⁸ «Még tulajdon Fiát sem kimélte, hanem odaadta mindnyájunkért: hogyne ajándékozna vele együtt mindent is nekünk?»⁹ «Az Isten pedig, aki gazdag az irgalmasságban, igen nagy szeretetéből, mellyel szeretett minket, noha bűneink miatt halottak voltunk, Krisztussal együtt életre keltett; kegyelemből történt az üdvözülésetek».¹⁰ Valamennyi mozzanatot összefoglalja az Apostol¹¹: «Ingyen igazulnak meg az ő kegyelméből a megváltás által, mely a Jézus Krisztusban vagyon, akit az Isten odaállított engesztelésül (ἰλαστήριον engesztelő szer, érték ép úgy mint ἀντίλυτρον, azaz egyenlő értékű, teljes értékű váltságdíj¹²) hit által az ő véreben, hogy így kimutassa az ő igazságát».

¹ Cor 15,3; cf. 11,23.

² Rom 2,2 3,12 5,16; Eph 2,3 Rom 2,5 5,10 1 Thes 1,10.

³ Rom 5,10; Eph 2,13.

⁴ 1 Cor 6,20.

⁵ Tit 2,14; 1 Cor 5,7 cf. Act 20,28 Eph 5,25–7.

⁶ Col 2,13–4; Heb 2,14.

⁷ 1 Tim 2,6; Eph 5,2; 2 Cor 5,21; Gal 3,13; 2 Cor 5,14; cf. Rom 3,25 5,9.

⁸ 2 Cor 5,19; cf. Gal 1,4 Eph 1,9.10.

⁹ Rom 8,32; cf. 5,8–9.

¹⁰ Eph 2,4–7; cf. 1,5–19 4,32 Col 1,12 2,12–4 1 Thes 5,9 2 Tim 1,9 Tit 2,11 3,4.

¹¹ Rom 3,24–7.

¹² 1 Tim 2,6.

4. *A többi apostol tanúsága.* Szent János ép úgy mint Szent Pál az Üdvözítő küldetését ebben látja: «Ő azért jelent meg, hogy elvegye bűneinket... hogy az ördög műveit rontsa el». «Ő engesztelés (ἰλασμός) a mi bűneinkért és pedig nemcsak a mieinkért, hanem az egész viláगीért is».¹ Váltásunk végső létesítő oka épúgy mint Szent Pálnál Isten irgalmas szeretete²: «Abból nyilvánult meg az Isten szeretete miirántunk, hogy az ő egyszülött Fiát küldötte Isten e világra, hogy őáltala éljünk. Ebben áll a szeretet; nem mintha mi szeretők volna az Istent, hanem mivel ő előbb szeretett minket és elküldötte az ő Fiát engesztelésül a mi bűneinkért». A Jelenésekben látja a Bárányt mintegy leölve³; és csak azok mehetnek be a mennyekbe, kik a Bárány vérével vannak megmosva.⁴

Szent Péter, aki már az Apostolok cselekedeteiben nyilatkozik az Üdvözítő megváltó haláláról,⁵ első levelében nagyobb részletességgel és Szent Pállal teljes egyezésben szól: Voltunk «valaha nem-nép, most pedig Isten népe, kik azelőtt nem nyertetek irgalmat, most pedig irgalmat nyertetek».⁶ Honnan e változás? Onnan, «mivel Krisztus egyszer meghalt a mi bűneinkért, az igaz a bűnösökért». «A mi bűneinket maga hordozta testében a fán, hogy a bűnöknek meghalván, az igazságnak éljünk.» «Nem veszendő aranyon vagy ezüstön történt a megváltástok az atyáitok által áthagyományozott hiú életmódotokból, hanem a szeplőtelen és érintetlen Krisztusnak drága véréen.»⁷

2. *A szenthagyomány tanúsága.*

Az *első két század* szentatyái erőteljesen megismétlik a Szentírásnak, különösen Szent Pálnak tételeit: Az Üdvözítő letörlesztette bűnünk adósságát, különösen kevélységünk és engedetlenségünk szerzette adósságunkat, a kereszthaláláig bevált engedelmségével. A megváltás hite annyira mély és egyetemes, hogy belőle lehet igazolni a krisztologiai dogmákat: Ha Krisztus nem valósággal, hanem csak látszat szerint ember (így érvelnek a gnósztikusokkal szemben), vagy nem Isten, akkor nem is váltott meg bennünket valósággal.⁸

A harmadik század eleje óta már kísérletek történnek a megváltás mikéntjének részletesebb meghatározására; nevezetesen arra, hogy a megváltás művét és a megváltó tevékenységet bizonyos közkeletű kategóriákba foglalják bele. Ennek értelmében újabban szokásba jött (nemcsak protestáns, hanem katolikus dogmahistorikusoknál is) *megváltáselméletekről* beszélni: reális vagy misztikai, kiváltás- és elégtételelméletről. Azonban ez csak három gondolatirány, melyekbe nem lehet maradék nélkül elosztani az egyes atyákat; a legtöbbben mindegyikhez adnak gondolatelemeket, úgy azonban, hogy mindegyik iránynak vannak típusos képviselői. Továbbá az elégtételelmélet nem is merőben elmélet, azaz teologiai kísérlet egy kinyilatkoztatott igazság földolgozására, hanem alapgondolataiban magának a kinyilatkoztatásnak megfogalmazása. Ezekkel a szükséges fönntartásokkal a megváltáselméletek jó áttekintést adnak a hagyomány tanításáról.

1. *A misztikai vagy reális megváltáselmélet szerzője Irenaeus*, aki a szentpáli szóra: «mindeneket megújítani (ἀνακεφαλαιώσασθαι) Krisztusban»⁹ építi föl a maga gondolatát: Krisztus mint második Ádám magában összefoglalja, mintegy összesűríti és mint fő magához

¹ 1 Jn 3,5–8; 2,2.

² 1 Jn 4,9–10.

³ Ap 5,6–10 7,14.

⁴ Ap 1,5 5,9 14,3 22,14.

⁵ Act 5,30; cf. 2,23–36 3,13–20 4,10–12.

⁶ 1 Pet 2,8–10; cf. 2 Pet 2,19.

⁷ 1 Pet 3,18; 2,24; 1,18–19; cf. 2 Pet 2,1. Ugyanígy Jac 1,17 4,12 Jud 25.

⁸ Igy *Clemens R.* 21 36 64; *Ignat.* Eph 3 7 19; *Smyrn* 2 1; *Magnes* 9; *Trall* 2; *Polyc.* Phil 1, 2; 7, 1; *Hermas* Similit. 5, 6, 2; *Diognet.* 9; *Iustin.* I 63 II 13.

⁹ Eph 1,10.

emeli az egész emberiséget mint a maga testét; azzal, hogy az Ige testben megjelenik az emberek között, szent kovászként átjárja, megszenteli és megeleveníti ezt az emberiséget, és ezzel kiszabadítja a régi bűnből és a halálból.¹ Eszerint a megváltás főként a megtestesülés ténye és az egész emberiségnek vele való misztikai egyesülése által valósul meg.² Jézus Krisztus azonban cselekedetei által is üdvözít: kísértésében győzelmet aratott az ördög fölött,³ engedelmes volt (és őbenne mi is) mindhalálig; főként pedig halála által megmutatta, ki az Isten, és milyenek vagyunk mi.⁴ A megváltónak Istennek kellett lenni, mert csak így lehetünk biztosak üdvösségünk felől; ugyanis egyedül Isten az elveszíthetetlen jó. De embernek is kellett lenni; mert az igazságosság követelte, hogy a sátánt ember győzze le. Ennek a fölfogásnak elemeivel találkozunk Hippolytusnál, Methodiusnál, Athanasiusnál, Nisszai sz. Gergelynél és Epiphaniusnál.

2. A *kiváltáselmélet* szerzője és egyúttal legegyszerűbb képviselője *Origenes*.⁵ Katolikus igazság szerint az ember a bűn következtében az ördög rabságába jutott. Ezt Origenes úgy értelmezte, hogy az ördög formális tulajdonjogot szerzett az emberiséghez, úgyhogy minden egyes ember rabszolgája lett. A szabadulás tehát csak úgy történhetett, hogy le kellett fizetni a váltságdíjat, melyhez a sátánnak magánjogi igénye volt. Ezt az Üdvözítőt meg is fizette azzal, hogy életét, lelkét is a sátánnak adta, aki azonban azt a váltságdíjat nem tarthatta meg; kisiklott a kezei közül, mikor az Üdvözítőt föltámadt. Így megcsalódott; de jogosan; hisz ő is csak csalárdsággal tudta rabul ejteni az emberiséget. Néhány szentatyá alkalmilag odavetett megjegyzésekben követi Origenest abban a gondolatban, hogy az ördögnek jogigénye volt a váltságdíjra.⁶ De azt nem vállalják, hogy az Üdvözítőt önmagát adta váltságdíjul az ördögnek. Hanem szerintük a sátán az emberiséghez való jogát azzal játszotta el, hogy ártatlanra, sőt az Isten-emberre nyújtotta ki ádáz kezét. Nisszai sz. Gergely kissé költőileg ezt így fejezi ki: A sátán mint falánk hal utána kapott Krisztus szent emberségének mint csaléteknek, de mohóságában és tudatlanságában nem látta meg a benne rejtőző Istenség horgát, és ezen főnnakadt.

Ez az elmélet a *racionalisták részéről sok gúnyolódásnak* és lenézésnek lett tárgya, és nem egy katolikus tudós is keményen elbánt vele. Azonban eleve lehetetlen, hogy olyan fölszines, gyerekes és emberizű legyen az a gondolat, mely a legjelesebb szentatyákat és teologusokat egészen Szent Tamásig⁷ annyi századon keresztül lekötötte. S csakugyan a mélyebbre hatoló megfontolás a nem egyszer bizarr külső ékítmények alatt teljesen szolid katolikus vázat talál. Hogy a sátánnak a bűn következtében tulajdonjoga keletkezett volna az emberrel szemben, és hogy az Üdvözítőt neki fizette volna meg a váltság árát, arról természetesen nem tud a kinyilatkoztatás, sőt ellenkezőleg; Nazianzi sz. Gergely az utóbbi gondolatot egyenest gyalázatnak minősíti.⁸ De a nagy atyák ezeket a mozzanatokat általában nem is vallják, legalább nem Origenes nyersségével, vagy legföljebb melleleg vetik oda, szentpáli gondolatokat könnyedén alakító görög szellemességgel. Nem szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy ezt a kiváltáselméletet egyik sem képviseli kizárólagosan; sőt atyja, Origenes egyúttal az elégtételelméletnek is egyik meghatározottabb hirdetője.

¹ Így főként III 18, 1–7; II 22, 4; V 20, 3; 23, 2; Epideix. 37–40.

² Cf. IV 12, 5; 16, 5; 13, 1; 20, 4; V 1, 3.

³ V 16, 3; cf. 17, 1.

⁴ III 18, 2–7; 16, 9; IV 5, 4; V 1, 1; 14, 3.

⁵ *Origen*. Cels. I 31; in Mt 12, 28; 16, 8; Ex 6, 9; Rom 2, 13; 3, 7; 4, 11; Jn 6, 35 stb.

⁶ Így *Basil.* in Ps hom. 48, 3; *Ambros.* Epist. 19; *Hieron.* in Eph 1, 7; *Nyssen.* Or. cat. 22 23; sőt már *Ignat.* Eph 19; *Chrysost.* in Jn 67, 2; *Cyrl.* Al. Incarn. Domini 11; *Theodoret.* Provid. 10; *Damascen.* Fid. orth. III 1; *Hilar.* in Ps 61, 8; *August.* Trinit. XIII 12 kk.; *Leo M.* Serm. 64, 2; *Gregor M.* Moral. II 22.

⁷ *Thom* III 49, 2.

⁸ *Nazianz.* Or. 45, 22.

Hanem *a kiválóbb atyákat* a következő megfontolás vezeti: A bűn következtében az ember a bűnadósság és büntetésreméltóság kötelekeivel megkötözve a halálnak és a halál urának, a sátánnak hatalma alá került.¹ Isten már most az ő bölcsességében nem erőszakkal, nem hatalmaskodással akarja kiszabadítani az embert ebből a rabságból, hanem úgy, hogy engedi teljesebbé a halál ama törvényét, melyet a bűn idézett az emberiség fejére; s ennek a kérlelhetetlen törvénynek: a kiméletlen, rideg, egyoldalú igazságszolgáltatásnak szószólója és képviselője a sátán. *Igy szembe kerülnek a halálnak és e világnak fejedelme, a sátán egyfelől, a mennyei ember és békefejedelem másfelől. Párviadalukban mindegyik a maga álláspontját és elveit érvényesíti:* a sátán az erőszakosság, halál és rideg jog szempontjait, Krisztus a teljes alávetést, alázatos engedelmisséget és önzetlen áldozatosságot. S az Üdvözítő a kereszthalál fölséges tetteivel, mindent térdre kényszerítő áldozatosságával és önmagát fönn tartás nélkül odaadó szeretetével legyőzi és hatástalanná teszi a halálnak és a kérlelhetetlen, erőszakos, irgalom nélküli jognak uralmát. Tehát igaz mély gondolatok biztosították ennek az elméletnek teológiai kedveltségét. Népszerűsítésében bizonyára szerepe volt annak a ténynek, hogy drámai erővel kifejezésre juttatja az ifjú kereszténység fiatalos örömét: Krisztusban le van győzve a kaján ősi ellenség, a sátán.

3. *A helyettesítő elégtévő áldozat elmélete.* A *szentatyák* között kezdettől fogva megvan az a fölfogás, hogy a bűn mint súlyos istensértés elégtételt, engesztelést követel; és ezt szolgáltatja Krisztus mint az emberiség feje, az emberiség helyett.

Igy már Római sz. Kelemen: Krisztus irántunk való szeretetből adta vérének: testet testért, lelket lélekért. Jusztin azt mondja a prófétával, hogy Krisztus magára vette mindnyájunk átkát, és kétségével gyógyított meg bennünket.² Nagyobb részletességgel szól ismét Atanáz,³ aki a többi nagy görög atyával abból a gondolatból indult ki, hogy a Megváltónak teljesíteni kellett a halál törvényét és ezzel meg kellett fizetnie értünk a váltságot (természetesen nem az ördögnek). S ezt tette mint ember, aki képes megfizetni a halál díját, és mint Isten-ember, aki tud valamennyiért fizetni: «A helyettesítőnek áldozata által az egész emberiségtől elvette a halált; halálával megfizette, ami szenvedéssel az emberiség tartozott». A *latinok* kezdettől fogva ebben a gondolatkörben mozognak. Tertullian szerint az ártatlan Krisztus helyettünk bűnösökért lépett sorompóba, és halálával mint áldozattal megbékített bennünket Istennel. Ambrus éles megvilágításban állítja élénk ezt a tételt: «Jött az Úr Krisztus és halálát ajánlotta föl valamennyinek halála helyett, vérének ontotta mindnyájunknak vére helyett»; és ezt az ószövetség típusaiból behatóan igazolja. Követi őt nagy tanítványa Szent Ágoston.⁴

Ez a fölfogás (mely a Szentírásban is mélyen meg van gyökerezve; [10.](#) és [13. lap](#)) megfelelt a római géniusznak, mely mindent a jog kategóriáiban tekint; egyben azonban élénk visszhangra talált az ifjú germán népek teologusainál is, akik népük szelleméhez hiven szokva voltak a személyi vonatkozásokat a becsület és engesztelő díj (Sühnegeld) kategóriái szerint elgondolni. Ezért kétfelől is indítva voltak, hogy éppen ezt az elméletet részletesebben is kidolgozzák.

Szent Anzelm vele nyitotta meg a skolasztikai teologia aranykorát (Cur Deus homo). Ő a Szentírás utalásai és a *szentatyák* gondolatai nyomán az elégtétel fogalmát szabatosan meghatározta és következetesen keresztülvitte. Továbbá mikor feleletet keresett erre a

¹ Mt 4 Jn 12,31 Jn 3,8 Heb 2,14 Col 1,13.

² *Clemens R.* 49, 6. *Iustin.* Dial. 95; ugyanígy *Didym.* Trinit. III 12, 21; *Cyrl. A.* Recta fid. 7; *Cyrl. H.* Catech. 3, 12; 13, 33; *Nyssen.* Eunom. II VI XI (M 45, 518 d; 717 b; 860 b) Adv. Apol. 21; *Nazianz.* Or. 45, 28; cf. 4, 78; 19, 13; 24, 4; 30, 6.

³ *Athan.* Incarn. Verbi 9 cf. 8 20; *C. Arian.* I 41.

⁴ *Tertul.* Carn. Christi. 5; *Bapt.* 11; *Resurr.* 53; *Anima* 40; *Fuga* 12; *Marcion* V 7 14; *Pud.* 22; cf. *Cyprian.* Epist. 40, 5; *Op. eleemos.* 1, 26; *Laps.* 17; *Ad Fortunat.* 5. *Ambr.* Spirit. S. prooem; *Incarn. Dom. sacram.* 60; *Fid.* III 87; in *Ps* 49, 17; *August.* Trinit. IV 17; XIII 17 21; *Faust.* XIV 4; XX 21; *Enchirid.* 41; in *Ps* 21, 3; *Leo M.* Epist. 124, 3 4.

kérdésre: miért kellett Isten-embernek szolgáltatnia az elégtételt, a bűnnek nem következményeit, miként még jórészt az atyák, hanem magát a bűnt vette elmélései alapjául. Gondolatmenete a következő: Az emberi nem arra volt szánva, hogy az angyalok bukása következtében az üdvözült szellemek országában támadt rést kitöltse. Új angyalok teremtése által ez nem lett volna elérhető, mert azok már tudtak volna elődeik bukásáról és így elhatározásukban új, elődeiknél sokkal hatékonyabb indítékokkal rendelkeztek volna. Egészen új teremtménynek, az embernek kellett teljesen szabad önkéntes elhatározással állást foglalni Isten mellett. Ehelyett azonban Ádámban engedett a sátánnak, és ezzel mérhetetlenül súlyos sértést ejtett Isten végtelen szent fölségén. Az ember ilyenformán Istennek nem fizette meg, amivel neki tartozott; s nem maradt hátra más, mint vagy bűnhődni, vagy elégtételt adni (aut poena, aut satisfactio!). Isten azonban önmagának tartozott vele, hogy ne engedje veszendőre az embert azzal, hogy átengedi a bűnhődésnek. Tehát elégtételt kellett tőle kapnia. Ezt azonban nem adhatta meg ember, akinek nem volt miből (hisz mindenével úgymint már más címen adósa volt Istennek), és aki a bűn után képtelen is Istennek tetsző teljesítményre. A teljes elégtétel csak Isten-embertől telt. Neki mint Istennek volt miből adni az elégtételt, még pedig olyant, mely az elkövetett sértéssel teljesen egyenlő értékű; mint mennyei embernek volt képessége Istennek tetsző életével ellensúlyozni az első ember engedetlenségéből származó sértést, és önkéntes kereszthalálával, melyre mint ártatlan nem volt köteles, a bűn teljes büntetését is le tudta róni Istennek.

Igy Anzelm a megváltás művében vezető helyet adott Isten igazságosságának, míg Abaelardus és Lombardus egyoldalúan csak az irgalmas szeretetet emelték ki. Szent Anzelm elméletének éleit aztán letompították a későbbi *nagy skolasztikusok*, főként szentviktori Hugo, Bonaventura és Szent Tamás, különösen két ponton: *a)* A megváltás, vagy épenséggel a megtestesült Ige útján való megváltás nem volt szükséges a szó szoros értelmében: Nem okvetlenül tartozott Isten, önmagának sem, hogy megkegyelmezzon; s ha meg akart kegyelmezni, annak más módjai is lehetségesek, mint amely tényleg megvalósult. Krisztus pozitív isteni rendelkezés értelmében mint az emberiség feje tett eleget, és Isten kegyes elhatározásával elfogadta ezt a elégtételt. *b)* Üdvösségünk főoka az irgalmas Isten, a megváltó Krisztus eszközi ok. Ez a megtisztított elégtételelmélet mint a kinyilatkoztatott igazság szabatos kifejezése az Egyháznak közhite, és az egyházi tanításnak közkincse lett.

66. §. A megváltás hatékonysága.

Diekamp II § 36–37; *Bartmann* I § 103; *van Noort* 2, 3; *Pesch* IV n. 428–51; *Scheeben* III 206–16 343–65; *Petavius* *Deus* X 3–5; *Incarn.* XIII 1–13 XII 9 10. – *Thom* III 1, 2; 48 49; *Quod.* 2, 2; *Bonav.* *Brevil.* p. 4, cp 7 10; *Suarez* *Incarn. disp.* 39–42; *Salmant.* tr. 21, disp. 1, 6–11; 28; *Berti* XXVIII dis. 2, 4–6; dis. 2, 1; *Frassen* *Incarn. disp.* 3, a. 2, s. 2. – V. h. az előző § irodalmát.

Mikor a megváltás hatékonyságáról van szó, természetesen elsősorban az Üdvözítő keresztáldozatának hatékonyságára kell gondolni. De nem szabad kizárni az érdemszerző megváltói tevékenység többi mozzanatát sem; így kívánja ezt a megváltás katolikus fogalma. Itt kérdésbe jön: *mit eredményezett a megváltás, kinek és mily fokban.* Más szóval szó esik itt a megváltás objektív, extenzív és intenzív hatékonyságáról, vagyis tárgy, terjedelem és érték szerinti hatékonyságáról.

1. A megváltás tárgya.

Tétel. Jézus Krisztus megváltói tevékenységével nekünk kiérdemelte a bűn előtti állapot helyreállítását, önmagának pedig fölmagasztalását.

1. Jézus Krisztus igazi érdemeket szerzett. Majdnem hittétel.

A trentói zsinat szerint üdvösségünk kiérdemlő oka az Úr Krisztus, «aki szent szenvedésével a kereszt fáján igazultságot érdemelt ki számunkra.»¹ Ezt tanítja a *Szentírás*, mikor a megváltás művét úgy állítja elénk, mint az Üdvözítő kereszthalálának következményét és jutalmát; mikor kimondja, hogy Isten az Üdvözítő áldozata miatt adott nekünk váltságot, neki magának pedig dicsőséget.² Az *atyák* váltságunkat, illetve a Megváltó megdicsőülését kifejezetten megalázódása, engedelmissége érdemének mondják.³ A *teológiai megfontolás* azt mutatja, hogy az érdem föltételei (lásd 83. § 2) megvannak Krisztus emberi tetteiben: azok szabad, erkölcsileg jó cselekedetek, melyeket a kegyelem állapotában mint vándor visz végbe, és Isten azokat kegyesen elfogadja (hisz ő küldte Krisztust a megváltás művére). Ebből az is látnivaló, hogy az Üdvözítő érdemszerzése a megtestesüléskor vette kezdetét; mert az összes föltételek már akkor megvalósultak.⁴

2. Az Üdvözítő megváltó tevékenysége nekünk kiérdemelte a bűnbeesés előtti állapot helyreállítását. Biztos.

a) *Lerotta az eredeti bűn büntetésének adósságát*: adóslevelünket széttépte és értünk váltságdíjat (ἀντίλυτρον) adott. Az atyák különösen a kiváltáselmélet gondolataival fejezik ki ezt az igazságot.

b) *Eltörölte az eredeti bűnt, és eleget tett minden bűnért*. A trentói zsinat szerint Krisztus érdeme az egyetlen orvosság, mely kigyógyít az eredeti bűnből.⁵ Maga az Üdvözítő megmondja, hogy eljött keresni azt, ami el volt veszve, s hogy vérét a bűnök bocsánatáért ontja. Ez Szent Pálnak is sűrűn hangoztatott tanítása (lásd [12. lap](#)). Azonkívül az Üdvözítő nem tesz különbséget bűn és bűn között, az Apostol pedig kifejezetten azt mondja: «Önmagát adta érettünk, hogy megváltson minket minden gonoszástól».⁶ Ezt kivált a latin atyák hangsúlyozzák.

c) *Kiérdemelt számunkra minden kegyelmet*, a trentói zsinat szerint: újjászületést, megigazulást, örök életet és érdemszerző képességet.⁷ Isten «megáldott minket Krisztusban minden mennyei lelki áldással»; az ő teljességéből vettünk mi mindnyájan, kegyelmet kegyelemért.⁸ A megváltásnak ezt a hatását leginkább a görög atyák tárgyalják.

d) *Kiszabadított a sátán hatalmából*: «Azért jelent meg az Isten Fia, hogy lerontsa az ördög műveit».⁹ Maga az Üdvözítő nem sokkal kereszthalála előtt azt mondja: «Most van az ítélet e világ fölött; most vettetik ki e világ fejedelme».¹⁰ Az atyák ezt a gondolatot kidolgozzák kiváltáselméletükben. A skolasztikusok pedig pontosan megállapítják, *miben áll ez a kiszabadítás*¹¹: A bűn köteléke a sátánhoz láncolt bennünket. Mikor az Üdvözítő ezt széttépte és kibékített Istennel, a sátán elvben elvesztette a hatalmát az ember fölött. De az Üdvözítő ezenfölül módot adott tényleg is kiszabadulni minden egyesnek az ördög karmai közül: megnyitotta szemünket, föltárta a sátánnak, törekvéseinek, országának és módszerének igazi mivoltát; kiérdemelte azokat a kegyelmeket, melyeknek erejében vele szemben a győzelem reményével fölvehetjük a küzdelmet, és fölséges példájával mint «előharcos» (protagonistes) megmutatta, miként kell ezt a harcot jól megvívni. Erre a személyes

¹ Trident. 6 cp 7.

² Is 53,11 Phil 2,8 Heb 2,9 stb.

³ *Hilar. Trinit. IX 39; August. in Jn 104, 3; Cyril. Al. Thesaur. 20 stb.*

⁴ Cf. Heb 10,5; *Thom III 34, 3.*

⁵ Trident. 5 cp 3 *Denz 790.*

⁶ Tit 2,14; cf. 1 Jn 1,7.

⁷ Trident. 6 cp 3 *Denz 795; cp 7 Denz 800; c. 26 Denz 836; c. 32 Denz 842.*

⁸ Eph 1,3; Jn 1,16; cf. Eph 2,5–10 2 Tim 1,9 Rom 7,25.

⁹ 1 Jn 3,8.

¹⁰ Jn 12,31.

¹¹ *Thom III 49, 2.*

küzdelemre biztat szüntelen Szent Pál is¹; az Egyház pedig az exorcizmusokban ad neki liturgiai illusztrációt és nyomatékot.

Nem szerezte vissza számunkra Krisztus a természetkívüli adományokat, hanem meghagyta testi-lelki életünk gyarlóságait: a rendetlen kívánságot, a szenvedékenységet, a testi halált, a tudatlanságot és a természet hatalmaival szemben való jobbágyságunkat. Még pedig azért, mert ez más üdvrendet jelentene, magának a paradicsomnak visszaállítását és a keresztségnek csoda jellegét, és ezt Isten a bűnbeesés után már az eszchatologiai állapotnak tartja fenn (96. § 1).

Mindazáltal Krisztus mint az emberiség prófétája (68. §) elvben *legyőzte tudatlanságunkat, és legyőzte a halált*, amennyiben föltámadásával legyőzte a maga halálát, s biztos alapot és reményt adott nekünk a föltámadásra. Amióta a bűn el van törölve és Krisztus élető lelke lakik az emberiségben, a halál megszűnt bűn zsoldja lenni és kénytelen kiadni zsákmányát, a halhatatlanságra teremtett embert.² Tehát az Üdvözítő nem magát a halált vette le rólunk, hanem elvette fulánkját, megtörte uralmát, megszüntette reménytelenségét és ezzel együtt borzalmasságát. Ő maga tanuságot tesz, hogy a halál élet kapuja lett.³ S ezzel együtt a halál útkészítőinek, a szenvedéseknek is elvette mérgét, sőt azokat is alkalmas eszközökké tette arra, hogy általuk teljessé tegyék titokzatos testének áldozatát, és minden földi szenvedést és halált a föltámadás húsvéti hegyére fölvigyünk: «Kiegészitem testemben azt, ami híja van Krisztus szenvedéseinek, az ő testének, az Egyháznak javára».⁴ «Dicsekszünk a szorongásokban is, tudván, hogy a szorongás türetést szerez, a türetés pedig kipróbáltságot, a kipróbáltság pedig reménységet»; «ha vele együtt szenvedünk, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk».⁵

3. *Önmaga számára Krisztus kiérdemelte fölmagasztaltatását. Biztos.*

Bizonyítás. Már Izajás próféta megjövendölj, hogy nagy osztályrész jut neki és az erősek ragadományát fogja osztogatni.⁶ Maga az Üdvözítő azt mondja az emmausi tanítványoknak: «Nem ezeket kellett-e szenvedni a Krisztusnak és így menni be az ő dicsőségébe?»⁷ Ismeretes *Szent Pál* megállapítása: «Megalázta magát, engedelmes lett mindhalálig, még pedig a keresztnak haláláig. Ezért az Isten is fölmagasztalta őt, és olyan nevet adott neki, mely minden más név fölött van; hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon, az égieké, a földieké és az alvilágiaké».⁸ A *szentatyák* pedig Szent Ágostonnal azt vallják: «A legmélyebb megaláztatás által kiérdemelte a legmagasabb fölmagasztaltatást».⁹

A hittudósok Szent Tamással¹⁰ megállapítják, hogy *illett a Megváltóhoz kiérdemelni megdicsőítését*. Illett ugyanis az Üdvözítőhöz a személyes egység kegyelme miatt, hogy rendelkezék mindazokkal a kiválóságokkal, melyek nincsenek megváltói tiszte ellenére. Ámde nagyobb tökéletesség érdemből kapni valamit, mint érdem nélkül. Azután szabatosan megjelölik az Üdvözítő önérdemének tárgykörét: a) Az Üdvözítő nem érdemelte ki a személyes egység kegyelmét és azt, ami vele járt: a boldogító istenlátást, a készen kapott tudást, a megszentelő kegyelmet és kíséretét. A személyes egység kegyelme ugyanis az Üdvözítő szent emberségének a létevel jár együtt, tehát már ezért is kiérdemelhetetlen (aki még nem létezik, nem szerezhet érdemet); a megszentelő kegyelem pedig minden

¹ Eph 4,27 6,11 Col 2,15 1 Tim 3,6 2 Tim 2,26; cf. Jac 4,7 1 Pet 5,8 1 Jn 3,8 Ap 12,12 20,7.

² Rom 6,8 8,10; cf. 1 Cor 15,20–55 1 Thes 4,13.

³ Jn 5,24 8,51 11,25.

⁴ Col 1,24.

⁵ Rom 5,3; 8,17; cf. 2 Cor 4,17.

⁶ Is 53,12.

⁷ Lc 24,26; cf. Jn 10,17 Ap 5,12.

⁸ Phil 2,7–11; cf. Act 13,24–41 17,3 Eph 1,19–23 1 Cor 15,28 Heb 5,7–9.

⁹ *August.* in Jn 104, 3; *Op. imperf. c. Iulian.* I 138 140.

¹⁰ *Thom* III 49, 6.

érdemszerzés föltétele, és mint ilyen nem lehet egyúttal érdemszerzés tárgya is: principium meriti non cadit sub meritum. b) Kérdemelhette azonban és ennél fogva *ki is érdemelte* α) személyes megdicsőülését: föltámadását, mennybemenetelét, az Atya jobbján való ülését; β) megváltó hivatásának, a tanítóságnak, papságnak és királyságnak a világ végéig való dicső folytatását; γ) fősegi helyzetének külső megdicsőülését: az egyes lelkekben, Isten országának terjedésében és diadalaiban, a végítéletben.

Ebből kitűnik a megváltói tevékenység érdemszerző jellegének *vallási jelentősége*. Az érdem általában az erkölcsi érték fokmérője és az áldozatos nemes törekvések megnyugtató és fölemelő lelki egyenértéke. Az Üdvözítő érdemszerző cselekedeteinek legnagyobbika, a Golgota áldozata teljes bensőségében és áhitat-keltő értékében áll előttünk, ha észbe vesszük, hogy az Úr Krisztus kiérdemelte vele a mi üdvösségünket és a maga fölmagasztalását; a boldogító istenlátás mellett mondhatatlan édes örömmel töltötte el az a tudat, hogy halálos kínjai közt királyi széket készít, melyről áldás és élet árad, mely előtt minden hívő lélek hódolattal adóz neki, és ez a hódolat meg nem szűnik.¹ Ez az Úr ünnepeinek liturgiai alap gondolata, és ez a *keresztúti ájtatosság* tartalma, melyet tehát maga az Üdvözítő honosított meg,² és az apostolok ajánlanak.³

2. A megváltás terjedelme.

Tétel. Jézus Krisztus minden ember számára váltságot szerzett. Hittétel a hívőket illetőleg és biztos, sőt majdnem hittétel a többi emberre nézve. A trentói zsinat szerint ugyanis «Isten őt engesztelőül rendelte hit által az ő vérében a mi bűneinkért, nemcsak a mienkért pedig, hanem az egész világéért is.»⁴ «Mindenkiért meghalt.»⁵ Jansenius elítélt 5. tétele szerint «szemipelagianizmus azt mondani, hogy Krisztus mindenkiért meghalt vagy vérént ontotta»⁶; cenzurája: téves, és abban az értelemben, hogy Krisztus csak a predestináltakért halt meg, egyenest eretnek. Tagadták a gnóosztikusok és manicheusok, kik szerint Krisztus csak a pneumás keresztényeket váltotta meg. Később a predestinácianusok⁷ és az újítók, nevezetesen Kálvin a megváltást a predestináltakra korlátozták.

Bizonyítás (l. 78. § 2 is). Az Üdvözítő saját szavai szerint eljött üdvözíteni azt, ami elveszett volt; tehát megváltásának hatása oly messze ér, mint a bűn; világosság ő, aki megvilágosít minden embert, ki e világra jó. Szent Pál fölszólítja a hívőket, imádkozzanak minden emberért és minden állásért, «mert ez jó és kedves a mi Üdvözítő Istenünk előtt, ki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és az igazság ismeretére eljusson. Hiszen egy az Isten, egy a közvetítő is Isten és az emberek között, az ember Krisztus Jézus, aki mindenkiért odaadta magát váltságul.»⁸ A *szenthagyományt* illetőleg a janzenisták is megengedték, hogy a pelagianizmus előtti atyák a megváltás egyetemes hatékonyságát tanították. Hisz már Szent Kelemen azt mondja: «Az üdvösségünkért ontott Krisztus-vére az egész világnak meghozta a megtérés kegyelmét.»⁹ Szent Ágostont azonban a magukénak gondolták. De alaptalanul (78. § 2).

¹ Cf. Ap. 5,1.12.

² Mt 10,24 Lc 6,40 14,27 Jn 13,16 15,20.

³ Rom 8,17 2 Cor 4,10. Phil 2,5–12 Col 1,24 Heb 5,7 12,2 1 Pet 2,21–3.

⁴ Trident. 6 cp 2 *Denz* 794; cf. Rom 3,25 és 1 Jn 2,2.

⁵ Cp. 3 *Denz* 79.

⁶ *Denz* 1096; cf. 1294.

⁷ *Denz* 319.

⁸ 1 Tim 2,1–6; cf. 1 Tim 4,10 2 Cor 5,15 Rom 5,18.

⁹ *Clemens R.* 7, 4; cf. *Clemens Al.* Strom. VII 3, 16; *Origen.* in Num hom. 24, 1; *Tertul.* Adv. Iud. 13 stb.

Jegyzet. Az angyalokért nem halt meg az Üdvözítő. «A jók ugyanis nem szorultak rá; a rosszak pedig nem fogékonyak».¹ Nem mintha az Üdvözítő érdemszerző cselekedeteinek erre nem volna erejük. Hanem a természeti és természetfölötti rendben Isten pozitív szándékai szabják meg az erkölcsi hatékonyság körét. S a bukott angyalok megváltása nem volt benn az Isten tervében. Vajjon lehet-e mindamellet az azt mondani, hogy a jelen üdvrendben Isten minden kegyelmet, tehát az angyaloknak összes és az embereknek első kegyelmét is a megtestesült Ige érdemeire való tekintettel adta, úgy hogy *a jelen üdvrendben minden kegyelem «gratia Christi?»* A skotisták erre a kérdésre a megtestesülés indítékáról vallott fölfogásuk szellemében igennel felelnek. A hittudósok túlnyomó többsége Szent Tamással az élén tagadja. Ebben a fölfogásban tehát az Apostol szava: «helyreállítani Krisztusban mindent, ami az égben és a földön van»² vagy azt jelenti; amint az Üdvözítő az embert kibékítette Istennel, az angyalokkal is ismét barátságba fűzte őket.³ Vagy pedig: mikor az Üdvözítő megváltotta az emberiséget, a jó angyalokkal együtt a tulajdon fősége alatt közös Isten-országába egyesítette. S ezzel megnövelte az angyalok dicsőségét is: kitágította természetfölötti tevékenységük, ismeretük és örömeik körét. S ebben az értelemben szerzett az ő számukra is kegyelmeket, nem az alapvető, hanem csak bizonyos járulékos kegyelmeket.⁴

Függelék. «Jóllehet Krisztus mindenkiért meghalt, jótéteményeiben nem mindenki részesül.»⁵ Az Üdvözítő a megváltás művében mindenkinek megnyitotta a mennyország útját és biztosította az útra-találás és a járás lehetőségét; azonban nem járta maga mindenki helyett, mint azt az ortodox protestantizmus tanította. Hisz ő maga mondotta: «Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözülni; aki nem hiszen, elkárhozik».⁶ Világos az apostolok beszéde is: «Hatalmat adott nekik, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, kik hisznek az ő nevében». «Örök üdvösség oka lett mindazoknak, akik neki engedelmeskednek.» «Atyámfiak! annál inkább igyekezzetek, hogy a jó cselekedetek által biztossá tegyétek hivatástokat és választástokat.»⁷ Más föltételek: követni az ő nyomdokait és vele együtt szenvedni.⁸ Ez nem vet árnyékot az Üdvözítő megváltó tevékenységének egyetemes hatékonyságára, hanem csak Isten irgalmának és bölcsességének bámulatos összhangját mutatja: irgalmában Isten bűnadósságunk törlesztését elfogadja az Üdvözítőtől, igazságosságában pedig megköveteli, hogy erőnktől telhetőleg (ez az erőn azonban ismét Krisztus kegyelméből is van!) a magunk részéről is igyekezzünk.

3. A megváltás értéke.

Tétel. Jézus Krisztus megváltói tevékenységével teljes elégtételt adott Istennek, mely az elkövetett sértést fölérte, sőt bőségesen meg is haladta.

Biztos az egyetemes és állandó egyházi tanítás értelmében.

Bizonyítás. Az Apostol szerint nagy áron vagyunk megváltva, melyet az Írás nem egyszer ἀντίλυτρον-nak, ellenértéknek mond.⁹ Tehát legalább egyenlő értékű volt az adóssággal. Sőt: «Nem úgy áll a dolog a kegyelemajándékkal mint a bűnbeeséssel... amikor

¹ August. Enchir. 16, 61; Thom III 8, 3.

² Eph 1,10 és Col 1,20.

³ August. Enchir. 16, 61–2.

⁴ Thom III 8, 4.

⁵ Trident. 6 cp. 3 Denz 795.

⁶ Mc 16,16; cf. Mt 26,24.

⁷ Jn 1,12; Heb 5,9; 2 Pet 1,10.

⁸ 1 Pet 2,31; Rom 8,17 Col 1,24 stb.

⁹ 1 Cor 6,20; cf. 1 Pet 1,19.

elhatalmasodott a bűn, még bőségesebb lett a kegyelem». ¹ Szent Pál a Zsidókhöz írt levélben szembesíti Krisztusnak egy főpapi áldozatát az ószövetségnek sok áldozatával, és megállapítja, hogy csak ennek az egynek van ereje eltörölni a bűnöket. ² Ez azonban csak úgy lehetséges, hogy ennek az egy áldozatnak egészen kiváló belső értéke van; mert hisz kívülről jövő szempont (elfogadás) útján az ószövetségnek csekélyebb áldozatai is hatékonyak lehetnek volna.

Az *atyák* tanítják is, hogy Krisztus megváltói műve magában elégséges váltságdíj (αὐταρκες ἀντάλλαγμα), valósággal egyenlő értékű adomány (δῶρον ἀληθῶς ἀντάξιον) ³; sőt sokkal nagyobb: «A bűnösök gonoszsága nem volt akkora, mint annak igazsága, aki értünk meghalt». Aranyszájú sz. János szerint Krisztus úgy váltott ki bennünket, mint ha valaki tíz obulus miatt az adósok börtönébe került volna, és másvalaki jó és tízezer talentumot fizet a hitelezőnek. Bűnünk az Üdvözítő érdemeihez mérve olyan, mint a csöpp az óceánhoz képest. ⁴

A *teológiai megfontolás* megállapítja a krisztusi elégtétel belső értékességét: Az elégtétel értéke az elégtévőnek személyes méltóságán és az elégtétel nagyságán fordul. Minthogy az Isten-ember helyettesítő elégtételénél az elégtévő a legkiválóbb személy, és az elégtétel, illetve váltságdíj a legkiválóbb, t. i. a mennyei ember élete és halála, következésképp a megváltás értéke hasonlíthatatlanul kiválóbb, mint a bűn.

Nehézség. Sokat hangoztatott skolasztikai elv: a sértés nagyságát a sértett személy méltóságán kell mérni. Minthogy a jelen esetben Isten a sértett, aki végtelen magasságban áll az ember fölött, a bűn által az ő szent fölségén esett sérelem végtelen; ám az Üdvözítő megváltó tevékenysége ha végtelen értékű is, *épen föléri a sértést*, de nem haladja meg. – *Megoldás.* A sértés végtelensége és az Üdvözítő megváltó művének végtelensége között alapvető nagy különbség van: a sértés erkölcsileg, azaz a sértés határpontját, Istent tekintve (terminative) végtelen; ellenben az Üdvözítő megváltói tevékenysége (mint nyomban látjuk) fizikailag, azaz tartalmi mivoltában végtelen. ⁵

A teológiai elmélés igyekszik a megváltás értékének *nagyságát* szabatosabban is kipontozni, amennyiben ismertebb kategóriák között iparkodik elhelyezni. Evégből megkülönbözteti az *elégtétel több fajtáját*: Az elégtétel *méltányos* (satisfactio congrua), ha az adós annyit ad, amennyi telik tőle, de az nem éri föl a sértést. Ez esetben ugyanis méltányos, hogy a sértett beérje vele. Az ilyen elégtétel tehát nem megfelelő önmagában, belső értéke szerint, hanem csak az elfogadónak beszámítása alapján (ex acceptatione). Megfelelő, *egyenlő értékű* (condigna, aequivalens) az elégtétel, ha belső értékénél fogva alkalmas arra, hogy törlessze az egész adósságot; s *túláradó*, ha meghaladja. A megfelelő, illetve túláradó elégtétel *a szigorú kölcsönös igazságosság követelményeinek megfelelő* (secundum rigorem iustitiae), ha az elégtévő adja: *a)* a magáéból, amivel rendelkezik, *b)* amivel nem tartozik már más címen; *c)* adja másnak, *d)* aki a kölcsönös igazságosság jogcímén tartozik azt elfogadni (ex bonis propriis sub dominio constitutis, aliunde indebitis, ad alterum, ex iustitia acceptandis). Ezután két kérdés merül föl: Az Üdvözítőnek elégtétele belső értékénél vagy pedig csak isteni beszámítás alapján megfelelő, illetve túláradó-e? És: eleget tesz-e a szigorú igazságosság követelményeinek?

1. *Az Üdvözítő érdeme, és ennél fogva elégtétele is belső értékességénél fogva s nem csupán isteni beszámítás alapján végtelen*: ennek következtében belső értékességénél fogva

¹ Rom 5,15–20; cf. Eph 1,3–8 Jn 10,10.

² Heb 9,12.18 10,4.

³ Basil. in Ps 48, 3; Cyril. Al. Incarn. Unigeniti (M 45, 1216 a).

⁴ Cyril. H. Cat. 13, 33. Chrysost. in Rom hom. 10, 2.

⁵ Thom III 48, 2.

megfelelő, sőt túlaradó. Így Szent Tamás¹ és a hittudósok túlnyomó többsége Scotus-szal szemben, aki csak külsőséges, isteni beszámításon alapuló értékességet akar elismerni.

Bizonyítás. VI. Kelemen pápa szerint az Üdvözítő kinszenvedése által végtelen érdemeket szerzett, úgy hogy egyetlen csöpp vére elég lett volna az emberiség megváltására.² Ennek a hivatalos jellegű megállapításnak közvetlenül kínákozó értelme: az Üdvözítő megváltó tevékenysége magában tekintve, belső értékénél fogva végtelen erejű. S csakugyan a teológiai megfontolás azt találja, hogy az érdem mértéke a belső elv³; s ez a belső elv, melytől az érdemszerző tettek értéke jó, a személy. A tettek ugyanis a cselekvő alanyak metafizikai birtoka. Igaz, az örök Ige a megváltói tetteket az emberi természet által viszi végbe. De ez a körülmény csak ama tevékenységek erkölcsi jellegét határozza meg, amennyiben igazi emberi, érdemszerző tevékenységekké avatja. Az erkölcsi értéket, a méltóságot a személy adja: a királynak vagy más előkelő személynek tiszteletadását egészen másképp ítéljük meg, mint közönséges emberét. A tisztelet értékét a tisztelő személy méltósága szabja meg; a sértés nagysága pedig a sértett személy méltóságán fordul; honor est in honorante; iniuria est in iniuriato.

2. A trentói zsinat utáni hittudósok között eléggé kelendő nézet (Suarez; Salmant., Gonet; Frassen), hogy *az Üdvözítő megváltó műve megfelel a szigorú igazság követelményeinek: a)* Az Üdvözítő az elégtételt *a sajátjából* adja, abból, amivel szabadon rendelkezik. Mert igaz ugyan, hogy a Megváltó tettei, ha a valósító elv (principium quo) oldaláról nézzük, teremtményi tettek, és mint ilyenek már a teremtés jogcímén is Istent illetik. De ha a cselekvő alanyak (principium quod), az Ige személyének oldaláról tekintjük, a Megváltónak úgy sajátjai, hogy szabadon rendelkezik velük. S minthogy a tettek metafizikai birtokosa a cselekvő alany, ez az utóbbi nézőpont a döntő. *b)* Az Üdvözítő a megváltó tettekkel tartozott ugyan Istennek már a teremtés és engedelmesség címén. Minthogy azonban belső értéküknél fogva végtelen erejűek, egyszerre több jogcímnek is meg tudnak felelni. Tehát van bennük érték és erő, hogy Istennek megadják azt a szolgálmányt is, amivel *az elégtétel címén* adós volt az ember. *c)* Az Üdvözítő az elégtételt *másnak* róta le. Igaz, a megváltás elfogadója a Szentháromság, tehát az Ige is⁴; és ebben az értelemben az Üdvözítő önmagának szolgáltatja az elégtételt. De a megváltó mint olyan az ember Krisztus; és ez az ember, jóllehet az örök Igében bírja személyes önállását, teljes értékű ember; Krisztusnak fizikailag egy személye értékben, metafizikai és erkölcsi szerepét tekintve kettővel ér föl, és ezért Krisztus mint ember szolgáltatathatja az elégtételt az Igének mint Istennek (olyanformán, mint ha valaki két intézménynek igazgatója és egyik minőségében a másiknak tesz valamit). *d)* Ezt az elégtételt a sértett, ebben az esetben *Isten nem utasíthatja vissza*; természetesen csak azért, mert öröktől elhatározta, hogy a megváltást ezen a módon viszi végbe, és nevezetesen az Üdvözítőnek közvetítő és helyettesítő szerepét elfogadja. Ebbe az elfogadásba beletartozik, hogy az Üdvözítő mint jogi fő és helyettes hivatalos közvetítőként helyettesíti azt, aki voltaképen köteles az elégtételadásra, a bűnös emberi nemet.⁵

Ebből látnivaló hogy a szigorú igazságosság követelményeinek megfelelő elégtétel tana igen alkalmas a megváltás művének új oldalról való megvilágítására; azonban nagyon *óvatosan* és szabatosan ki kell pontozni határait; különben a megváltás ingyenességének dogmája (67. § 2.) kerül veszedelembé.

¹ Thom III 1, 2; Comp. 235.

² Denz 550; cf 552; és az *Adoro Te* himnuszt.

³ Thom III 48, 1 ad 1.

⁴ Ha a trentói zsinat (6 cp 7 Denz 799) azt mondja: «*az Atyának tett eleget*», ez tulajdonítás; Istennek kifelé ható művei, ahová tartozik a megváltás elfogadása, illetve létesítő oki végbevitele is, a Szentháromságnak közös tevékenységei.

⁵ Thom III 46, 1 ad 3; 6 ad 6.

67. §. A megváltás titka és az emberi elme.

Diekamp II § 1–5; *Bartmann* II § 81 82 102; *van Noort* 1 prooem. et epil.; *Pesch* IV n. 353–410; *Scheeben* III 339–43 366–68; *Petavius* Incarn. II 5–17. – *Thom* III 102; III 41; c. Gent. IV 54. *Bonavent.* Brevil. p. 4, cp. 1 4; *Suarez* Incarn. disp. 4–6; *Salmant.* tr. 21 disp. 1, 1–5; disp. 2; *Billuart* Incarn. dis. 3; *Frassen* Incarn. disp. 1, a. 1, s. 2; a. 3, s. 3; disp. 3, a. 2, s. 2, qu. 2. – G. *Pell* Das Dogma von der Sünde und Erlösung im Lichte der Vernunft 1886; J. *Hehn* Sünde und Erlösung nach biblischer und babilonischer Anschauung 1903; M. J. *Lagrange* Le Messianisme chez les Juifs 1909; E. *Krebs* Der Logos als Heiland im 1. Jahrhundert 1910; A. *Tominac* Vorherbestimmung der Menschwerdung Christi nach Matthäus von Aquusparta 1920; F. *Anizán* Le centre du plan du Dieu 1926.

1. A megváltás titok jellege.

Tétel. A megváltás a szó szoros értelmében vett titok. Biztos.

Szent Pál azt mondja: «Áldott legyen az Isten, aki... eleve elrendelt minket fogadott fiaivá Jézus Krisztus által az ő akaratának szándéka szerint... Ebben van váltságunk az ő vére által. Megismertette ugyanis velünk jószántából akaratának titkát, amelyet kinyilatkoztatott általa; azt t. i., hogy meghozva az idők teljességét, helyreállítson Krisztusban mindent.»¹ «Megérthetitek, hogy megismertem Krisztus titkát, mely más nemzedékek idejében nem jutott tudomására az emberek fiainak, úgy ahogyan most kijelentetett szent apostolainak és prófétáinak a Lélek által.»² A *szentatyák* közül különösen *Szent Atanáz*; és *Ágoston* adnak kifejezést ennek a gondolatnak.

Teologiai megfontolás. A megváltás a szó teljes értelmében titok, ha 1. a magára álló elme nem tudja megállapítani tényét; 2. ha a tény megismerése után sem tudja a mikéntnek és kell-nek pozitív belátásába öltöztetni a megismert tényállást.

A megváltás olyan jellegű igazság, melynek *tényét a magára álló elme nem tudja megállapítani*: A hittől megvilágosított elme ugyanis azt találja, hogy a megváltás nem szükségképes valami, hanem Istennek örök szabad titokzatos elhatározása. A megváltás, különösen az Istenember helyettesítő elégtévese útján való megváltás, Isten örök irgalmának és szeretetének titkában források, melyre nézve *Szent Pál* álmélkodva fölkiált: «Krisztus akkor, mikor még erőtlenség voltunk, a meghatározott időben meghalt a gonoszokért. Pedig igazért is aligha hal meg valaki; a jóért esetleg valaki meg mer halni. Az Isten azonban azzal bizonyítja hozzánk való szeretetét, hogy amikor még bűnösök voltunk, meghalt Krisztus értünk».³ Tehát apriori nem lehet következtetni a megváltásnak sem tényét, sem módját. Aposzteriori pedig a megváltás tényét csak a kinyilatkoztatás tárja elénk. A természetfölötti lelki újjászületés megvalósulása és Isten kiengesztelése, a megváltásnak ez a két sarkalatos hatása nem olyan jellegű, hogy a tapasztalhatóságnak körébe volna vonható.

Ha a kinyilatkoztatásból meg is ismertük a megváltás tényét, de mikéntjét sajátos fogalmakba önteni, *tartalmát pozitív világitással átlátni nem tudjuk*. Az Isten-ember helyettesítő elégtévese útján történt megváltásnak föltétele ugyanis a megtestesülés és végelemzésben a Szentháromság titka egyfelől, az eredeti bűn és a helyettesítő főség titka másfelől; tehát tartalma ezeknek a titkoknak a tartalmából táplálkozik. S ez világosság ugyan magában, Isten szemével nézve a dolgokat, de nem világosság a mi vakoskodó elménknek.

Ennek tapasztalati megerősítése az a tény, hogy a racionalista vallás-historikusoknak az a törekvése, mely *a keresztény megváltástant máshonnan akarta levezetni*, vagy legalább természetfölötti eredetét *vallástörténeti párhuzamokkal* meg akarta ingatni, teljesen meddő maradt.

¹ Eph 1,4–9.

² Eph 3,4.5; cf. Col 1,26.

³ Rom 5,6–9; cf. Jn 3,16.

1. Ami a *párhuzamokat* illeti, tagadhatatlan, hogy a megváltódás, minden valamire való vallásnak és emberibb igyekezetnek legfőbb vágya és rugója; a legtöbb vallás megváltást ígér és munkál. E megváltó irányzatok és törekvések belső értékére azonban jellemző, hogy *miben látják azt a bajt*, melytől meg akarnak szabadítani. Némelyik a léleknek a rossz anyaggal való összekeveredésében látja az emberi nyomorúság forrását, és fizikai, kozmikus folyamatokkal akarja az embert kiszabadítani az anyag öleléseiből, mint a manicheizmus; vagy magasabb, tisztultabb ismerettől (Platon, gnószticizmus), vagy épenséggel moralizálástól várja az üdvösséget, mint Sokrates és az etikusok. Mások gonosz lelkek dévaj önkényére vezetnek vissza a bajt, és hatásos varázsszerekben és bűbajos igékben bíznak; így a sámánizmus, a babiloni és részben az egyiptomi vallás. Ismét mások a tette készítő élet erőiben keresik a bajok gyökerét, és ezt akarják nirvánába ölni (buddhizmus). Mások megint istenek vagy még felsőbb hatalmak sötét végzetének tekintik a rosszat, és vak reáhtagyatkozásban látják a menedéket: a fátum hivei különféle vallásokban. Egyedül a keresztény megváltástan az, mely szuverén biztonsággal rámutat az Istentől való elpártolásra, a bűnre mint a bajok eredetére, és a fának gyökerére teszi a fejszét, mikor ettől szabadít meg, s helyébe új, istenies élet csiráját ülteti, mégpedig az Isten-ember helyettesítő elégtétele útján. Ennek mását hiába keressük nemcsak a pogány vallásokban, hanem még az ószövetségben is.

2. Az első keresztény időkben a *hellenista és római kultúra területén* rendkívül élénk volt a megváltódás vágya; és ennek az egyetemes és mély vágnak nem egy megnyilvánulása a racionalista valláshistorikusok szerint alkalmas volt arra, hogy a keresztényeknek indítást adjon krisztológiájuk szótériológiai kiegészítésére. Nevezetesen a görögök, kivált a misztériumvallásokban több istenséget σωτήρ, jótevő névvel illettek, sőt ez a császároknak is állandó címük lett. A misztériumok a bűntől való tisztulást, az istenséggel való egyesülést ígérték és fogatosítottak, főként különféle tisztulási és avató szertartásaikkal. A sztoikus logos-tan széles körökben el volt terjedve abban a formában, hogy a Logos mint világrendező elv az az erő és világosság, mely a földi lét bajaiból kivezet és üdvösséget hoz. Ámde első tekintetre nyilvánvaló, hogy ezek mind csak az egyetemes és pszichológiailag annyira érthető megváltódás vágyának valamilyen kifejezései, melyek nem állják a párhuzamot a katolikus megváltástanal. A hellenisták a σωτήρ-okat csak bizonyos bajoktól való szabadítókként tisztelték, nem pedig mint a bűn nyomorúságából kivezető egyetemes megváltókat. A misztériumvallások tisztuló és engesztelő szertartásai jobbra egészen külsőséges és mágiás mozzanatokkal bőven átszótt torzulatok (1. § 3). A népszerű hellenista logos-tan pedig annyira elmosódott, hogy aligha jutott volna eszébe még oly szemfüles valláshistorikusoknak is párhuzamba állítani a keresztény megváltás tanításával, ha Szent János jónak nem látja ebbe a kifejezésbe öltöztetni az ő egészen másnemű gondolatait.

2. A megváltás ingyenessége.

A megváltás Istennek teljesen ingyenes kegyelmi ténye. Ez a trentói zsinat részéről ismételten kimondott *hitigazság*, melyet a Szentírás sokszorosán kifejezésre juttat és az atyák is egyhangúlag vallanak.¹ Ebben az egyetemes hitigazságban a teológiai megfontolás a következő mozzanatokot veszi külön szemügyre:

1. *Az emberiségnek a maga erejéből teljesen lehetetlen volt kiemelkedni a bűnből, ha az embernek természetfölötti rendeltetését tekintjük:* a) Az eredeti bűn következtében az ember a természetfölötti állapotból esett ki. A megváltás abban áll, hogy az ember visszakerül ebbe az állapotba. Ámde a kegyelem, a megigazultság állapotát mint természetfölöttit az ember

¹ L. 65. §; Trident. 6 cp 1 c. 1 *Denz* 793 811; cf. 790, 794; különösen Rom 3,22 Eph 2,8.. Aztán *Iren.* III 21, 2; *Cyprian.*, *Cyril.* H. Cat. 12, 7; *Nyssen.* Adv. Apol. 51; *August.* in Ps 129, 12.

képtelen a maga erejéből megszerezni; fokozott mértékben képtelen visszaszerezni. Ha ép tagokkal a természeti lét síkságából nem tud a maga erejéből fölkapaszkodni a természetfölötti hivatás hegyére, még kevésbé lesz arra képes, mikor zúzott tagokkal a szakadékban hever. «Ha nem volt erőd alkotni magadat, miből telnék újjáalkotni magadat?»¹
 b) A bűn által a kegyelemben élő ember a természetfölötti rend számára halálra vált.² Ámde a halott nem tudja életre kelteni önmagát.

Ha el is vonatkozunk az ember természetfölötti hivatásától, a *bűn állapot* már egymagában olyan jellegű, hogy a bűnös a maga emberségéből nem tud belőle kiemelkedni. Mert a) a bűn Isten szent fölségének megsértése; ám a kegyeletsértés természete hozza magával, hogy azt a sértőnek semmiféle tette nem tudja jóvá tenni a sértettnek elfogadása nélkül. A sértést az ember maga követheti el; a jóvátevéshez már kell a sértettnek szava: megbocsátok. b) A súlyos bűn (s az eredeti bűn ilyen) végtelen sértés, mert megveti Istent a teremtmény kedvéért; s a sértés nagysága a sértettnek méltóságához igazodik.³ Tehát a súlyos bűn csak úgy tehető jóvá, hogy vagy Isten nem kíván elégtételt, vagy olyan valaki szolgáltatja, aki végtelen teljesítményre képes, más szóval aki végtelen méltóságot hord személyében. c) Az eredeti bűnnek egyik szomorú következménye az értelemnek a természetfölötti szempontok iránti elhomályosulása. Ennek következtében természetfölötti segítség nélkül alig képes fölsismerni bűnös állapotának rettentő komolyságát és igazi mivoltát, nemhogy a szabadulás módját meglátná és foganatosíthatná. A magára maradt emberiségben a büntudat elég lassan öltött határozott alakot; a vallástörténet során sokféle eltorzítást mutat, és sehol sem jelentkezik azzal a tisztultsággal, melyből a megváltódás élénk vágya dacára kiindulhatna egy Istenhez méltó és az ember számára igazán üdvös megváltói törekvés.

Ebből következik, hogy súlyosan téves az *önmegváltódás* (αὐτοσωτηρία) tana, melyet Kant, és buddhista hatások alatt a 19. században az etikai monizmus hívei (főként Hartmann) ajánlanak. Szerintük ugyanis a bűn és bűnhődés illetőleg engesztelődés tisztán az egyéni tudatban foly le. A bünt követő kínzó büntudat a jámbor embert arra ösztönzi, hogy bűnös tettet elítélje, és teljes odaadással azonosítsa magát ismét az általános erkölcsi törvénnyel, melyet megsértett. Ezáltal azonban tudatilag mássá lett, mint volt; az előző bűnöző alannal már nem vállal erkölcsi közösséget, és ennél fogva már nem is felelős annak bűnéért: meg van váltva. Ez a fölfogás metafizikailag csak monista alapon lehetséges. Csak akkor lehet értelme annak, hogy az ember önmagának megbocsásson és ezen megnyugodjék, ha az egyéni tudat azonos az egyetemes erkölcsi törvénnyel és az életsorsot irányító hatalommal; vagyis akkor bocsáthat meg az ember önmagának, ha csak önmaga ellen vétett. Amint azonban Isten mint szuverén Úr áll szemben az egyénnel, az önmegváltás teljesen illuzóriusnak mutatkozik; a sértés jóvátevése nem történhetik ugyanis a sértettnek megbocsátani kész akarata és közreműködése nélkül. Etikailag és pszichikailag tekintve pedig az önmegváltás *önámítás*. Az az ember, aki létében nem áll magára, hanem lényegesen mástól függ, alapvető életeligazításában sem lehet a maga gazdája. Az igazi, mély, őszinte büntudat nem is nyugszik meg ezeken az önmegváltási gondolatokon; hanem ha nem talál reá a katolikus megváltástan királyi útjára, akkor a különféle vallási és vallásféle megváltó törekvések és tapogatódzások útvesztőin ödög és kínlódik, míg össze nem roppan a bűnsúly alatt, melytől hiába igyekezett szabadulni. Csak farizeus vagy élettelen és élhetetlen büntudat csábulhat az önmegváltódás gondolatára.

¹ August. in Ps 45, 14; cf. 95, 5.

² Trident. 5 c. 2 Denz 789.

³ A súlyos bűn erkölcsi *végtelenségét* az is mutatja, hogy általa a lélek elveszti Istent, a végtelen jót; s az eredeti bűn végtelenségének az is egy bizonyosága, hogy kimeríthetetlen azoknak az egyedeknek száma, kikre áterjedhet.

2. *Isten nem köteles megváltani az embert.* Biztos Hermes ellenében, akinek nézete szerint Isten tartozott végtelen szeretetének azzal, hogy megváltsa a bukott embert.

Isten ugyanis elhatározásainak és tetteinek indítékait csakis önmagából merítheti (34. § 2). Tehát az ő részéről csak akkor lehetne szó a megváltás szükségéről, ha a meg nem váltás nyílt ellenmondásba kerülne valamely tulajdonságával. De ezt nem lehet kimutatni. Az eredeti bűn állapota magában tekintve nincs ellentétben Istennel sem szentségével, sem igazságával, sem jóságával (55. §. 5). Következésképp ennek az állapotnak állandósítása sem lehet vele ellentétben. Isten igazságának és jóságának mindenestre ellenére van, hogy merőben az eredeti bűnért kínokkal sújtsa valakit, vagy hogy megfossza a természeti szellemi erővel arányos élettartalomtól és életcéltől. De ezt a lehetőséget a katolikus teológia nemcsak nem tanítja, hanem Szent Tamásra támaszkodva erélyesen visszautasítja. Isten tehát megtehetette volna, hogy mindjárt a bűn után megsemmisíti az első embert, vagy pedig halálra adja, mielőtt faja tovább szaporodott volna; megtehetette volna azt is, hogy őt és fajtát egyszermindenkorra bennhagyja az eredeti bűn állapotában. A teremtés elsődleges célja, Isten dicsőítése így is biztosítva lett volna: egy az Isten szigorú megtorlását érző, örök (természetfölötti) Istentávola szánt emberiség is lehetne Isten fölségének hatásos hirdetője; sőt esetleg Isten tökéletességeiből eddig rejtett mélységeket tárhatna föl.

Ha némely szentatyá¹ azt állítja, hogy Isten tartozott a dicsőségének vagy jóságának a megváltással, semmiesetre sem érthették ezt abszolút szükségre; hanem valószínűleg csak nagyfokú illűsögre gondoltak. Épúgy mikor Abaelardus és különösen Szent Anzelm² azt iparkodtak megmutatni, hogy Isten önmagának tartozott a megváltással, azt alighanem úgy értik, hogy Isten teljes szabadsággal öröktől fogva elhatározta a megváltást, és ezért mikor a bűn bekövetkezett, önmagának tartozott azzal is (necessitate consequenti non consequentis), hogy azt az időben megvalósítsa.

Folyomány. Mikor Isten más lehetőségekkel szemben tényleg úgy határozott, hogy az embert kiemeli bűneiből és visszahelyezi a kegyelem állapotába, erre őt csakis saját irgalmas emberszeretése indította. A trentói zsinat kimondja: «*Megigazulásunk valósító oka az irgalmas Isten, aki ingyen mos meg és szentel meg bennünket, amennyiben megjelöl és fölken az ígéret Szentlelkével, aki örökségünk záloga.*»³ Ezt a Szentírás, melyre a zsinat határozata is utal,⁴ sok helyütt világosan kifejezi: «*Mindez (a természetfölötti javak) pedig Istentől van, aki... Krisztusban megbékéltette önmagával a világot.*»⁵ Az elme ugyanezt következteti Isten akaratának abszolút magátólvalóságából.⁶

3. *Teljesen Isten fölséges akaratától függött, hogy milyen módon váltsa meg az emberiséget.* Istennel a megváltást elhatározó végzése ugyanis teljesen szabad. Ámde Isten az ő szabad elhatározásainak indítékait és szempontjait mindenestül önmagából meríti. «*Akadnak ostobák, kik azt mondják: Isten bölcsesége másképp nem tudta volna megszabadítani az embert, csak ha emberré lesz, asszonytól születik és a bűnökért mindent elszenved. Ezeknek azt feleljük: igenis tudta volna!*»⁷ Isten tehát minden elégtétel nélkül is megbocsáthatta volna az eredeti bűnt (a személyeseket természetesen csak a bűnösnek személyes bűnbánata után); vagy valamilyen elégtételt szabhatott volna az egész

¹ Igy Cyril. *Al.* és Athanas. *Incarn. Verbi* 6.

² Anselm. *Cur Deus homo* II 4, 1 kk.

³ Trident. 6 cp 7 *Denz* 799.

⁴ 1 Cor 6,11 és Eph 1,13.

⁵ 2 Cor 5,18.; cf. Jn 3,16 Rom 3,22. Col 1,12 2,12–4 Eph 1,1 2,4. 4,33 1 Thes 5,2 2 Thes Tim 1,9 Tit 2,11 Heb 2,9 5,4 13,20 Jud 25 Jac 1,17.

⁶ Cf. Thom in 2 Cor lect. 5; in Rom 3 lect. 3.

⁷ August. *Agon. christ.* 11, 12.

emberiségnek, avagy egy belőle származó vagy másunnan küldött helyettesnek. Ezenkívül még sok más út állott rendelkezésére, melyekről sejtelmünk sincsen.¹

Téves tehát az a nézet, mintha a teremtés megkoronázása végett köteles lett volna elhatározni a megtestesülést és így az Isten-ember útján való megváltás módját választani, amint Malebranche és Leibniz gondolta; bizonyos értelemben Duns Scotus is. Csak annyit szabad mondani: Ha Isten kifürkészhetetlen bölcseségének úgy tetszett, hogy a megváltásnak legtökéletesebb módját válassza, s nevezetesen teljesen megfelelő elégtételt követeljen, akkor el kellett határoznia az Isten-ember útján való megváltást. Ebben az értelemben tehát *a megtestesült Ige útján való megváltást föltételesen szükségesnek lehet mondani.*²

3. A megváltás lehetősége.

A manicheusok és gnóosztikusok azt tartották, hogy az emberek egy része (a hylikusok) egyáltalán megválthatatlan. Ugyanígy gondolkodik a materialista evolucionizmuson nevelődött mai kultúr-gőg, mely az emberhez méltó létet vagy a kivételes «vezető» helyzetet a magasabb, «úri» embertípusnak vagy fajoknak utalványozza ki; a többit csak ama kultúrvirágok előteremtéséhez szükséges föltételnek és alomnak tekinti, kiknek nincs hivatottságuk arra, hogy lekötöttségükből a szabadabb szellemi lét magaslatára emelkedjenek. Velük szemben *a katolikus igazság* utal *a) Isten határtalan irgalmára és szeretetére, melynek csak a szabad teremtmény megátalkodottsága szab határt: Isten megirgalmazhat az egyesnek és az egész emberi nemnek; az elengedhetetlen föltétel mindössze az, hogy a személyes bűnös személyes bánattal térjen hozzája. b) Az emberi nem egysége hamisnak, sőt gonosznak mutat minden olyan beállítást, mely a végső hivatás tekintetében, az embernek Istenhez való viszonyításában lényeges különbséget tesz ember és ember között. Tehát ha egyáltalán lehetséges megváltás, az egyetemesen, az egész emberiség számára lehetséges. c) Hogy pedig az ember fogékony a megváltásra, kétséget nem szenved: A földi vándoréletben az ember nem megingathatatlan sem a jóban sem a rosszban; következésképp itt a földön a rossz útra tévedt lélek számára mindig van mód jobbra térni.*³

A szubjektivista vallási liberalizmus már a pelagianizmus óta azon dolgozik (amivel a mai protestantizmus balszárnya dicsekszik is), hogy a megváltást a «metafizikai» (amint ők mondják, a mítoszi), a transzcendens és «jogi» területről a «belső», lelki, erkölcsi életbe» ülteti át. Ez a racionalizmus nem úgy fogja föl a megváltást mint büntetés- és bűn-adósság lerovását, melyet az Isten-ember mint közvetítő fő szolgáltat a megsértett Istennek, hanem csak mint az egyes emberek lelkében végbemenő folyamatot, mint élményt, melyben az ember Krisztus egyénisége és példája nyomán a lét, különösen a világfolyamat feszültségeivel adódó nyomottságból és kötöttségből ki akar szabadulni. Vagyis a katolikus heteroszótéria helyébe a racionalista autoszótériát teszik. Álláspontjuk támogatására támadják a heteroszótéria lehetőségét, még pedig két területen: egyáltalán lehetetlennek mondják, hogy a megváltás egy a bűn miatt haragvó Isten kiengesztelésében álljon; lehetetlennek, illetőleg a tisztult valláserkölcsei eszménnyel összeegyeztethetetlennek tartják a helyettesítő elégtetés útján való megváltást.

Az Istennel való kibékülés lehetősége ellen általában a következő nehézségeket támasztják:

1. *Az egyszer elkövetett bűn nem bocsátható meg.* Ami megtörtént, azt ugyanis nem lehet meg nem történné tenni. Így Socinus, Kant, Fichte. – *Megoldás.* A régi protestáns fölfogás ennek a kifogásnak helytád, mikor a megigazulást úgy fogja föl, hogy az a bűnöknek csak

¹ Thom III 1, 2.

² August. Enchir. 28, 108; Leo M. Sermo 7 de nativ. D. 2; Thom III 1, 2 ad 2.

³ Thom Compend. 205.

befödözése, illetőleg be nem számítása Isten részéről, nem igazi eltörlése. Az igazság azonban az, hogy a bűnben különbséget kell tenni a szándékos istensértés tette és ennek a tettnek következménye, a bűnös állapot között. Maga a bűnös tett nem bocsátható meg és nem tehető jóvá abban az értelemben, hogy Isten azt egyszerűen kitörli a lét könyvéből. Itt csakugyan áll: *factum infectum reddi nequit*. Azonban a bűnös állapottal másképp vagyunk. Az vonatkozás, az Istentől való elfordultság helyzete; és a vonatkozások megváltoztatása logikailag mindig lehetséges. Elég ugyanis megváltoztatni azt az állapotot, mely a vonatkozás tartalmát teszi; a jelen esetben: az ember részéről elég bűnbánattal újra visszatérni Istenhez mint erkölcsi végcélhoz, és Isten részéről elég ezt elfogadni és megadni a megszentelő kegyelmet.

2. *Isten kiengesztelése ellentétben van a változhatatlanságával*. Istent nem lehet befolyásolni, és másképp hangolni, sem bűnbánattal, sem akármilyen közvetítőnek akármilyen áldozatos vagy érdemes tevékenységével. – *Megoldás*. Isten változhatatlansága hitünknek egyik alapdogmája; tagadása vagy akárcsak elhomályosítása is az istentagadás veszedelmét idézné fejünkre. De a katolikus megváltástantól ez távol van. Antrópomorf izű fölfogás lehet ugyan arra kísértve, hogy a megváltást úgy magyarázza, mintha az Üdvözítő engesztelő tevékenysége az előbb haragvó Istent kedvezően hangolná a bűnös szemben. A valóság azonban Szent Ágoston és Szent Tamás szerint¹ az, hogy a bűn miatt mi voltunk ellenséges viszonyban Istennel szemben; s ezt képes értelemben lehet úgy kifejezni, hogy Isten nekünk volt ellenségünk, elfordult tőlünk; amint azt is mondjuk, hogy a nap elfordul, leáldoz, mikor csak a mi égövünk fordítja el tőle a felületét. Isten örök szent akarata a bűnös szemben harag és megtorlás; amint azonban a bűnös kilép bűnei sötétségéből, Isten szeretetének napja mosolyog le rá; nem Isten változik meg, hanem mi. Krisztus megváltó tevékenysége éppen azt okozza, hogy immár nem harag nekünk Isten szentsége, hanem kegyelem.

Az Isten-ember helyettesítő elégtévése ellen Socinus óta szinte állandóan (Kant, Strauß, Mill Stuart, Ritschl, Hartmann) megismételt nehézségek történetileg a régi protestantizmusnak egyoldalúan jogászai és külsőséges megváltástanának ellenhatásaként keletkeztek és belőle táplálkoznak; belőle is kell kiindulnia teológiai méltatásuknak.

Az ortodox protestantizmus ugyanis a megváltást úgy fogja föl, hogy Jézus Krisztus mindenestül a bűnös ember helyébe lépett Istennel szemben; amennyiben a) *aktiv* engedelmissége által eleget tett Ádámnak és minden egyes ivadéknak engedetlensége helyett; lelkében mintegy egyesítette az összes emberek akaratát, és azok helyett elvégezte mindazt, amivel az ember Istennek tartozik. Az egyes ember számára ezután már csak az marad hátra, hogy Krisztusnak ezt a teljes engedelmisségét bízó hittel magáévá tegye; mintegy kinyújtott kézzel megfogja Krisztus szentségének palástját, azt magára vonja, és általa oly színben tűnik föl Isten előtt, mintha személyesen megtette volna mindazt, amit Krisztus tett. Viszont b) *passzív* engedelmisségével Krisztus mindent elviselt és elszenvedett, amit csak megérdemelt a bűnös ember. Isten rája tette nemcsak büntetésünk adósságát, hanem az egész emberi nem büntetésreméltóságát is, és így kitöltötte rajta haragját. Ennek a fölfogásnak csak következetes kiépítése Kálvinnak az a tanítása, hogy Krisztusnak a pokol kínjait is el kellett szenvednie, és Hugo Grotiusnak († 1645) az a beállítása, hogy a haragvó Isten helyettünk (*sit venia verbo*) ő rajta verte el a port, «példát statuált» rajta. Az erre támaszkodó főbb racionalista nehézségek a következők:

1. *A büntetés etikai fogalmához hozzátartozik, hogy bűnöst érjen*, nem pedig ártatlant. Tárgyi elégtételt, aminő adósság vagy vagyonkár címén származik, szolgáltathat más is; az erkölcsi világban azonban mindenkinek magáért kell helyt állnia (Kant). – *Megoldás*. Tény, hogy az etikai eszmény színe előtt aggodalmas az olyan erkölcsi elégtétel, melyet csak ártatlan valaki vállal, és amelyből a bűnös semmiképp sem veszi ki részét. De ilyen módon a

¹ *August.* in Jn 110, 6; cf. Rom 510; *Thom* III 49, 4.

régi protestantizmus fogta föl a megváltást, nem a katolikum, mely a megigazulásnak egyéni és alanyi föltételeit úgy állapítja meg, hogy a bűnösnek a maga részéről is mindent meg kell tennie, ami tőle telik. A megváltásnak, amint azt a katolikus igazság képviseli, ép abban nyilvánul a fölséges ereje, hogy *lehetővé teszi a legteljesebb elégtévest*; módot ad minden egyes embernek, hogy az Üdvözítő erejében fölvegye a maga keresztyét és az ő nyomdokain járjon. Az Üdvözítő megváltó tevékenysége ugyan nemcsak és nem elsősorban abban áll, hogy példát adott; ez a megváltásnak pelagiánus és racionalista eszméje. De mindenesetre azzal is szolgálta váltságunkat, hogy elsőnek tette meg az utat Isten hegyének tetejéig, oly hatékony módon, hogy aki nézi, okulást és buzdulást vesz hasonló vállalkozásra. Sőt mi több: ő maga készítette el az utat; szent lábának véres nyomán elolvadtak a bűn halmozta évezredes gleccserjegek, eltűntek a túrolások és szakadékok, út nyílt a mennyországba, melynek megtevésére aztán az Üdvözítő még külön erőt szerzett, a kegyelem erejét. Így a katolikus megváltásban fölséges harmóniában kiegészítik egymást heteroszótéria és autoszótéria. Az Egyháznak valóban nem kellett megvárnia, míg valaki a megváltás igazságát a metafizikai távlatokból az egyéni vallási élet bensőséges közelébe hozza, vagy a «jogi» kategóriákból kiemeli és vallás-erkölcsi tartalommal tölti meg. Szent Pál és Irén óta hivatalos tanításában és életében, misztikus szentjeiben messze látható föllángolásban is, kifejezésre juttatja azt a tényt, hogy Jézus Krisztus teljesen eleget tett bűneinkért, kiérdemelte nekünk a kegyelemben való újjászületést; és mégis általa és benne mi is egyenkint, és mint Isten országának hivatottjai együttesen betöltjük testünkben a Krisztus szenvedéseinek mintegy elmaradott részét.¹

2. Hasonló megítélés alá esik a második ellenvetés: *A büntetés erkölcsi célja a bűnös megjavítása. Az Isten-ember helyettes elégtévesése azonban ezt a célt elvétí; az elégtévő maga ugyanis nem szorul megjavításra, a bűnösöket pedig az elégtétel nem éri el, s így őket nem tudja megjavítani (Strauß). – Megoldás.* A régi protestantizmus merőben külsőséges beszámítás- és bűn-elpalástolás-elméletével természetesen kénytelen megengedni, hogy az Üdvözítő megváltó tevékenysége a példaadáson kívül nem javít a bűnösökön. Azonban a katolikus tan szerint az Üdvözítőtől véghez vitt *elvi megváltás egyéni gyümölcsöttese az Üdvözítő életével való kegyelmi és erkölcsi azonosulást kíván; tehát az egyéni bűnbánatnak, életszentségnek, megtérésnek és tökéletesedésnek kimeríthetetlen indítékait szolgáltatja, amint azt az Egyházban a lelkiesség története ezer változatban igazolja korról korra, nemzedékről nemzedékre. Az Üdvözítő nyitott oldalsebéből lép ki az Egyház, és eredetének ez az anyajegye végig kíséri életében. Legnagyobb szentjei és legigénytelenebb hivei egyaránt a szent keresztyét, a szent vér és sebek, a szent Szív gondolataiból és kegyelmeiből veszik az életszentség ellenállhatatlan és fogyhatatlan indítékait. Egyébként teljesen ingyenes föltevés, hogy a büntetésnek csak javító célja és rendeltetése van (383. lap).*

3. *Isten szentségével össze nem egyeztethető, hogy helyettünk bűnösök helyett az ártatlan Krisztust büntesse, mintegy őt állítsa oda bűnbaknak; ez olyanféle eljárás, mint a régi perzsáknál és egyebütt is szokásban volt: a rakoncátlan fejedelmi sarj helyett egy jobbágy fiút (Prügelknabe) vesszöztek meg, hogy a bűnös királyfi lássa, milyen büntetést érdemelne ő. – Megoldás.* Ez az ellenvetés is szemmel láthatólag az ortodox protestáns megváltáselméletet éri. Katolikus tan szerint az Üdvözítő nem vette magára formálisan a világ bűnét, sőt még a büntetésreméltóságot sem, hanem *mérhetetlen szeretetében azoknak csak erkölcsi adósságát vállalta, akiknek méltóztatott fejévé lenni: miként a jó pásztor életét adja juháiért, miként hitveséért vagy barátjáért kész valaki vállalni minden áldozatot, miként Kemény Simon vagy Arnold von Winkelried kész volt magára venni a kedves vezérnek, illetőleg a bajtársaknak szánt halálos támadást. Ezt Isten elfogadhatta szentségének minden kisebbedése nélkül; hisz a*

legnagyobb erkölcsi értékből, a fönntartás nélküli odaadó istenszeretésből fakadt, az áldozattevőnek mondhatatlan dicsőségére szolgált, és a bűnösöket nem oldja föl az önelégtevéssé kötelessége alól, sőt azt páratlan új szentesítésekkel és indítékokkal látja el.

4. A bűn erkölcsi valami. A helyettesítő keresztáldozat pedig úgy fest, mintha Istent csak szenvedés, vér és halál engesztelné ki. A megváltás dogmája *Istent Molochnak gondolja, akinek csak vér hűti le indulatát*, és aki halálba fojtja az emberi szellem minden szabadabb megmozdulását (Celsus, Strauß, Mill Stuart). – *Megoldás*. Az Üdvözítő halálát három szempontból lehet tekinteni: 1. fizikailag mint az élet megszűnését; s ebben nem telik kedve annak az Istennek, aki a halált nem alkotta és nem örül az élők vesztén. 2. Mint a zsidók gonosztettét; s ezt utálja és bünteti az Isten. 3. Mint az önzetlen szeretet és engedelmesség legkiválóbb megnyilatkozását; és ez az, amiben Isten kedvét leli: nem a vér és kín, hanem az az áldozatos lelkület, mely mindent, még a fizikai lét legdrágább javát, a vért és életet is hűséggel leteszi Isten kezébe.¹ Miért kívánta Isten, hogy az Üdvözítő a kereszt véres áldozatával mutassa ki engedelmes lelkületét; miért választotta a kiengesztelésnek ezt a módját? Erre keres feleletet a megváltás illőségének teológiai tárgyalása.

4. A megváltás illősége.

1. Illő volt, hogy Isten megváltsa az embert.

Az ember részéről: a) Az ember az eredeti bűn következtében nem vesztette el az Istentől eredő javak iránti fogékonyságát; hisz általa Istentől csak mint természetfölötti céltól fordult el, de nem mint természeti céltól. Az eredeti bűn után is *megmaradt a lélekben az istenközösség utáni mély vágy*,² melynek megható bizonyossága a pogány emberiségnek a bűn hosszú éjszakájában hajnalt kereső állandó törtetése és tapogatódzása. A lélek mélyén és a szellemi élet csúcán (in apice mentis) a bűn után is nyílt meg Isten felé egy jó barázda, melyben Isten újra elvethette a kegyelem magvát. b) *Az eredeti bűn természete és körülményei szinte kiáltottak megbocsátás, segítség után.* Nem teljesen átgondolt lázadás és gőg, nem megátalkodott istenellenesség sodorta Ádámot a bűnbe, miként a bukott angyalokat, hanem a csábító kilátásokkal és érzékekkel szemben tanúsított ingatagság és gyöngeség. Ádám ivadékára pedig egyéni rossz akarattal, szomorú örökségként szakadt rá a bűn átka; szinte kinálkozik tehát az a gondolat, hogy egyéni hozzájárulás nélkül is szabaduljon tőle.

Isten részéről. a) A kinyilatkoztatás úgy beszél Istenről, mint aki sejtésünket is meghaladó kimélettel és gyöngédséggel, nagy halkkal jár a teremtés nagy háztartásában: «nem hadsereg által, és nem erőszak által, hanem lélek által.»³ Az örök életre alkalmas csirákat nem oltja ki, hanem ahol életreható van, azt fölkarolja és gerjeszti.⁴ Ez természetesen legcsekélyebb kötelezettséget sem hárít Istenre. Ő állásfoglalásában teljesen szuverén; szabad tetteinek összes szempontjait és indítékait önmagából meríti; rajta kívül nincs és nem lehet olyan jó, melyet az ő mindent átfogó értékelése nem-szükségesnek és ennél fogva nem-kívánatosnak is ne ismerne; viszont nincs és nem lehet olyan rossz, melyből jót ne tudna kihozni. Tehát teljes szabadsága van az emberiséget megváltani, vagy bűnben hagyni. b) Isten fölségét, bölcsességét, szentségét hangosabban és világosabban hirdeti az olyan világ, melyben a halált elnyelte a győzelem, mint az a világ, mely az isteni igazságszolgáltatás súlyos ütései alatt rombadól. A kinyilatkoztatás is elég világosan kifejezésre juttatja, hogy a világra vonatkozó isteni teremtő gondolatnak jobban megfelel a kegyelmezés, mint a bűnben-hagyás. Isten a bűn

¹ Thom in Rom 5 lect. 2.

² Thom Gent. IV 55 ad 4.

³ Zach 4,6.

⁴ Cf. Is 38.

után előbb mondja ki az irgalom ősevangéliumát, mint a büntető ítéletet.¹ Mózes és a próféták a fenyegető isteni ítéletekkel szemben Isten színe előtt mindig eredményesen hivatkoznak az ő teremtető és világkormányzó szándékaira.² Az atyák közül különösen Atanáz és Nisszai sz. Gergely képviselik energikusan azt a fölfogást: Isten nem hagyhatta veszendőre a maga keze művét.³

2. *Illő volt, hogy a megváltás az Isten-ember helyettesítő elégtévesése útján történjék.*⁴ A Fiúisten megtestesülése Isten kifelé irányuló tetteinek legkiválóbbja, mely mérhetetlenül meghaladja az eredeti bűn nagyságát és jelentőségét. Másfelől Isten számára sok mód kínálkozott az emberi nem megváltására. Miért választotta tehát ezt a legnagyobb és legtökéletesebb s egyúttal legnehezebb módot, mikor biztos katolikus igazság, hogy nem kellett ezt akarnia? A hittudósok meg nem feledkezve a megváltás mélységes titok jellegéről, azt találják, hogy az Isten-ember útján történő megváltás a bűnös ember számára a lehető legteljesebb határozottsággal és hatékonysággal nyilvánítja Isten hatalmát, szentségét és bölcsességét. Megállapításaik egyben mély betekintést engednek a megváltás benső mivoltába és értékébe.

1) Az Isten-ember útján való megváltás *Isten hatalmának és fölségének fölül nem múlható kinyilvánítása*. a) Az áhítatos lelket mindig térdre fogja kényszeríteni az Isten-ember titka, ez az új teremtés, új törvényekkel, új kilátásokkal és reményekkel, hol a végtelen a végessel, a halhatatlanság a halállal, az örökkévalóság az idővel, a szellem az anyaggal, Isten a teremtménnyel a lét egységében legbenső frigyre lép. Az Isten-ember képviselte létrend nagyságban, fölségben és gazdagságban messze meghaladja a teremtmény rendjét, mert egybefoglalja Isten végtelenségét és a teremtmény változandóságát. b) *Hogy Isten halálra adta a megtestesült Igét*, egyfelől fönnen hirdeti Isten szuverén fölségét, mely a teremtményekkel örök tervei szerint rendelkezik, még a legszentebbel, a mennyei emberrel, az ember Krisztussal is. Másrészt azonban Isten hatalmának egészen új kijelentését adja; megmutatja azt az Istent, aki erejét erőtlenségben fejt ki.⁵ Az Úr Krisztus megváltó tevékenységében Isten a bűnösség legvégső kiágazásáig tolja előre a maga országának és hatalmának határait; a bűnt és halált legyőzi nem erőszakkal és rettentéssel, hanem az alázatos engedelmesség és önzetlen önfeláldozás erejével, mely a rosszat elszenvedi és lélekben tőle teljesen érintetlenül maradva csak Istenben és az ő akaratának valószínűségében keres menedéket és támaszt. Az emberekben olthatatlanul égett az Immánuel vágya; a bűn és tudatlanság éjszakáját nyögő elnyomottság áhította az isteni szabadítót; de hogy a hatalmas Isten a legigénytelenebb alázatban jöjjön el, és a kereszthalál elszenvedésében mutassa meg erejét és fölségét, azt a Szentlélek ihlette prófétán kívül senki sem sejtette. «A megtestesült Ige titka által lelki szemünk előtt új fényben ragyogott föl a Te dicsőséged fénye!» (karácsonyi prefáció). c) Ép ezért az Isten-ember útján való megváltás *az egész teremtésnek fölséges megkoronázása*: A megtestesült Igében az Istenség fölüti trónját nem utólérhetetlen magasságban a teremtés fölött, hanem magában a teremtésben, és azt fölemeli nem az úr és szolga, nem is barát és barát viszonyának egységébe, nem is egyszerűen csak élettartalmul kínálkozik, akit az eszes teremtmény eszmei tartalomként vagy akarati tárgyként vesz föl magába, hanem az emberben, ebben a kis-világban, az egész teremtést belekapcsolja létének egységébe. Mióta az Ige a maga létébe fűzte az ember által a teremtetett világot, azóta ez a világ már nem annyira fölösleges Isten számára, mint volt előbb; sokkal bensőségesebb kapcsolatba jut vele; úgyszólván jobban a szívéhez nőtt; Isten, a teremtés célja és szerzője

¹ Gen 3,15.

² Ex 32,11–3 Num 33 14 Deut 9 Is 38,10–20 Ez 13,5 22,30 18 Sap 1,13; cf. Ps 73 76 78 87 102.

³ Athanas. Incarn. Verbi 6 10 13 43; Nyssen. Or. cat. 8.

⁴ Thom III 1, 1–2; Gent. IV 54 55; Compend. 207 288.

⁵ 2 Cor 12,9.

világfölöttiségének teljes épségben-maradásával a világnak egyúttal legbensőbb elvévé lett. Ezzel az embernek Immánuel-vágyát nem sejtett mértékben teljesítette és fölséges módon megbecsülte a teremtést.

2) A megváltásnak ebben a módjában érvényesül leginkább *Isten bölcsesége*. a) Az Isten-ember adta megváltásban teljes összhangba csendül Isten *igazságossága*, mely maradék nélküli, tökéletes elégtételt követel és kap Krisztus helyettesítő elégtételében, és leereszkedő nagy *irgalma*, mely adja ezt a megváltót; ingyen igazultunk meg Isten kegyelméből a Jézus Krisztustól való váltság által, akit Isten engesztelőül rendelt igazsága kitüntetésére.¹ b) A *hetero- és autoszótéria* annyira szükséges kiegyenlítését semmiféle más mód nem tudja ily tökéletesen biztosítani. Szükséges volt, hogy más váltsa meg az embert; mert egyfelől a bűn teológiai jellege miatt (istensértés, mely nem tehető jóvá Isten megbocsátó tette nélkül) az önkiengeztelés lehetetlen; másfelől a nagy valláserkölcsei életföladatok, nevezetesen a bűn színe előtt az őszinte lélek nyilván látja, hogy csak megingathatatlan magaslaton álló, meg nem vesztegethető és az ő gyöngeségeitől és bajaitól meg nem fertőzött hatalmas szent tudja kiemelni gyarlóságainak és fertőzöttségének ingoványaiából. Merő ember ehhez nem áll elég magasan és szilárdan; csak aki az Ige kőszálán vetette meg lábát, nyujthat biztos segítő kezét a mélységből kiáltónak. De viszont öntevékenység nélkül a belső megújulásnak nincs gyökere. És ennek az öntevékenységnek leghatásosabb indítékait és misztikai erőit a megváltó Krisztus szolgáltatja.

3) Az Isten-ember megváltó tevékenysége utólérhetetlen módon nyilvánítja *Isten szentségét*: a) *A bűn mivoltát, nagyságát, valóságát*, Isten kérlelhetetlen bűn-utálatát megközelítőleg sem hirdeti úgy semmi, mint az ember Krisztus kereszthalála: Oly nagy dolog a bűn, oly kérlelhetetlen annak bűnhődése, hogy érette Isten nem kegyelmezett egyszülött Fiának sem, hanem halálra adta őt, csak azért, mert a bűn körébe lépett, ha mindjárt áldozatos irgalomból és szeretetből is. Ha napjainkban ijesztő mértékben fogy a bűntudat, melyet frivol fölületesség vagy gyakorlati materializmusba vagy pszichologizmusba old föl, ha jámbor, de kevésbé egyensúlyozott neuraszteniás lelkek botránkoznak az örök kárhozat tanán: az Isten-ember kereszthalála elutasíthatatlan felsőbbiséggel, következetességgel és igazmondással harsogja bele a közönyösség és beteges érzékenység éjtszakájába a bűn valóságát, tragikumát és az isteni igazságszolgáltatás kérlelhetetlenségét. b) De viszont semmi oly kézzelfoghatóan nem hirdeti *az egyéni lélek méltóságát és a kegyelem értékét*. Mikor ez a külsőséges kor még számos hívőjében is oly csekélybe veszi a természetfölötti szempontokat, oly könnyen kockáztatja a Szentlélek ajándékait, a kegyelmeket és hívásokat, akkor az Isten-ember megváltói élete és halála megföljebbezetetlen és félremagyarázhatatlan biztonsággal hirdeti: oly nagy érték a lélek és akkora kincs a kegyelem, hogy a lelkek megmentése és a kegyelem visszaszerzése érdekében Isten nem átalotta a megtestesülésnek ezt a teremtésnél is nagyobb művét végbevinni, és Krisztus szent emberségét halálra adni. c) Jézus Krisztusban Isten az ő irgalmas nagy *szeretetének soha meg nem fogyatkozó abszolút erejű bizonyítékát* akarta adni. «Főként azért jött Krisztus, hogy az ember megismerje, mennyire szereti őt az Isten».² A bűntudattól földre sujtott és nekikeményedett lélek végzetes kaini kísértése: «Nagyobb az én gonoszságom, hogysen bocsánatot érdemelnék»³; ezzel szemben Isten egyszersmindenkorra rámutat Krisztusra: «Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen».⁴ S ezzel a bűnbánatnak, az Istenhez való térésnek, az áldozatos istenszeretésnek fogyhatatlan és ellenállhatatlan indítékait és erőit árasztotta a világra. A vétkezésre, hűtlenségre sajna megmaradt az embernek pszichikai

¹ Rom 3,24

² *August.* Catech. rud. 4.

³ Gen 4,13.

⁴ Jn 3,16.

képessége; és ezért a bűn ténye nincs kiutasítva a világból. De az Isten-emberben megszentelődött a világ. Amióta a Golgotán égnek emelkedett a kereszt oltára, áldozati tűznek véres világánál kiáltóvá lett minden bűn, nincs nyugta a bűnben a léleknek, nem hal ki többé az újjászületés szent vágya és ereje. Az Isten-ember megváltói titka mint örök kovász áterjeszti az egész teremtetést és Isten bölcseségének tervei szerint lépésről lépésre Isten felé érleli, ami hivatott, és kiveti, ami ellenáll.

3. *A megtestesülés végső indítéka.* Az Isten-ember útján való megváltás illősege kimerül-e abban, hogy Isten így a bűnös emberiséggel szemben a lehető legtökéletesebb módon megmutatta hatalmát, bölcsességét és szentségét; s ennek értelmében a bűnre való tekintettel történt-e a megtestesülés? Vagy pedig akkora érték a megtestesülés, hogy a bűnre való tekintet nélkül határozta el Isten? és így bekövetkezett volna akkor is, ha nem vált volna valósággá az eredeti bűn? Ez a megtestesülés végső indítékának híres kérdése, mely Isten örök végzéseiben természetesen az egyes mozzanatoknak csak logikai, dologi egymásutánját keresi; időbeli egymásutánnak ugyanis nincs helye az abszolút örök és egyszerű valóságban.

Szent Tamás,¹ a legtöbb *tomista* és igen sok jeles *molinista* (Petavius, Lugo, Lessius, Kleutgen, Billot) azt felelik: Isten előbb engedi meg a bűnt, és erre való tekintettel határozza el a megtestesülést mint a megváltás legtökéletesebb eszközét. Tehát *ha az eredeti bűn nem történik meg, nem következik be a megtestesülés*, és így méltán zengi az Egyház nagyszombaton: «Ádám boldog bűne, mert ilyen Megváltót szerzett nekünk!»! Ennek a fölfogásnak *bizonyítékai*: 1. A megtestesülés Isten szabad tette. Ámde a Szentháromság belső szabad tetteinek belső szempontjait csak annyiban ismerjük, amennyiben a kinyilatkoztatás szól felőlük. Már most *a)* a *Szentírás* csak azt hangoztatja, hogy a megtestesülés a bűn orvossága; «az Emberfia azért jött, hogy keresse és üdvözítse, ami elveszett volt».² *b)* Így beszélnek a *szentatyák* is. Irén: «Ha a test nem volna megmenthető, az Ige bizonyára nem öltött volna testet». Atanáz: «Az Ige megtestesülése nem következett volna be, ha az emberek insége nem indította volna rá». Ágoston: «Ha az ember el nem veszett volna, Isten fia el nem jött volna».³ 2. A *hivő elme* így következtet: Isten végzése tökéletesek; tárgyukat nemcsak általánosságban határozzák meg, hanem a részletekben is.⁴ Következésképp az örök isteni végzés Krisztust úgy rendeli előre, amint tényleg megjelent; tehát szenvedékenységében. Ámde Krisztusnak szenvedésre való fogékonysága föltételezi a bűnt. Ha Ádám nem vétkezik, ha nincs eredeti bűn, melytől Isten a megtestesült Ige útján meg akarja váltani az emberiséget, a megtestesülés nem történhetett volna meg úgy, amint történt.

Duns Scotus, a *skotisták*, Albertus, deutzi Rupertus, (a dolog érdemében) Suarez, Szalézi sz. Ferenc, sok újabb (Faber, Bougaud) azon a nézeten vannak, hogy a megtestesülést Isten első mozzanatként határozta el, és csak azért engedte meg a bűnt, mert már előbb elhatározta, hogy az Istenember útján azt fölségesen jóvá teszi. Tehát *a megtestesülés bekövetkezett volna az eredeti bűn nélkül is*.

Bizonyítékok: 1. A *Szentírás* csak arról tanít, ami tényleg megtörtént; és ezt nyomatékozzák a *szentatyák* is. Mi történt volna, ha az eredeti bűn nem következik be, azzal a *Szentírás* nem foglalkozik, és azt annak rendje és módja szerint a *szentatyák* sem tárgyalják. De ha a másik nézet hívei nyomatékozzák, hogy a *Szentírás*nak nem lett volna szabad elhallgatni ezt a motívumot, mely oly nagy mértékben szolgálja Isten dicsőségét, a *skotisták* rámutathatnak a *Szentírás*nak számos kijelentésére és utalására, melyek legalább jelzik és

¹ Thom III 1, 3.

² Lc 19,10; cf. Mt 1,21 9,13 18,11 Mc 2,17 Lc 1,31 Jn 3,17 Rom 3,25 Gal 4,4 1 Tim 1,15 1 Jn 3,5.

³ Irén. V 14, 1. Athanas. Ctra Arian. II 54; cf. Orig. Hom. 24 Num; Nyssen. Adv. Apol. 51; Chrysost. in Heb 5, 1. Ambr. Incarn. 6, 56; August. Sermo 174, 2, 2; cf. 175, 1, 1; Peccat. merit. I 26, 39; cf. Leo M. sermo 77, 2; Gregor. M. in 1 Reg IV 1, 7.

⁴ Thom Verit. 6, 1.

sejtetik, hogy a megtestesülés elsősorban a teremtéssel és csak másodsorban a megváltással van eszmei összefüggésben. A Bölcsesség kezdettől fogva akar az emberek közt tanyát ütni.¹ A szinoptikusok szerint Krisztus a megváltó; de átfogóbb értelemben Isten országának alapítója.² János korlátozás és vonatkoztatás nélkül egyszerűen élet forrásának mondja a megtestesült Igét.³ Szent Pál szerint Krisztus a teremtés feje, annak minden rendjét magához kapcsolja, magában mint főben egyesíti és az Atyához vezeti.⁴ 2. *Teológiai megfontolás.* Isten végzéseinek egyes mozzanatai közt nem gondolható más elsőbbség, mint amelyet az értékek alapoznak meg. Isten teljesen szuverén szabadságának folyománya, hogy megvalósíthatja az értékeknek kevésbé kiváló sorozatát is. De ha a kinyilatkoztatásból két értékről tudjuk, hogy Isten azokat meg akarta valósítani, akkor föltétlenül az értékesebbet illeti meg az elsőbbség. Isten bölcsességével össze nem egyeztethető, hogy egy eszköze értékesebb legyen mint a céljai. Már most a megtestesülés a legnagyobb teremtett érték; hozzája hasonló még csak megközelítőleg sincsen. Következésképp Isten nem akarhatja ezt mint eszközt. Tehát a bűnbeesés nélkül is megvalósította volna. Bajos is elgondolni, hogy Isten a legnagyobb és legértékesebb kifelé irányuló tettét a bűn miatt határozta el, mely utálat előtte. Igaz, Isten végzése tökéletesek, és minden mozzanatot felölelnek. De ép ezért Isten öröktől fogva számbavette a bűnbeesés és megváltás mozzanatát is; s erre való tekintettel szenvedésre tette fogékonyá Krisztust, akinek küldését azonban a bűnbeeséstől és a megváltó hivatástól függetlenül is megvalósította volna.

Összemérés. Szent Tamás fiatal korában még mindkét nézetet egyformán valószínűnek tartotta.⁵ Több kiváló hittudós a trentói zsinat után, így a molinisták közül Molina és Suarez, a tomisták közül a Salmanticenses és Gonet, továbbá Scheeben, igyekeznek a két elméletet összeegyeztetni. Nem is találni az újabb hittudósok közt egyet sem, ki ha mindjárt az ellenkező nézeten van is, Scotus fölfogásától elvitatná a nagy stílt, az emelkedettséget és az Istenhez méltó nagy távlatokat. Teológiai érvei súlyosabban esnek latba mint az ellenkező nézetéi. S nincs kétség benne, hogy rég megnyerte volna a hittudósok többségét, ha a pozitív bizonyítékok is ép úgy támogatnák. De ha a Szentírásból még lehet is mindkét nézet mellett több-kevesebb valószínűséggel érvelni, *a hagyomány a tomista nézet javára szól.* Az érvek és ellenérvek mérlegét szépen állapítja meg Szent Bonaventura: «Hogy e két mód közül melyik a jobb, az tudja, aki értünk testet öltött. Hogy melyik érdemel elsőbbséget, bajos eldönteni, mert mindkettő katolikus, s katolikus férfiakat számlál táborában».⁶

4. *Illő volt, hogy az emberi nem megváltására a Fiúisten öltön testet.* A megtestesülés lehetősége nem szorítkozik a Fiúra, sőt még az eredő személyekre sem (60. §. 4). A megtestesülés mint olyan ugyanis még nem jelent küldetést; azzá csak akkor válik, ha eredő személy testesül meg; ha az Atya testesült volna meg, az jövetel volna, nem küldetés. *A jelen üdvrend* egész szellemének azonban legjobban az felelt meg, hogy a Fiú-isten öltött testet. Illő volt ugyanis, hogy Istennek a bűn által eltorzított képmását Istennek örök változatlan tiszta képmása⁷ állítsa helyre⁸; aztán, hogy a fogadott fiúság méltóságát a Fiúisten szerezze vissza.⁹

5. *Illő volt, hogy a Fiúisten az emberiség megváltására az idők teljességében öltön testet.* «Mikor mélységes hallgatásba merült minden, és az éjtszaka megtette útjának felét, akkor jött el Uram, királyi széked felől a te mindenható Igéd» (karácsonyi antifona). A Szentírás

¹ Prov 8,1–9,22.

² Lc 1,32 Mt 28,18 Lc 16,16.

³ Jn 6 10,28 12,50.

⁴ Eph 1,1–4,19–23 3,11 Col 1,15–20 1 Cor 8,6 Heb 1–2,10 Rom 8,29 Ap 1,18 2,8 3,14.

⁵ Thom in Lomb. III dist. 1, 1, 3.

⁶ Bonaventura in Lomb. III dist. 1, 2, 2.

⁷ 2 Cor 4,4.

⁸ Athanas. Incarn. Verbi 3.

⁹ August. in Jn 2, 15.

gyakrabban kimondja, hogy az Atya az idők teljességében küldötte el Fiát.¹ Ha olykor azt is mondja, hogy az utolsó időben, az idők végén jelent meg az Üdvözítő,² csak azt akarja kifejezni, hogy az Üdvözítő eljövételével kezdetét vette a világ napjának utolsó órája; új napszaknak megvirradását már nem kell benne várni (135. lap).

Miért várta meg Isten az idők teljességét, mikor a megváltást nyomban a bűn elkövetése után helyezte kilátásba? Jóllehet nem veszélytelen feszegetni Istennek ezt a titkát,³ a szentatyák és teologusok mégis azt találják, hogy *a)* ha egyszer illő volt testet öltetni a *második isteni személynek*, aki a szentháromsági életfolyamatban az Atya és Szentlélek között áll, illő volt az idők közepében megjelennie. Az Atyához mint a Szentháromság forrásához inkább illett volna az idők elején megjelenni; a Szentlélekhez mint a Szentháromság pecsétjéhez pedig az idők végén, a történelem záróköveként. *b)* Jézus Krisztusnak illő volt az emberiség életidejének delelőjén megjelennie. Ő ugyanis az üdvösségünkre vonatkozó isteni ígéreték és kinyilatkoztatások célja, és azért megfelelő, hogy az ide szóló ígéreték és intézkedések sorának végén jelenjék meg. Egyben azonban a mi újjászületésünk szerzője is; és ezért illő, hogy annak már az elején jelenjék meg.⁴ Vagyis helyes volt újjászületésünk szerzőjének nem az idők végén megjelennie, hogy mód legyen a tőle hozott isteni magoknak kikelni és bő termést hozni az aratásig. De illett nem az idők legelején megjelennie: «Hosszú idők és évek sorának kellett hirdetni őt; mert bizony nem jelentéktelen valaki volt eljövendő. Mentül fölségesebb bíró jött el, annál nagyobb hirnöksornak kellett előtte járnia.»⁵

A Megváltó előkészítése. Az Üdvözítő eljövételét megelőző évezredek tehát arra valók voltak, hogy fölidézzék és érleljék az idők teljességét. A lelki feszültségeknek és ellentéteknek maximumra kellett fokozódnia, a bűn éjtszakájának éjfélre kellett érni, míg Isten királyi Igéje leszállt az örök halmok felől. Ez akkor következett be, mikor az önmegváltás lehetőségei kimerültek, a lelki inség és megváltást igénylő nyomorúság legmélyebb állásáig jutott, és a Megváltó iránti fogékonyság tetőfokra hágott. Az emberiség előkészítése egyszerre két irányban folyt.

Negatív irányban a bűn elvetett magjának ki kellett kelnie és meg kellett érlelnie összes gyümölcseit. Évezredek hosszú során, a történelmi törvényszerűség tárgyiságával és beszédes sokszerűségével ki kellett tűnni, hogy a magára álló ember tehetetlen a nagy létföladatokkal szemben. Az Istentől elfordult kultúrgögnök (kainiták) és az Istennel vakmerően kikezdő bábéli toronyépítő, dacos liberalizmusnak az egész vonalon meg kellett szégyenülni. Hosszú nemzedékek sorának kellett a legkülönbébb formákban megtapasztalni az Isten-távolság keserűségét, a hetykén vállalt bűnösség keserves rabságát és a sujtó isteni igazság kéréseketlen súlyát. Ezt a negatív előkészületet elsősorban a *pogányság* szolgálta, melyet Isten a maga útjaira engedett,⁶ míg kimért ideje végén ez a tékozló fiú lekonyult fővel, üres kézzel, kiábrándult lélekkel az atyai ház felé vette útját. De kivette belőle részét a *választott nép* is. A mózesi törvény, melyet Szent István vértanu és Szent Pál szerint Isten angyalok által adott,⁷ és mely az Apostol szerint súlyos bilincseket rakott az Ábrahámmal kötött szövetségre,⁸ 613 előírásának sövényével elzárta ugyan Izraelt a pogányoktól; de egyben töröket állított föl: bármerre térült-fordult Izrael gyermeke, mindenütt beleakadt bűnösségének e fogóiba; mindenfelől, még háza faláról és legegységesebb élettevékenységeinek

¹ Gal 4,4 Eph 1,10; cf. Hab 3,2.

² 1 Pet 1,20 Act 2,17; Heb 9,26 1 Cor 10,11.

³ Chrysost. in Rom 27, 1.

⁴ Thom III 1, 5–6.

⁵ August. in Jn 31, 5; cf. Leo Sermo 64, 2.

⁶ Act 14,15; cf. Rom 1,24.

⁷ Act 7,53 Gal 3,19 Heb 2,2.

⁸ Gal 3.

köréből is a megváltatlanság lehelte reá nyirkos hidegét.¹ Így a Törvény kemény kezű nevelő rabszolga (παιδαγωγός) lett, melynek Izraelt Krisztus felé kellett terelni.² Izrael történetén végigvonul egy keménynyakú és rakoncátlanvérű népek tusakodása Jahvénak, a gondos családtyának, a gyöngéd vőlegénynek, önfömláldozó pásztornak, jó orvosnak vezetése ellen. Eleinte királyt akart, röstelt külön helyzetet foglalni el a népek között³; és utóbb végzetévé lett, hogy mikor a babiloni fogság után végre ráeszmélt választottságára, nem akarta vállalni az üdvnek közvetítését a pogányok számára (Jónás könyve) és áldás helyett az emberiség átka lett. Igaz, Jahve irgalmát nem tudta megghiúsítani⁴ és megcsúfolni; közéje állította az ő Istenét, akit láthatott (mint az aranyborjú-imádó nemzedék kívánta volt), és királyát, aki Isten egyeduralmát nem kisebbíti (mint a politikai királyok).

Pozitív irányban: Bármilyen mélyen szállott alá az emberiség a bűnösség és a jómagával való tehetetlenség szakadékába, egyre szűkülő és sötétedő látóhatárán nem tűnt el egészen Isten irgalmának kék ege és a megváltás remény csillaga. A zsidó népben Isten eszméje tisztán és egyre tisztábban ragyogott föl, különösen a próféták és bölcseségi könyvek tanításában. A mózesi törvény sok kemény előírása és törvetése mellett ott volt az «élet törvénye»,⁵ az erkölcsnek az az ideálja, melybe az Üdvözítő jött lelket önteni.⁶ A zsoltárok áhitatában megrendítő komorsággal lép bele Isten az egyéni lelkiismeret világába a szuverén lélekuralom föltétlen igényével, és viharos erővel váltja ki a megváltóvárast: az az Isten, ki a törvényben és a próféták által oly nyomatékosan kinyilatkoztatta szent és komoly igényeit, jöjjön el már most szabadító, tisztító és segítő erejével is. A profétizmus rendszerében egyre világosabb és gazdagabb vonásokban bontakozik ki az eljövendő Megváltónak képe és műve. Ehhez a csillagzathoz igazodik immár a történelem, a közösség és az élet.

Ebből a pozitív előkészítésből azonban nincs kizárva a *pogányság* sem. Ott is a bűn hosszú éjszakájában tiszteletreméltó tapogatózás indul meg Isten felé, mely kegyelettel őrizte és értékesítette az őskinyilatkoztatásnak egy-egy szilánkját; a természet és a lélek könyvében Isten irgalmának és szeretetének nem egy beszédes nyomát fődözte föl; és az idők teljességének közeledtével a tömegekben tompultan és inkább ösztönös erővel, jobbjában tisztultabban és tudatosabban⁷ jelentkeznek a megváltódásnak az az élénk vágya, mely az Üdvözítő korában a misztériumkultuszok tengerében keresett kielégülést. Nem csoda, ha az eljövendő Megváltó hajnalának sugarai messze behatoltak a pogányságnak is a lelkébe, és minél keményebben sujtott le a közösségre Isten igazsága, a kegyelmi eszközöknek, a bűnbocsánati rendelkezéseknek, a tényleges megváltás intézményeinek megvonása által, annál inkább rálátogatott irgalma az egyesre: akik keveset kaptak, azoktól keveset is követelt; és akiket az Isten-távol kietlenségével sujtott, azoknak a jövendő Megváltóra való tekintettel készenléthe helyezte az egyéni megváltódás lehetőségét. «Az emberi nem kezdetétől fogva azok, akik hittek benne, őt úgy-ahogy értették s parancsai szerint jámborul és igazságosan éltek bárhol és bármikor, kétségkívül üdvözültek általa.»⁸

68. §. Krisztus próféatasága.

Diekamp II § 38; *Bartmann* I § 98 99; *van Noort* 2, 1 n. 140; *Pesch* IV n. 551–8; *Scheeben* III 385–7; *Lessius* Perf. div. XII 8 9. – *Thom* III 27 kk. 42–44; Fr. *Schmid* Christus als Prophet 1892; P. *Batiffol*

¹ Cf. *Barnab.* 9, 6–10; *Iren.* IV 15; *Const. Apost.* 6, 19–24.

² *Gal* 3,24.

³ *1 Reg* 7,8; cf. *10,17–19*.

⁴ *Rom* 9–11.

⁵ *Deut* 6,4.. 10,12. 11 26,16.. 30,6 *Num* 32,11.

⁶ *Mt* 5–7.

⁷ *Pl. Aeschyl.* *Prometh.* 119 kk. 1016–20 443–546; *Platon Polit.* II 361; cf. 9. § 3.

⁸ *August.* *Epist.* 102, 12; cf. *Epist. Pelag.* III, 4, 11; *Thom* III 1, 5 6.

L'enseignement de Jésus 1906; M. Meinertz Jesus und die Heidenmission 21925; Kastern-Spendel Wie Jesus predigte 1917; Was Jesus predigte 1920.

1. Krisztus próféataságának valósága.

Tétel. Jézus Krisztus az emberi nem föltétlen tekintélyű tanítója. *Hittétel* az Egyház rendes előterjesztése értelmében. A szó kiemelő értelmében vett próféataságot a vatikáni zsinat ünnepélyesen is kimondja.¹ *Ellene* vannak minden kor racionalistái és liberálisai, kik farizeus lélekkel Krisztus «vallási zsenijét» magasztalják; de ugyanakkor a világnézet nagy kérdéseiben minden illetékességet elvitatnak tőle. Szerintük Krisztus a vallási élet-eligazítás nagy mestere és példája, de nem világ-átölelő kötelező igazságok tanítója. Ezzel természetesen az Egyház tanító küldetését is elvitatják.

Bizonyítás. Az ószövetség a Megváltót az emberiség jövő nagy tanítójaként várja és hirdeti: «Prófétát támaszt neked az Úr, a te Istened saját nemzetségedből és atyádfiai közül, úgy mint engem; arra hallgass». ² «Az Úr lelke van rajtam, mert fölkent engem az Úr; elküldött engem, hogy örömhírt vigyek a szelideknek.» ³ «Ime a nemzetek világosságává tettelek, hogy üdvösségem légy a föld széléig.» ⁴ Az újszövetségben a) az Üdvözítő kifejezetten a világ tanítómesterének mondja magát: «Ti engem mesternek (ὁ διδάσκαλος) és úrnak hívtok; és jól mondjátok, mert az vagyok» ⁵; «Ne hívassatok mestereknek; mert egy a ti mestertek, Krisztus».. b) Mint föltétlen hatalmú tanító rendelkezik: értelmezi és kiigazítja az ő törvényt: aki ő utána jár, nem jár sötétségben; az üdvösség azon fordul, hogy őt hallgassák. ⁶ Csak azok a tanítók érdemelnek hitelt és meghallgatást, kiket ő küld. ⁷ c) Ilyennek ismeri el és tanúsítja őt az Atya, aki őt erre a hivatásra küldte: «Ez az én szerelmes Fiam, őt hallgassátok». ⁸ d) Ilyennek ismeri föl és vallja a nép, mely a csodás kenyérszaporítás után fölkiált: «Ez bizony a próféta, aki e világra jövő nagy». ⁹ e) Ilyennek tanúsítják az apostolok: «Uram, kihez menjünk? Az örök élet igéi nálad vannak». ¹⁰ Szent Pál ugyan elsősorban a megfeszített Krisztust hirdeti; mindazáltal nem győzi biztatni a híveket, «hogy díszére váljanak mindenben Üdvözítő Istenünk tanításának». ¹¹ (Cf. 10. § 1).

Hogy Jézus Krisztus egyetlen mesterünk, ez már az apostoli *atyák* állandó szava. ¹² Az apologéták szerint Krisztus a bölcselők feje, és ennek következtében a keresztények az igazi bölcselők. «Nyilvánvaló ennél fogva, hogy a mi tanításunk minden emberi tanítmánynak fölötte áll, mert Krisztusban megjelent az egész Logos (értelem)», mondja Jusztin. És Tertullian: «Mi köze van Görögország tanítványának a mennyország tanítványával?» Különösen az alexandriaiak ünneplik az Úr Krisztust mint igazsághozó tanítót: «A megtestesült Ige nélkül úgy volnánk mint a baromfi, melyet sötét ólban megölésre hizlalnak; épúgy mint ha nap nem volna: a csillagok dacára koromsötét éjtszaka uralkodnék». ¹³ Szent

¹ Vatic. 3 cp 3 Denz 1790.

² Deut 18,15.18; cf. Jn 1,45 Act 3,22.

³ Is 61,1.; ezt az Üdvözítő kifejezetten önmagára értelmezi Lc 4,18–21; cf. Is 55,4; Joel 2,23.

⁴ Is 49,6.

⁵ Jn 13,13; cf. Mt 23,10.

⁶ Jn 8,12; Lc 10,16.

⁷ Mt 10,27 28,19.

⁸ Lc 9,35; cf. Mt 17,5 Jn 17,9.

⁹ Jn 6,14; cf. 3,2 7,40 Mt 16,14 21,11 22,36 Mc 1,21. Lc 7,16.

¹⁰ Jn 6,68.

¹¹ Tit 2,10; cf. 1 Cor 9,12 2 Cor 2,12; Heb 1,1–2.

¹² Clemens R. 59, 2; Ignat. Phil 2, 1; Eph 17, 2; Rom 8, 2; Magn 8, 1.

¹³ Iustin. Apol. II 10; cf. I 4–6 13 23 II 8; Dial. 2–8 39. Tertul. Apol. 46; cf. Minut. Felix 38, 5; Iren. V 1.

Clemens Al. Protrept. 11; cf. Athanas. Incarn. Verbi 14.

Ágoston tételünk igazolására írta értekezését De Magistro.¹ De az atyák, ha még annyira ki is emelik az Üdvözítő tanító hivatását, még sem kizárólag ebben látják megváltó hivatását, miként a pelagiánusok és Abaelardus.²

A *teológiai megfontolás* megállapítja, hogy *a)* Jézus Krisztusban maga az isteni Bölcsesség öltött testet, mely fényével átvilágítja szent emberségét és ezért föltétlen világosság forrása az emberiség számára. *b)* Az Üdvözítő tanító tevékenysége megváltó tevékenység. Az eredeti bűnnek egyik végzetes következménye volt ugyanis az értelem meghomályosodása épen a felsőbb életigazságokkal szemben. A magára álló pogány emberiség förtelmes vallás erkölcsi eltévelyedései jó részben a tudatlanság szülöttei. Különböző is egyéni tapasztalat megmondja mindenkinek, hogy a vallás-erkölcsi tudatlanság és elméleti kötöttség a lélek nemesebb kibontakozásának nagy kerékkötője. Nem látni, mi végre vagyunk a földön, ki az Isten és mi az ember, nevezetesen alsóbb természetének ezer fűzfángjával és gáncsvetésével, nem tudni különbséget az életértékekben az igazi és talmi, a lényeges és mellékes mozzanatok között: mindez súlyos költönc a vallás-erkölcsi életalakítás számára. Ezért mondhatta az Üdvözítő: «Ha ti megmaradtok az én igéimben, valóban tanítványaim vagytok; és megismeritek az igazságot, és az igazság megszabadít titeket».³ Szent Atanáz szerint a megtestesülés célja a halálból való kiszabadítás mellett az igaz istenismeret közlése, melyet a bűn okozta vakságunk miatt a teremtés műve már nem tudott közvetíteni.⁴ Ezért nem szűnnek meg az apostolok biztatni az ifjú keresztényeket, hogy mint a világosság fiai világosságban járjanak⁵; s ezért nevezik a keresztséget megvilágosításnak (φωτισμός).⁶

2. Krisztus tanítóságának kiválósága.

Minden tanítói kiválóság azon fordul: *ki, mit és miképp* tanít.

1. Az igazi tanítói hivatás az igazságközlésnek egészen személyes jellegű tevékenysége, melynek értéke és sikere döntő módon *a tanító egyéniségén fordul*. Etekintetben az Üdvözítő

a) A legmagasabb fokban rendelkezik az emberiség legjelesebb tanítóinak, a legnagyobb lángelméknek azzal a pótolhatatlan kiválóságával, melyet csak *a közlendő dolgok megtapasztalása* adhat meg. De ebben is mérhetetlenül meghaladja az összes emberi tanítókat. Ő ugyanis *α) az élet alsóbb elemeivel* oly mélységes érintkezésben állott (anélkül, hogy azok csak egy pillanatra is erőt vehettek volna rajta), onnan az emberi természetnek, az alapvető vallás-erkölcsi életföladat konkrét nehézségeinek oly mélyreható ismeretét hozta fölszínre, melyhez nem fogható a legnagyobb bölcsek és művészek intuíciója sem. «Nem olyan a mi főpapunk, aki ne tudna szánakozni gyöngeségeinken, hanem olyan, aki mindenben hasonlóképpen kísértést szenvedett, kivéve a bűnt.»⁷ Ha felületes modernnek merik emlegetni Sokratest, aki nem kívánta, hogy a méregpohár elmúlják tőle: az Üdvözítőnek a Getsemáni éjszakájába belesóhajtott imádsága bizonyosság arra, mennyire mélyen és igazán érintve van az ember összes nehézségeiben és tusáiban; és ezért amit tanít, nem elvont okoskodásnak és képzelgésnek eredménye, hanem a teljes valóságnak élő szava. Azonban *β)* az Üdvözítőnek olyan tapasztalás is állott rendelkezésére, melyért teremtmény hiába küzd. *A legfelsőbb világ* is közvetlen közelséggel világított lelkébe. Az istenlátásba merült lelke előtt nyitott könyv volt a mennyország és a világ, Istennek minden titka és az embernek minden útja. Innen a

¹ Cf. *Retract.* I 12.

² *Denz* 371.

³ Jn 8,31; cf. 15,3 Rom 10,17.

⁴ *Athanas.* Verb. Incarn.

⁵ Rom 13,12 Eph 5,9 1 Thes 5,3 cf. Jn 12,36.

⁶ Heb 6,4.

⁷ Heb 4,15.

legnehezebb kérdésekben is tanításának az a biztonsága, közvetlensége, nyomatéka, melynek varázsa alól jóindulatú ember nem vonhatja ki magát. Ő «amit látott és hallott, azt bizonyítja».¹ A nagy vallási igazságokról még a lángelmék is mint tapogatózó kutatók szólnak, elvont formákban és sejtésekben; egyedül az Üdvözítő merít itt a közvetlen átélés bőségéből; ezért ebben a legmagasabb régióban is megérik szaván az élet zamatja és a valóság eleven ereje.

b) Emberi tanítók is azt tudják a legnagyobb elevenséggel, világossággal és hatékonysággal tanítani, ami nemcsak közvetlen átélésben gyökerez, hanem ami a saját alkotásuk, föltalálásuk és élethivatásuk. Már most egyedül az Isten-ember van abban a helyzetben, hogy a teremtésről, az ember mivoltáról, eredetéről, rendeltetéséről, mélyebb törvényeiről és rejtett alapjairól azt mondja el, amit örök bölcsesége a teremtés nagy szeretetével és gondjával *maga alkotott*; és hozzá annak mondja el, akit ő maga alkotott, tehát ízig-velőig ismer, akinek összes lelki húrjain teljes biztonsággal játszik. Innen aztán egész tanítása páratlan melegséget kap; s ehhez járul az a titokzatos erő, melyet az odaadó emberi tanítók állítanak, de megadni nem tudnak: *a tanuló* gyöngeségének, késedelmességének *természetfölötti megsegítése*. Ez az, amit egyszerű hallgatói a romlatlan lelket jellemző biztos reagálással leghamarabb megéreztek: «És lőn, mikor elvégezte Jézus e beszédeket, álmélkodának a seregek az ő tanításán; mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, és nem mint az ő írástudóik és a farizeusok».² Ezt érezték meg az emmausi tanítványok: «Nemde szívünk gerjede vala bennünk, amint szólott az úton, és megfejtette nekünk az Írásokat».³ Sőt ezt vallják a bárdolatlan poroszlók is: «Soha ember úgy nem szólott, mint ez az ember».⁴

2. *Tárgy* tekintetében az Üdvözítő tanítóságának abszolút fölségét biztosítja emberi bölcseségének teljessége (62. §). Ezért tanítása

a) *Kimerítő*; hisz úgy tanít, mint «akiben a bölcseségnek és a tudománynak minden kincse rejlik».⁵ Egyben elkerülhetetlen és megföljebbezhetetlen; követése üdvösség, ellene szegülni a legsúlyosabb és legvégzetesebb bűn: «Jobb lett volna nekik az igazság útját meg nem ismerni, mintsem annak megismerése után eltérni a nekik adott szent parancsolattól».⁶ Ezért mindenki hivatott is arra, hogy tanítványa legyen, görögök és idegenek, bölcsek és tudatlanok.⁷ *Az evangéliumnak* a nagy szempontok szerint való egyetemes *áttekintése* ezt a megállapítást tapasztalatilag is igazolja. Isten örök életének rejtett titka: a Szentháromság boldog élete, továbbá a szellemvilág föladatai, harcai és művei, az ember eredete, mivolta és rendeltetése, eshetőségei és reményei, a történelem és társadalom nagy mozgató erői, Isten országának törvényei és tényezői, a metafizikai és erkölcsi világ összhangja, az erkölcsi élet jogi jellegű szabványainak mélyebb vallási értelme és indítékai mind biztos és örökké beszédes vonásokban tárulnak elénk (13. §). És amit először kellett volna említeni: Isten és a teremtmény frigyrelépésének mikéntje, az a döntő nagy tény: milyen alakot ölt az istenség élete és ereje, ha a léteység közvetlenségével jelenik meg a teremtmények között, mikép érvényesülnek az Isten szempontjai az emberi élet legközvetlenebb helyzeteivel és föladataival szemben, mindez az Isten-ember titkában a kézzelfogható valóság közvetlenségével és beszédes színességével szól hozzánk.

¹ Jn 3,31; 3,11; Jn 1,18; cf. 8,19.55 14,19.

² Mt 7,28. cf. Mc 1,22.

³ Lc 24,32; cf. Jn 10,25.38 13,15 14,14.

⁴ Jn 7,46.

⁵ Col 2,3.

⁶ 2 Pet 2,21.

⁷ Rom 1,13; Gal 3,28.

Csak a *racionalizmus* lapos fölületességétől telhetett az az állítás, *hogy Krisztus evangéliuma nem hozott új tanítást*, olyant, amit másutt, a prófétáknál vagy sztoikusoknál (Seneca, Marcus Aurelius) vagy indusoknál meg ne lehetne találni. Mintha az Isten-ember titka az ő új világot jelentő kimeríthetetlen tartalmával elhanyagolható csekélység lenne! Mintha épen a valláserkölcsei tanításban alárendelt jelentőségű volna a tanítások és parancsok értékhierarchiájának megállapítása! Persze, az örök Bölcsesség a sajátmaga által évezredek keresztül mélyített alapokon épít tovább; mint a bölcs családátya, kincséből ő és új dolgokat hoz elő.¹ Ép ezért az ószövetséget is nem fölbontani, hanem teljesíteni jött²; tehát itt is a termékeny kegyelet és nem a meddő és gyökértelen radikalizmus álláspontján van, mint Marcion gondolta (14. §).³ De nincs a régi bölcsességnek az a tőle átvett hagyatéka, melybe új lelket ne öntene, melyet az ő evangéliumába való beillesztéssel egészen új világitásba ne helyezze.

b) Tanítása *intenzív hatékonyság* tekintetében minden szellemi igénynek megfelel. Gondoskodik biztos kiindulásokról és egyben a szellemi haladás és kutatás igényeit biztosító mélységekről: «Aki abból a vízből iszik, melyet én adok neki, soha többé nem szomjazik mindörökké; hanem a víz, amelyet én adok neki, az örök életre szökellő vízforrás lesz őbenne».⁴ És: «Boldogok, akik éheznek és szomjúhozák az igazságot».⁵ Az évezredek hosszú során át nem egy szentpáli és szentferenci léleknek kell még jönni, míg csak megközelítőleg is sejtelmet és szemléleti oktatást kapunk arról, hogy mi van csak a Hegyi beszédben belefektetve!

3. *A tanítás módját tekintve* az Üdvözítő főként azzal emelkedik minden más tanító fölé, hogy

a) A legközvetlenebb *szemléltetés* ellenállhatatlan erejével tanított: «Példát adtam nektek, hogy amint én cselekedtem veletek, ti is úgy cselekedjétek».⁶ Ez a tanítás, melyben az Üdvözítőnek tanítószéke volt a jászol és a keresztfa egyaránt (Szent Ágoston), olyant szemléltetett, ami az emberiségnek legszükségesebb, és amit rajta kívül senki sem tudott megmutatni: milyen alakot ölt az Istennek működése, mikor elhagyja első-oki fölségének trónját és a másodrendű okok porondjára lép; milyen módon érvényesíti fölségét és erejét a teremtésben, mikép járja át Szentleke kovászával a bűn által megszenteltélt élet és természet minden rétegét és zugát. Hogy a maga izlésére utalt ember mennyire máskép gondolta az Isten-ember valóságát, abból némi ízelítőt ad az apokrif keresztény irodalom, a zsidó politikai messiási ideál s a pogány mítosz. A legmélyebbre hatoló és legjelentősebb tanítást azonban az Üdvözítő *keresztútja* és halála adta. Csak általa vált egészen világossá természetünk egész romlottsága, a bűn minden gyökérszála és bűvője. A Golgotáról mint villám a koromfekete éjszakába cikázott bele az emberi romlottságba és tragikumba a megvilágítás: Az ember áhítja Isten megjelenését; és mikor megjelenik, latrok közt keresztrefeszíti. De egyben egészen új tanítást tárt az ámuló lélek elé: Mikép kell a szenvedést és törődést Isten követének tekinteni, s mikép lehet a tipró erőszakkal, a gonosszággal és kinnal szemben alázatos, békés és szent türelemmel, önzetlen és áldozatos szeretettel felsőbbségbe kerülni, s fönttartás nélkül a mennyei Atyának kezébe letenni minden gondot és szorongást.

b) Az Üdvözítőnek szoros értelemben vett tanító tevékenysége is az élet tevékenysége: «Az igék, melyeket én szólottam nektek, szellem és élet».⁷ Tanítása az *élő szó*, a teremtő

¹ Mt 13,52.

² Mt 5,17; cf. 23,2.

³ Cf. *Tertul.* Marc. I 19.

⁴ Jn 4,13.

⁵ Mt 5,6.

⁶ Jn 13,15; cf. Mt 11,29 Act 1,1.

⁷ Jn 6,64.

Igének teremtett lánya, mely az élet tövén fakadó élő forrásként életet fakaszt és az élethez alkalmazkodik. Az Üdvözítő maga nem írt, tanítványait sem írni küldötte, hanem evangéliumot hirdetni. Ez egymaga isteni bölcsességének fényes bizonyossága, hogy nem papiros sziklára építette Egyházát, és a holt betű ölé kultuszától egyszersmindkorra megóvta az Isten országát, mikor abban nyög a talmud, a korán és a védák vallása. Még külsőleg is: mit jelent az újszövetség (sőt az egész Szentírás) pl. a tibeti buddhista kánon 103 kötetéhez képest! És ennek a csekély terjedelmű írásnak is ott van a foglalata, a Hegyi beszéd (Mt 5–7), és ennek megint foglalata a Miatyánk. – Ami az Üdvözítő *tanításának külső formáit* illeti: azokban a keretekben helyezkedik el, melyeket a keleti, kivált az ószövetségi tanítás megteremtett: szentírási idézetekhez fűzött gondolatmenetek¹; párbeszéd²; szentenciás beszéd (mint az ószövetségi könyvekben különösen Prov és Sir)³; imádság, feddés, reákerdés.⁴ Azonban ezeket a régi kereteket egészen új tartalommal és étellel töltötte meg: A legmélyebb titkokat utólérhetetlen egyszerűséggel és plaszticitással állítja az álmélködő hallgatóság elé. Ajkán a mezők liliomai és a háztetők verebei, szőlőmunkások és szántóvetők, kovász és garas, paloták lakomái és kunyhók mécsesei az örök titkok beszédes szószólóivá lesznek. Ez a tanítás mély, mint az óceán és átlátszó mint a hegyi patak; folyása valóban olyan, hogy árjában az elefánt úszni és a bárány gázolni tud (Szent Ágoston).

c) Az Üdvözítő nemcsak rövid földi tevékenységében tanított, hanem páratlan módon gondoskodott arról is, hogy tanítása a maga teljességében és életfakasztó erejében az idők végéig hangozzék az emberek között. *Hiteles élő tanító szövet létesített* Egyházában, mellyel együtt van a világ végéig, és abba úgy lehelte bele a maga Szentlelkét, hogy elmondhatta felőle: «Aki titeket hallgat, engem hallgat».⁵ Ezzel gyökeresen helyreigazítja azt a balvéleményt, mely fogyatékoságot lát abban a tényben, hogy csak a palesztinai zsidóknak hirdette az örök igazságot.⁶

69. §. Krisztus főpapsága.

Diekamp II § 33 34; *Bartmann* I § 100 101; *van Noort* 2, 1 n. 147; 2, 2 n. 168–73; *Pesch* IV n. 528–50; *Scheeben* III 389–452. – *Thom* III 21 22 26; *Suarez* Incarn. disp. 46; *Salmant.* tr. 21, disp. 31; *Billuart* Incarn. disp. 20, 3; *Frassen* Incarn. disp. 3, a. 2, s. 3. – V. *Thalhofer* Das Opfer des A. und N. Bundes 1870; *J. Margreth* Das Gebetsleben Jesu Christi 1902; *J. Grimal* Le sacerdoce et le sacrifice de N. S. Jésus-Christ³ 1923; *G. Pell* Der Opfercharakter des Erlösungswerkes 1915; *M. ten Hompel* Das Opfer als Selbsthingabe und seine ideale Verwirklichung im Opfer Christi 1920; *Ch. V. Héris* Le mystère du Christ 1928.

1. Krisztus papságának valósága.

Tétel. Jézus Krisztus az újszövetség egyetlen főpapja. *Hittétel.* Mikor a *nesztoriánusok* azt kezdték tanítani, hogy az ember Krisztus főpap ugyan, de más valaki mint a Logos, az efezusi zsinat kiközösítéssel sujtotta azokat, «kik nem vallják, hogy az örök Ige lett a mi főpapunk, mikor emberré lön».⁷ Mikor pedig a *szociniánusok* azt hirdették, hogy Krisztus csak megdicsőülése után, a mennyországban lett a mi főpapunk, a trentói zsinat hangsúlyozta, hogy az ószövetség után «más papnak kellett támadnia Melkizedek rendje szerint, a mi Urunk

¹ Mt 22,23–33.41–6 Jn 10,34–6 Lc 4,16–22.

² Mc 2,15–7 10,17–22 Lc 9,61 12,13–5 Mt 18,21.

³ Mt 5–7.

⁴ Lc 6,12 22,42–6 Mt 6,9–10 11,25–7 Jn 17,1–26; Mt 11,20–4 18,7 23,13–39 Lc 6,24–6.

⁵ Lc 10,16.

⁶ Mt 10,5 15,24; cf. *Thom* III 42, 1.

⁷ *Denz* 122.

Krisztus Jézusnak, kinek volt ereje befejezni és teljességre vinni mindazokat, kik megszentelődésre voltak hivatva.»¹

Magyarázat. A pap Istentől rendelt közvetítő Isten és ember közt, aki törvényes meghatalmazás erejénél fogva közli az emberekkel Isten igazságát és kegyelmét és viszont az emberek istentiszteletét, imádatát, főként pedig áldozatát Istentől elismert módon följánlja Istennek. A pap tehát Isten és ember között áll mint az ég és föld közt közlekedő fölséges élet- és kegyelem-áramlatnak hivatásos közvetítője. Tevékenységei szent tanítás és megszentelés egyfelől (igazság és kegyelem közvetítése), papi imádság és kivált áldozat másfelől.² Benne mint gyűjtőmedencében egyesül alulról az emberek megtisztult és megnevesült istentiszteelő szándéka; mintegy benne csattan ki, ami méltót és szentet tud gondolni és vallani az ember Isten színe előtt; s benne gyűlik össze és tőle árad szét, ami kegyelmi jót Isten a közösségnek szánt. Az Isten rendelte papság az istenkereső embernek biztosíték arra, hogy istentisztelese kegyes elfogadásra talál; a pap által az ember azon a módon tiszteli Istent, melyet Isten maga választott ki. *Főpap* már most az, aki ezt a kettős közvetítést egész terjedelmében és legfőbb tekintéllyel végzi.

Bizonyítás. Az *ószövetség* jövendölései a jövendő Megváltót főpapnak mondják: «Pap vagy te mindörökké Melkizedek rendje szerint».³ «Sok nemzetet hint meg majd ő (áldozati vérével).»⁴ A megjelent Üdvözítő papi tevékenységeket végez: Isten igazságát hirdeti, bűnököt bocsát, imádkozik a népért, vérét és életét áldozatul adja bűneiért (67. §).⁵ *Témaszerűen tárgyalja* a kérdést *Heb* 4,14–10,29. Tétele Krisztusnak minden fölött kimagasló főpapsága; gondolatmenete a következő: 1. Megállapítja, milyennek kell lenni a főpapnak: «Minden főpap emberek közül választatván, emberekért rendeltetik az Isten előtti ügyeikre, hogy ajándékokat és áldozatokat mutasson be a bűnökért; aki részvétellel tud lenni a tudatlanok és tévelygők iránt, mert ő maga is körül van véve gyöngeséggel; és azért valamint a népért, úgy önmagáért is áldozatot kell bemutatnia a bűnökért. Nem is veszi senki magának ezt a tisztséget, hanem akit Isten hív mint Áront».⁶ 2. Ezek a föltételek Krisztusban teljeseznek.⁷ Krisztus nem önmagát dicsőítette meg azzal, hogy főpap legyen, hanem aki mondotta neki: Fiam vagy te, én ma szültelek téged, aki az ő testének napjaiban könyörgéseit nagy kiáltással és könnyhullatással mutatta be, és holott Isten fia, engedelmességet tanult azokból, amiket szenvedett, és mikor a befejezéshez jutott, örök üdvösség oka lett mindazoknak, akik neki engedelmeskednek; Isten őt Melkizedek rendén való papnak nevezte.⁸ 3. Krisztus papsága mérhetetlenül föltötte áll az ószövetség papságának: *a)* Melkizedek rendje szerinti papság; ám Melkizedek föltötte áll az ároni papságnak; annál inkább Krisztus, aki Melkizedeknek antitipusa⁹; *b)* Krisztus szent, és nem szorult arra, hogy önmagáért mutasson be áldozatot, miként az ószövetség főpapja¹⁰; *c)* egy és örök áldozatával a bűnt egyszermindenkorra kiengesztelte. Ha már most a liberális kritika úgy vélekedik, hogy *Heb* ismét fölleveníti a Krisztustól eltörölt régi áldozati kultuszt, az ószövetség «vér-teológiáját», feledi, hogy ez magának Krisztusnak (65. § 2) és Szent Pál többi levelének is teológiája; csak hogy ott inkább az objektív engesztelési díj, itt pedig a hierarchiai kultusztevékenység domborodik ki.

¹ Trident. 22 cp 1 *Denz* 938.

² Trident. 23 cp 1; cf. *Thom* III 22, 1.

³ Ps 109,4; cf. Mt 22,44 *Heb* 5,6 7,17,21.

⁴ Is 52,15; cf. Is 53 *Lev* 16,18 *Heb* 6,14.

⁵ Mt 26,26 par.; cf. Jn 2,19 3,16 10,17 12,34 17,19.

⁶ *Heb* 5,1–4.

⁷ 5,5–10; cf. 9,28 10,10; 4,15 2,17.

⁸ *Heb* 7,1–17.

⁹ *Heb* 7,25–9.

¹⁰ *Heb* 7,27; 7,23–5; 9,12–5.28–8 10,11–4.

Az apostoli *atyák* Krisztust örök papnak nevezik. Az apologéták kénytelenek papságát és áldozatát tárgyalni, mert a megfeszített Krisztus a zsidóknak botránkozás, a pogányoknak pedig bolondság¹ lévén, támadások és gúnyolódások céltáblája és a megtéréseknek nagy akadálya volt. Ciprián szerint Krisztus a főpap; az Egyház többi papja csak az ő tevékenységében való részvételre van hivatva.²

A *teológiai megfontolás* Krisztus egyetlen főpapságát levezeti abból a hittételből, hogy Krisztus az egyetlen természetzerű közvetítő Isten és ember között (64. § 1). Minthogy ugyanis Jézus Krisztus az örök Ige személyében a lét egységébe kapcsolja azokat, akik között a papnak közvetíteni kell: Istent és az embert, páratlan módon van arra képesítve, hogy ezt a közvetítő tevékenységet valósítsa is. A közvetítőről mondottakból következik továbbá, hogy Krisztus mint ember a mi főpapunk; azonban papi méltósága az Igével való személyes egységben gyökerezik. Halesi Sándor óta a hittudósok közt egyetemes meggyőződés, hogy az Üdvözítőnek papi jellege (*character indelebilis sacerdotalis*) nem teremtett jegy; hanem a teremtetlen személyes egység kegyelme (*gratia unionis*) szenteli föl az ember Krisztust az ő papságára; létgyökere egyúttal az ő papi jegye és jellege.

Kérdések.

1. *Mikor vette kezdetét Krisztus papsága?* – Krisztus főpapi méltóságának kezdőpontja a *megtestesülés pillanata*. a) Szent Pál megállapítja, hogy mikor az örök Ige e világba lépett, már följárta az Atyának engedelmes áldozati akarát az ószövetségi törvény szabta áldozatok helyébe³; tehát már papi tevékenységet gyakorolt. b) Minthogy az Üdvözítő papi jellegét a személyes egység kegyelme adja, papi méltósága ennek az egységnek valósulásával veszi kezdetét. Tehát tévedés volna azt gondolni, hogy Krisztus papi méltósága öröktől fogva áll, a megtestesülés előtt is. Ha néhány szentatya olykor állít effélet, azt «proleptice» mondták; t. i. elővételezték azt, ami később következett be.⁴ c) Nem is lehet más időpontot találni, mely az Üdvözítő papságának kezdete lehetne: megkeresztelkedése (így némely atya) csak a nyilvános tevékenységbe való bevezetés, nem pappá való szentelődés. Mennybemenetelekor (a szociniánusok szerint t. i. akkor kapta meg a papi méltóságot) pedig legkiemelkedőbb papi tevékenysége, keresztáldozata már be volt fejezve.

2. *Meddig tart Krisztus papsága?* – Krisztus papsága *nem szűnik meg többé*: «Azok (az ószövetség főpapjai) többen lettek papokká, mert a halál miatt nem maradhattak meg; ennek pedig, mivel örökre megmarad, örök papsága van. Ezért örökre is üdvözítheti azokat, kik általa Istenhez közelednek».⁵ A zsolttáros szerint a Messiás pap mindörökké Melkizedek rendje szerint.

Krisztus *mennyei örök főpapságának jellegét* illetőleg két végleletet kell kerülni. A mennyei papság nem közvetlen forma szerinti folytatása a földi papi tevékenységnek (ilyenformán Thalhofer). Krisztus áldozata ugyanis a keresztalállal be van fejezve, érdemeinek mértéke betelt. De viszont a mennyei papság nem is merőben képes vagy beleolvasott, interpretatív értelemben való papság (így Vasquez); a kinyilatkoztatás ugyanis a megdicsőült Krisztusnak is igazi papi méltóságot és tevékenységet tulajdonít. Hanem Krisztus az ő örök papságát *két módon gyakorolja* az idők végéig: a) *Papi közbenjárását* veti latba értünk: «Mindörökre üdvözíti azokat, kik általa Istenhez közelednek». «Ha valaki vétkezett is, van szószólónk az Atyánál, az igaz Krisztus.» «Krisztus Jézus, aki meghalt, mi több, föl is támadott, az Isten

¹ 1 Cor 1,23.

² *Clemens R.* 36, 1; 61, 3; *Ign.* Phil 9, 1; *Polyc.* 12, 2; *Martyr. Polyc.* 14, 3; *Barnab.* 5, 2. *Iustin.* Dial. 98 *Origen.* Cels. VIII 43; cf. In Lev hom. 10. *Tertul.* Marc. IV 9 35. *Cypr.* Epist. 63; cf.; *Laps.* 17; ad *Demetr.* 26. *August.* Civ. Dei X 20.

³ Heb 10,5.. Ps 39-re való hivatkozással; cf. Heb 5,4..

⁴ Cf. *Petav.* Incarn. XII 3.

⁵ Heb 7,23–5; cf. 5,6 6,20 7,1. 1 Jn 2,1.

jobbán van, s közben is jár érettünk.»¹ E közbenjárás nem abban áll, hogy az Üdvözítő újra áldozatot mutat be értünk, hanem abban, hogy egyszeri kereszthalálával szerzett érdemeit folyton a Szentháromság elé terjeszti érdeünkben: «a királyiszék előtt... egy Bárány állott mintegy leölve».² b) Mint titokzatos testének feje a megszentelés erőit folyton folyósítja tagjai számára; nevezetesen az újszövetség misztikai áldozatába, az Eucharisziába állandóan beleönti papi lelkületét és erejét. Az ő *mennyei főpapságából él az Egyház földi papi tevékenysége*: Krisztus mennyei papsága lett az Egyház szívverése, mely a természetfölötti élet meleg vérét állandóan belelőveli titokzatos testébe, szentségeibe, szentelő tanító tevékenységébe és főként oltáráldozatába. c) A végítélet után is megmarad az örökkévalóságon keresztül Krisztus papi lelkülete, és a legnagyobb valószínűség szerint³ papi hatékonysága is annyiban, hogy állandóan eleveníti az üdvözültek mennyei boldogságát: «a városnak (a mennyei Jeruzsálemnek) nincs szüksége sem a Napra, sem a Holdra, hogy abban világitsonak; mert Istennek fényessége világítja azt, és szövétneke a Bárány».⁴

2. Krisztus áldozata.

Tétel. Jézus Krisztus a keresztfán az újszövetség igazi és egyetlen áldozataként föláldozta magát. Hittétel.

A szociniánusok és más *racionalisták* az Üdvözítő kereszthalálának áldozatjellegét tagadják. Már az efezusi zsinat kiközösíti azt, aki azt mondja, hogy «a mi főpapunk és apostolunk önmagáért ajánlotta föl magát áldozatul az Atyának, és nem inkább egyedül miérettünk».⁵ A trentói zsinat szerint «egyszer áldozta föl önmagát a keresz oltárán halálra válván» és: az Eucharisziában hagyott nekünk áldozatot, «mely a keresztfán egyszer végbevitt véres áldozatot újra megjeleníti».⁶

Bizonyítás. Az *ószövetség* véres áldozatai igazi áldozatok voltak. Ámde azok az Üdvözítő kereszthalálának voltak előképei⁷; ez tehát szintén igaz áldozat. Az *Üdvözítő* az ő saját tanúsága szerint önként halálra adta magát a mi bűneinkért; amint ez különösen az Oltáriszentség alapításában jut kifejezésre (100. §). Ez pedig áldozat. Ez az apostoloknak is határozott tanítása: «Krisztus is szeretett minket és odaadta magát érettünk áldozatul, jóillatú áldozatul (προφορὰν καὶ θυσίαν) az Istennek»⁸; «A mi húsvéti bárányunk, Krisztus föláldoztatott».⁹ «Azt aki nem ismert bünt, értünk bűnért való áldozatul tette.»¹⁰ Témászerűen megint a *Zsidókhöz írt levél* tárgyalja. Miután ugyanis megállapította Krisztus papi méltóságát, azt mondja: «Minden főpap ajándékok és áldozatok bemutatására rendeltetik; amiért is szükséges, hogy ennek is legyen valamije, amit bemutasson».¹¹ Mi az, amit ez a főpap Istennek följajánl? «Krisztus a jövődő javak főpapja... nem a bakok vagy borjak vére által, hanem a saját vére által ment be egyszersmindenkorra a szentélybe, örök váltságot

¹ Heb 7,25; 1 Jn 2,1; Rom 8,34.

² Ap 5,6.

³ Thom III 22, 5c.

⁴ Ap 21,23.

⁵ Denz 122.

⁶ Trident. 22 cp 1 2 Denz 938 940 950.

⁷ Heb 8–10; cf. Thom III 47, 2 ad 1.

⁸ Eph 5,2; cf. 1 Tim 2,6.

⁹ 1 Cor 5,7.

¹⁰ 2 Cor 5,21; cf. Rom 3,25 1 Jn 2,2.

¹¹ Heb 8,3.

szerezve.»¹ A szentatyákban is kezdettől fogva él az a meggyőződés, hogy Krisztus engesztelő áldozat bűneinkért.²

Teológiai megfontolás. Az áldozat érzékelhető dolog liturgiai (törvényes közvetítő útján való) följajánlása Istennek annak a kifejezésére, hogy ő a lét első elve és a boldogság végső célja. Ennek a meghatározásnak *elemei megvalósulnak az Üdvözítő kereszthalálában: a)* Van törvényes közvetítő: Jézus Krisztus, az újszövetség papja; *b)* érzékelhető dolog, t. i. Krisztus szent teste és vére. *c)* Van följajánlás vagyis áldozati cselekmény. Ez kifejezésre jut ennek a két mozzanatnak szerves egységében: Jézus Krisztus áldozatos lelkülettel, szeretetben, engedelmségben, hódolatban teljesen átadja magát Istennek; s ennek külső kifejezése, hogy testét és vérét, azaz életét adja oda áldozati adománnyul Isten akaratának megfelelően.³ A merő külső adomány ugyanis még nem teszi; Isten abban nem leli kedvét, ha egymagában van⁴; az önmagát fönttartás nélkül Isten kezébe ajánló áldozatos lelkület adja az áldozati adománynak mint anyagnak formáját, önt lelkét az áldozati tárgyba mint testbe. Ezt világosan kifejezésre juttatja maga az Üdvözítő és az Apostol.⁵ Az Üdvözítőnek fönttartás nélküli készséges önátadása volt az a tény, melyben Isten kedvét lelte és mellyel az újszövetségnek egy hatékony áldozata foglalta el az ószövetség sok áldozatának helyét (lásd egyébként 104. § 1). *d)* Minthogy az áldozat, az áldozó és a fölálkozás módja végtelenül tökéletes, Krisztus áldozata az áldozat célját is a legtökéletesebben valósítja meg: Istennek megadja a legteljesebb, abszolút értékű hódolatot⁶ és a legtökéletesebb istenközösséget közvetíti.

70. §. Krisztus királysága.

Diekamp II § 39 40; *Bartmann* I 104–7; *van Noort* 2 1 n. 147 k.; 2, 4; *Pesch* IV n. 489–527 559–70; *Scheeben* III 453–5 303–9; *Petavius* Incarn. XII 15 XIII 16–18. – *Thom* III 52, 1–8; 53–58; *Suarez* Myster. vitae Chr. disp. 43–49; *Salmant.* tr. 21, disp. 32; *Billuart* Myster. vitae Chr. disp. 11–13; *Frassen* Incarn. disp. 3, a. 3, s. 2–3. – B. *Bartmann* Das Himmelreich und sein König 1904; *Jesus Christus unser Heiland u. König* 1929; *J. Fischer* Isaias 40–55 1916; *F. Dölger* Sol salutis 1920; *F. Frodl* Das Königtum Christi 1926; *A. Gemelli* Per la Festa della regaltà de S. Cuore. Relazioni, atti e voti 1926; *J. Husslein* The Reign of Christ 1928; *D. Fahey* The Kingship of Christ 1931; *Schütz* Krisztus 8. ért. – *Hergenröther* Katholische Kirche und christlicher Staat 1876; *Böckenhof* Katholische Kirche und moderner Staat 1911; *Schütz* A. Az államiság dogmatikai gyökere és normája (Örség 12. szám) 1936. – *J. Turmel* La descente du Christ aux enfers 1905; *K. Gschwind* Die Niederfahrt Christi in die Unterwelt 1911; *J. Kroll* Beiträge zum Descensus ad inferos 1923. – Föltámadás: a 11. § irodalma.

1. Krisztus királyi méltóságának valósága.

Tétel. Jézus Krisztus az emberiség és a világ királya. Hittétel. Már az Apostoli hitvallás hirdeti: eljövendő leszen ítélni eleveneket és holtakat; a niceai hozzáteszi: és királyságának nem leszen vége. Az Egyház rendes előterjesztésében sűrűn találkozunk ilyen kitételekkel: Dicsőség királya (Te Deum); Jöjj, ó népek királya (advent); a Krisztus király ünnepe (XI. Pius 1925).

Magyarázat. A szó teljes értelmében király az, akinek legfőbb joghatósága van a közösség fölött; vagyis akinek van hatalma országát szuverén hatalommal, hatásosan és erőteljesen kormányozni. A joghatósági hatalom hármas: törvényhozó, bírói, végrehajtó; sokszor, de nem okvetlenül velejár a tulajdonjogi, uralmi hatalom (potestas dominii). A király akkor gyakorolja teljes mértékben a hivatását és hatalmát, ha alattvalóinak mindenben gondját

¹ Heb 9,11; cf. Jn 1,39.36; cf. 1 Pet 1,19 Ap 5,9 7,14.

² Igy már *Clemens R.* 49, 6; *Barnab.* 7, 3; cf. *August.* in Ps 26, 2, 2. Lásd továbbá 65. § 2.

³ Különösen Jn 10,17; cf. 18,7 Mt 26,53 Lc 22,46.

⁴ Ps 49,9.. Is 1,11.. Jer 7,22..

⁵ Heb 10 Rom 5,19 Phil 2,8.

⁶ *August.* Trinit. IV 14, 19; *Thom* III 48, 3; 49, 1–5.

viseli, külső ellenségtől és belső bajoktól óvja őket, s az időleges közjavakat a lehetőség határai közt úgy biztosítja, hogy az alattvalók zavartalanul élhessenek földi és mennyei rendeltetésüknek. A királyi tevékenység gondoskodó mozzanatára való tekintettel az ószövetség szereti a királyt népe pásztorának nevezni.¹

Bizonyítás. Már az *ószövetség* a Megváltót hatalmas királynak várja: «Gyermek születik nekünk és Fiú adatik nekünk, és vállára kerül a fejedelemség, és leszen az ő neve: Csodálatos Tanácsadó, Isten, Hős, az örökkévalóság Atyja, a béke Fejedelme».² «Ime, az ég felhőiben jött valaki, aki olyan volt, mint az ember fia, és az Ősöreghez közeledett... És ő hatalmat, méltóságot, országot adott neki, hogy minden nép, nemzetség és nyelv neki szolgáljon, és hatalma örök hatalom legyen, amely meg nem szűnik, és országa olyan, amely el nem enyészik».³ Dávid trónja és uralma a Messiás uralmának csak előképe⁴; uralkodói hatalmának dicsősége és fénye a zsoltárok állandó lelkesedésének és elragadtatásának tárgya.⁵ Az *újszövetségben* már az angyal beköszöntőjében jelzi Szűz Máriának: «Neki adja az Úristen Dávidnak az ő atyjának királyi székét és országolni fog Jákob házában mindörökké».⁶ A mágusok nyomban világrajötte után keresték, «aki született, a zsidók királyát.»⁷ Nyilvános tevékenysége során a nép meg akarta tenni királynak⁸; ő maga Pilátus előtt királynak vallotta magát⁹; sőt kereszt-fölrata is azt hirdette, hogy a zsidók királya.¹⁰ Szent Pál szerint uralkodni kell neki, míg minden ellenségét lábai alá nem teszi.¹¹ A patmoszi látnok látja, amint «ruhájára és ágyékára írva vagyon: királyok Királya és uralkodók Uralkodója.»¹²

A *keresztények* az első időben a császárok miatt, különösen Domitianus félszeg tette után (eljárást indított az Úr rokonai ellen mint «trónkövetelők» ellen¹³) csak óvatosan beszélhettek Krisztus királyságáról; mindamelllett *a)* oly következetesen és nyomatékosan illették a κύριος névvel, hogy a liberális vallástörténet kísérletet tehetett, hogy erre építse föl egész krisztologiai skémáját (Bousset). *b)* Szerették reá alkalmazni a Messiás-királyról szóló jövendöléseket és különösen a 95. zsoltárnak ezt az apokrif betoldását: «Isten a fáról (keresztfáról) uralkodott». Külön tárgyalja Alex. sz. Ciril; Szent Ágoston Civitas Dei-jének témája Isten országa és annak királya, Jézus Krisztus.¹⁴

A *teológiai megfontolás* azt találja, hogy Krisztusnak a királyi méltóságra páratlan jogcímet ad metafizikailag a személyes egység és erkölcsileg a megváltás: Krisztus tulajdon vérével megalapította országát és megszerezte magának alattvalóit. A további teológiai vizsgálódás azt keresi, miképp érvényesíti az Üdvözítő királyi méltóságát földi megaláztatásában és azután a megdicsőülés állapotában.

¹ Jer 3,15 23,1 Ez 34,2. stb.

² Is 9,6.

³ Dan 7,13; cf. Mich 4,7 Zach 9,9.

⁴ 2 Reg 7,12; cf. Ps 88.

⁵ Így Ps 2 30 37 38 44 71 109.

⁶ Lc 1,32.

⁷ Mt 2,2.

⁸ Jn 6,15.

⁹ Jn 18,37.

¹⁰ Mt 27,37 28,18.

¹¹ 1 Cor 15,23–5; cf. Heb 1,2.

¹² Ap 19,16.

¹³ Cf. Euseb. H. E. III 19 20.

¹⁴ Barnab. 8, 5; Iustin. Dial. 73; Iren. Epid. 49; II 52–65; Tertul. Marc. III 19; Orig. Cels. VIII 75; Cyprian. Epist. 15, 1; Nyssen. in Cant. hom. 7; Cyril. Al. Trinit; August. in Jn 25, 2.

2. Krisztus királyi méltóságának ténykedései megalázódása állapotában.

1. Az Úr Krisztus földi megalázódása állapotában *megalapítja országát*. Az ószövetség a Megváltó jövődő országát gyakran politikai királyság képében, földi birodalmak színeivel írja le; bár a jóhiszemű hívő számára nem hágy kétséget igazi, valláserkölcsei jellege felől (84. §). Az Üdvözítő aztán az ő országát minden félremagyarázás lehetőségét kizáró módon mint valláserkölcsei hatalmat állítja bele a világba. Magna chartája a *Hegyi beszéd*, mely nem miként a földi királyságok alaptörvényei a Hammurapi kódextől kezdve a fönnálló jogszokásokkal, gyarlóságokkal, sőt hitványságokkal megalkuvó törvénykönyvet és paragrafusgyűjteményt ad, hanem a valláserkölcsei élet örökké termékeny és minden időnek és igénynek szóló ideálját és indítékait helyezi el. Ebben az országban a polgárjogot a hit és kereszttség biztosítja, magánjogát ez az elv szabályozza: aki nagyobb köztetek, az legyen a ti szolgátok¹; nagyságának és gyarapodásának törvénye: az alapító halála után szilárdul meg, üldözés és elnyomás alatt fejlődik (11. § 4). Isten országának ezt a valláserkölcsei jellegét különös nyomatékkal tanítja Szent Ágoston De civitate Dei-jében.² A Krisztus alapította Isten-országa az Egyház, a maga adottságában és üdvtörténeti föladatában egyaránt (84. §).

2. *Törvényeket szerzett*, melyeknek megtartására kötelezi alattvalóit. Ez *hittétel* az újitókkal szemben: «Ki van közösítve, aki azt állítja, hogy Jézus Krisztus az embereknek megváltójául van adva Istentől, akiben bízni kell és nem egyúttal törvényhozóul, akinek engedelmséggel tartoznak».³ Már a *próféták* törvényhozónak várták a Megváltót.⁴ Az *Üdvözítő* a Hegyi beszédben szuverén módon rendelkezik az ó-törvénnyel és újat ír elő; előírásokat ad⁵ és azok megtartására kötelez; sőt megtartásuktól teszi függővé az üdvösséget.⁶ Ugyanígy gondolkozik *Szent Pál*, aki egyébként oly lelkesen tud beszélni a keresztény szabadságról.⁷ Ezt hirdetik már a legrégebb *szentatyák*. A Didache két útról tud, az egyik a halál útja, a másik a Krisztus szerzte élet útja; «Krisztus megmutatta nekünk az élet útját, amennyiben élénk adja az Atyától kapott törvényt».⁸

Ha tehát az apostolok oly lelkesen ünneplik a *keresztény szabadságot* mint Jézus Krisztus megváltó tevékenységének nagy vívmányát,⁹ mindenekelőtt azt akarják ezzel mondani, hogy fölszabadultunk az ószövetségi törvény kemény és terméketlen igája alól (csak az angyalok útján adott törvény alól, de nem a közvetlenül Isten adta «élet» törvénye alól, I 160 II 40.); továbbá a bűn rabsága alól, és végül a szolga lelkület alól, melynek helyébe lépett a szeretetből törvénytartó fiúi lelkület.¹⁰ Törvényhozó hatalmát Krisztus Egyháza által az idők végéig gyakorolja. A törvényhozó hatalom velejárója a bírói hatalom, melyet azonban az Üdvözítő főként az utolsó időkben vesz igénybe; addig is gyakorolja a töredelem szentsége útján (107. § 1) és a különítéletben.

3. *A királysághoz való jogcímet*, mely a személyes egységben adva volt, az üdvözítő fölséges módon *még külön kiérdemelte*. Megalázta magát és alattvalóihoz hasonló lett; miként a régi népszerű királyok, áruhában, az emberiség áruhájában járt alattvalói között, hogy tulajdon tapasztalásból megismerje bajaikat; osztozott sorsukban, szegénységükben és vergődésükben; a tőle hozott törvénynek ő volt az első és legszigorúbb megtartója;

¹ Mt 23,11.

² *August.* Civ. Dei V 18, 1; XI 1, 1; XIV 13, 2; XVII 20, 2; XX 9, 2; XXI 1, 2; 1 11, 2; in Ps 2 és 44.

³ Trident. 6. c. 21 *Denz* 831; cf. c. 19.

⁴ Is 2,3 33,22 42,4.

⁵ Jn 13,34 14,15.23 15,10–12.

⁶ Mt 28,8–20.

⁷ 1 Cor 9,21 Gal 6,2.

⁸ Cf. *Herm.* Simil. 5, 6, 3; *Iustin.* Dial. 11 18 43 51; *Tertul.* Or. 16 etc.

⁹ Rom 6,14 Gal 4,21–31 5,1.13.18 Jac 1,25 2,12.

¹⁰ Rom 8,15.

érdemszerző áldozatával megszerezte alattvalói számára az Isten országában való boldogulás föltételeit, és mint új Kodrus alattvalói helyett önmagát vetette oda az ellenség elé. Ezzel fölséges módon szilárdította meg trónját: alattvalói szívében állította föl azt. Tehát földi életében nem annyira királyi fölségét, hanem inkább atyai és pásztori jószívét mutatta meg alattvalóinak; mint szelid király járt végig országán, s a füstölgő mécsbelet nem oltotta ki és a hajladozó nádat nem törte össze; a fáradozókat és terhelteket hívta és megennyhítette; sőt csodatételeiben is elsősorban orvos, aki betegekhez és nem egészségesekhez jött; a bírói tevékenységhez való föltétlen jogát proklamálja, de a végidők előtt nem kívánja egész terjedelmében gyakorolni.

4. Mindazáltal az Üdvözítő földi élete folyamán nemcsak atyai-királyi lelkületét, hanem szuverén *hatalmát és fölségét is megmutatta*: a születését kísérő csodák a teremtőjét méltó módon fogadó teremtmény hódoló köszöntője; keresztelkedése királyi fölsége mellett megszólaltatja a Szentháromságot; a kisértéstörténet a szellemvilág előtt mutatja meg erejét; nyilvános életének csodatételei pedig bizonyosságot tesznek, hogy hatalma van halált, betegséget, gonosz lelket, természetet teljesen uralma alatt tartani; helyreállítja a kegyelemben megtisztult és megerősödött szellemnek a természet fölötti uralmát, és előkészíti az eredeti paradicsomi harmónia útjait. Színeváltozásában testén keresztültört és láthatóvá lett istenségének ereje és dicsősége, és halálában is úgy térdre kényszerítette a természetet, hogy a jóindulatú szemtanuknak ajkára csalta a vallomást: Ez valóban Isten Fia volt! Legfölségebben azonban abban mutatkozik földi királyságának fölsége, hogy épen a megalázódás, gyengeség, lemondás és áldozat annak az erőnek forrása és formája, mely a sától, amaz erőstől elragadja zsákmányát (15. lap).

Kérdés. Van-e Krisztusnak mint embernek uralmi joga (ius dominii) a földi dolgokban? Azaz Krisztus, az ember az államoknak is legfőbb királya-e, akinek a földi királyok csak hűbéresei; minden magánbirtoknak ő-e a tulajdonosa, s a földi tulajdonosok csak haszonélvezői? Ezt a kérdést a delelő középkorban és azután is jó ideig sokat és nagy hevességgel tárgyalták a hittudósok, mert vele volt összefüggésben az akkor időszerű, ma már történeti kérdés: milyen jog és uralom illeti meg az Egyházat és nevezetesen annak Krisztus rendelte fejét az ideigvaló dolgokban (a pápa egyetemes hűbérúri joga, az Egyház adómentessége stb.). Erre nézve a következőket állapítjuk meg.

1. Ha különbséget teszünk a jog és tény kérdése között, illetőleg a jog és annak gyakorlata között, avagy a gyökérszerű és kifejlődött, az első és második fázisú jog között (quaestio iuris et quaestio facti; ius in actu primo et in actu secundo), nem lehet kétséges, hogy Jézus Krisztusnak *az összes személyek és dolgok fölött föltétlen és közvetlen joghatósága és uralmi joga van*. Így Suarez és Lugo Bellarminus-szal és Valencia-i Gergellyel szemben, kik csak közvetett jogot akartak itt elismerni, t. i. csak abban a terjedelemben, amennyiben a szellemerkölcsi javak biztosításához szükséges. A jogcím ugyanis a személyben, és nem a természetben gyökerez; már pedig az ember Krisztus a második Isteni személy, akinek minden alá van vetve; ő királyok Királya és uralkodók Uralkodója. Következésképp ha az Üdvözítő igénybe akarná venni akár anyagnak akár embernek akár személyét akár tulajdonát, az föltétlenül tartoznék engedelmeskedni, miként tették az apostolok. Természetesen teljes odaadással, kész örömmel meg is tehetnék; mert az Üdvözítő isteni személye föltétlen biztosíték arra, hogy minden ilyen követelése csak a legteljesebb bölcseségnek és szeretetnek volna kifolyása; tehát az igénybe vett teremtménynek is csak a legnagyobb javát szolgálná. Ezt a hatalmát akarta megmutatni az Üdvözítő a templom megtisztításakor¹ és a gerazénusok földjén tett csodával.²

¹ Ap 19,16.

² Mc 5.

2. Az Üdvözítőnek *messiási küldetése nem szólt arra, hogy ezt a föltétlen és közvetlen jogot általában igénybe is vegye*. «Krisztus országa nem földiekre, hanem az örökkévalókra igazodik.»¹ Eziránt legkisebb kétséget sem hagynak az Üdvözítőnek tulajdon szavai és tettei. Elismerte a cézárt mint földi államfőt²; mikor politikai királlyá akarták tenni, elmenekült³; elhárította magától a bírói tisztet vagyonkérdésekben: «Szólott neki egy a seregből: Mester, mondjad atyámfiának, hogy ossza meg velem az örökséget. Ő pedig felelte neki: Ember, ki tett engem bírónak vagy végrehajtónak köztetek». ⁴ Ezt vallotta Pilátus előtt is: «Az én országom nem e világból való. Ha e világból volna az én országom, harcra kelnének az én szolgálaim, hogy kezébe ne adassam a zsidóknak. Valójában az én országom nem innét való. Mondá neki erre Pilátus: Tehát király vagy te? Felelé Jézus: Te mondod, hogy én király vagyok. Én arra születtem és azért jöttem e világra, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról». ⁵ Ezt a fölfogást képviseli Szent Ágoston végig a Civitas Dei-ben.

3. Biztos, hogy Krisztus nyilvános földi életében *rendelkezett magánvagyonnal*. XXII. János szerint (Quum inter multos) eretnek állítás, hogy Krisztusnak és az apostoloknak sem külön sem közösben nem volt semmijük. Ezt az evangélium ismételtan tanúsítja (Judás pénztárossága). III. Miklós (Exiit qui seminat) csak Szent Ferenc eszményét akarta hangsúlyozni a minoriták előtt, nem pedig vagyoni jogi kérdéseket eldönteni.

Az Üdvözítő földi királyságának legáldozatosabb tette, a kereszthalál, amikor királyi méltósága a szenvedés palástjába rejtőzött, egyben dicsőséges királyságának is kezdete; sírja az időkön és teremtéseken végig haladó királyi útjának diadalkapuja. Ennek a *diadalmenetnek főállomásai* pokolraszállása, föltámadása és mennybemenetele. Minthogy engedelmes volt mindhalálig, még pedig a keresztnak haláláig, Isten is fölmagasztalta őt és adott neki olyan nevet, melyre minden térdnek meg kell hajolnia, a mennyieieké (mennybemenetel), a földieké (föltámadás) és a földalattiaké (pokolraszállás).

3. Krisztus pokolraszállása.

Tétel. Jézus Krisztus halála után lelkével az alvilágba szállt alá. *Hittétel* a hitvallások értelmében.

Ellene vannak *Durandus* és *Abaelardus* (prop. damn. 18), kik azt tanították, hogy Krisztus csak hatalmával, nem pedig szubstancia szerint szállt az alvilágba; továbbá *Kálvin*, aki a pokolraszállást arra értelmezte, hogy Krisztusnak a pokol kínjait kellett elszenvednie. Az Apostoli hitvallás a 4. század óta (Aquileiában, Spanyolországban és Galliában; ugyanabban az időben az Athanasianum) tartalmazza a cikkelyt: «Szállt alá poklokra». A IV. lateráni zsinat azt tanítja: «Alászállott lelkében, föltámadott testében, mennybe ment mindkettőben». ⁶

Bizonyítás. A tétel a *Szentírásban* világosan ki van fejezve: «Krisztus meghalt egyszer a mi bűneinkért, az igaz a bűnösökért, hogy minket Istennek bemutasson; megöletett ugyan test szerint, de megelevenített lélek szerint, melyben elmenvén azoknak a lelkeknek is, akik a börtönben voltak, a megváltást hirdette, kik valamikor hitetlenek voltak, midőn Isten béketűrését várták Noé napjaiban». ⁷ Ez a hely az értelmezésnek nem egy nehézséget szerez ugyan; de már a szentatyák joggal kiolvasták belőle a pokolraszállás tényét. «Hogy fölment, mit jelent egyebet, mint hogy le is szállt előbb oda, ami mélyebben van?» ⁸ Jézus nevére a

¹ Thom in Heb 1 lect. 4.

² Mt 22,21.

³ Jn 6,15.

⁴ Lc 12,13.

⁵ Jn 18,36.

⁶ Denz 429.

⁷ 1 Pet 3,18–20; cf. 1 Tim 3,16.

⁸ Eph 4,9; cf. Rom 10,6.

földalattiak térdének is meg kell hajolnia.¹ Ezek a határozott helyek vetnek világot a homályosabbakra is: Az Üdvözítőnek a Jónás próféta jelére vonatkozó kijelentése szintén fölkinálja ezt az értelmezést.² Továbbá a zsolthár szava: «Nem hagyod az alvilágban lelkemet»,³ melyet már Szent Péter így értelmezett.⁴ A *hagyomány* tanu-szava visszamegy a legelső időkre.⁵ A 4. századi atyák Apollinaris ellen már így érveltek: ha Krisztusnak nincs emberi lelke, akkor nincs mód benne, hogy az alvilágra szálljon alá.

A *racionalista vallástörténet a dogmát a pogány mítoszból akarja származtatni*, amilyenek a lealkonyodó és ismét diadalmasan fölkelő égi testek vagy természeti jelenségek, mint Marduk, Tammuz, Istar; alvilág járó hősök: Odysseus, Herakles, Gilgames, Theseus, főként Orpheus; Buddha pokolraszállása; démonverő és élettitkot elragadó gnosztikus megváltók. Azonban ezek a valláshistorikusok maguk kénytelenek elismerni, hogy a hivatalos egyházi fölfogás teljesen tiszta minden mitológiai elemtől, ha a nép fantáziája és a prédikátorok szava nem is tudott ezektől mindig ment maradni. Továbbá a dogma vallástörténetileg úgy meg van alapozva az ószövetségben, hogy nem kellett idegen területre kalandozni érte.

A *teológiai megfontolás* már az atyák kora óta a pokolraszállás jelentőségének és tartalmának közelebbi meghatározására törekszik, és azt iparkodik megállapítani, miben áll a pokolraszállás jelentősége magára Krisztusra nézve, vagyis mi a krisztológiai jelentősége; és mi az emberiségre nézve: szótériológiai jelentősége. Ezekbe a szempontokba beleszőődik és velük megoldódik az a két konkrétebb kérdés is: hová szállott Krisztus lelke, és mi végből.

Krisztológiai tekintetben a pokolraszállás a) a kereszthalál áldozatának betetőzése, a halálnak fizetett zsold utolsó részlete, az Üdvözítő ön-megalázódásának utolsó állomása. Nem a lelki áldozat betetőzéséről van itt szó; mintha t. i. az Üdvözítőnek új szenvedést kellett volna vállalnia, akár Kálvin fölfogása értelmében a kárhozatot, akár egyszerűen az alvilág szomorúságainak megízlelését.⁶ Hisz a keresztfán az Üdvözítő áldozatának mértéke betelt: consummatum est! A pokolraszállás, az «atyákhoz való gyűjtetés» már csak az áldozatos halál törvényének végső mozzanatát teljesíti, melyre az Üdvözítőt sürgeti az a lelkülete: «teljesíteni az egész igazságot».⁷ Ebből következik, hogy az Üdvözítő lelke addig tartózkodott az alvilágban, ameddig teste a sírban. *b) A pokolraszállás az Üdvözítő megdicsőülésének kezdete*; a leszállás alkonya egyúttal dicsőségének hajnala; nevére minden térdnek meg kell hajolnia, minden teremtményi rendnek be kell mutatni hódolatát, először is a földalattiaknak.⁸ Az alvilágnak közvetlen szemlélettel tudomásul kellett venni, hogy hatalmának varázsa meg van törve, a halál le van győzve, s a győzöt hódolattal kellett ünnepelnie. Ebben a vonatkozásban az Üdvözítőnek ereje és dicsősége beragyogja az egész alvilágot, a kárhozat helyét is, ahol Krisztus természetesen nem szubstancia szerint, személyesen, hanem csak a hatalmával mutatkozott.⁹

Szótériológiai tekintetben. A kereszthalállal a megváltás műve az érdemszerzői részről be volt fejezve; ezután már csak a kereszthalálban megérlelt természetfölötti értékek hova fordításáról, diadalmas érvényesítéséről lehetett szó. A Szentírás (különösen 1 Pet 3) nem

¹ Phil 2,7.

² Mt 12,40; cf. 27,52.

³ Ps 15,10.

⁴ Act 2,31; cf. 13,15 Os 5,13 13,14; cf. Zach 12,10 Is 24,18–23 Ps 21,30; cf. Sir 24,44–7.

⁵ Ignat. Magn 9, 2; Iust. Dial. 72, 99; Iren. III 20, 4; IV 22, 1; 7, 2; V 31 1; Tertul. Anima 7 55; Clemens Al. Strom. VI 6, 45; Hippolyt. Antichr. 26 45; cf. Od. Salom. 4, 22, 1; 4, 27, 2.

⁶ A Thom III 52, 1 (a szenvedések és büntetések összes nemeit végig kellett ízlelnie); cf. azonban Compend. 235.

⁷ Mt 3,15.

⁸ Thom III 52, 4.

⁹ Thom III 52, 1.

hagy kétséget az iránt, hogy az Üdvözítő az alvilágban tartózkodó lelkekkel szemben hirdette a megváltást, vagyis érezette és érvényesítette az immár befejezett megváltás első hatásait.

Természetesen nem szabad itt a kárhozottakra gondolni, kikhez Isten irgalmának immár nincs szava; hanem az atyák egybehangzó nézete szerint azokról van szó, akikre a boldog istenlátás várt, de a megváltás objektív művének végbevitele előtt attól tartóztatva voltak (*limbus patrum*). Szépen jelképezi ezt az állapotot és sorsot a menedékvárosok törvénye az ószövetségben: aki oda menekült, annak élete az üldözőkkel szemben biztosítva volt, azt már nem volt szabad megölni; de nem mehetett ki a menedékvárosból, míg amaz időbeli főpap meg nem halt.¹ Mikor Szent Péter a Noé napjaiban élő hitetlenekről beszél, valószínűleg azokra gondol, kik a vízözön példátlan csapásainak súlya alatt gyökeresen Istenhez tértek. A görög atyák jó része ezek közé sorolja az ész és lelkiismeret törvénye szerint élő pogányokat is (Sokrates, Platon, stb.),² a latinok Szent Ágostonnal csak az ószövetség igazaira gondolnak; és ez a fölfogás vált általános nézetté. Így tehát a pokolraszállásban az Üdvözítő első ízben osztogatja a megváltás gyümölcseit; kezdi gyakorolni a kereszthalálban kiérdemelt uralmát a megváltás kincsei és a lelkek fölött. A pokolraszállás Krisztus adományozó királyi tevékenységének első nagy ténye. Amint megjelent az alvilágban, a szomorúság országa paradicsommá vált; amint az Üdvözítő maga megmondotta a keresztfán a jobb oldali latornak: «Ma velem léssz a paradicsomban».³

4. Krisztus föltámadása.

Tétel. **Jézus Krisztus kereszthalála után harmadnap halottaiból föltámadt**, azaz örök időkre újra egyesítette megdicsőült testét a lelkével. *Hittétel* az állandó és egyetemes keresztény hitmegvallás értelmében.

Ez a keresztény hitnek sarkalatos tétele, mely kezdettől fogva benne van minden hitvallásban. Tagadja a szadduceusok után napjainkig minden fajta racionalizmus. Pedig Krisztus igazságának legkiáltóbb jele, és ezért az apologétikai bizonyításnak sarokbástyája. Mint olyan tüzetes igazolásban részesült a valósága 11. § 3. Itt dogmatikai jelentőségét kell megvilágítani.

Krisztologiai jelentősége. 1. *Metafizikai* tekintetben. A föltámadásban az Üdvözítő végleg és elválhatatlanul egyesítette ismét, ami a személyes egység erejénél fogva végleges egybetartozásra volt szánva. Az Ige a személyes egyesülésben testből és lélekből álló teljes emberséget vett föl; a föltámadás ezt egyszersmindenkorra biztosította. Ebből látnivaló, hogy az Üdvözítő föltámadásának *valósító okát* ugyanott kell keresnünk, hol a személyes egységét: a Szentháromságban. Ha a Szentírás oly gyakran az Atyát, tulajdonítással Istent mondja Krisztus föltámasztójának,⁴ ez szentháromsági tulajdonítás. Tehát az ember Krisztus föltámasztója közvetlenül és személyesen az örök Ige, amint az Üdvözítő ismételtén tanúsítja: «Bontsátok el e templomot, és én harmadnapra föllállítom azt»; «Valamint az Atya föltámasztja a halottakat és életre kelti, úgy a Fiú is akiket akar, életre kelt»; «Én életemet adom, hogy ismét fölvegyem azt».⁵ *Minthogy tehát Krisztus önerejében támadt föl, föltámadása istenségének is teljes értékű nagy bizonyossága.*⁶

2. *Apologétikai* tekintetben. Jézus Krisztus abban a nagyarányú mérközésben, melyet a halál országával és annak fejedelmével vívott, külsőleg, látszat szerint nagypénteken

¹ Num 35,25.

² *Iustin.* Apol. I 46; különösen *Clemens Al.* Stromat. VI 6; ugyanígy Origen. és Damascen.

³ Lc 23,43.

⁴ Act 2,32–6 3,15 17,31 Rom 4,24 6,4 1 Cor 6,14 15,15.

⁵ Jn 2,19; 5,21; 10,17.

⁶ Lásd 11. § 3.

alulmaradt. Ezért ég és föld színe előtt láthatóvá kellett válni, hogy ő a győztes halál, bűn és romlás fölött.¹ Nyilván ezért is hagyta a föltámadást harmadnapra; egészen kétségtelenné akarta tenni, hogy a halál letagadhatatlan öleléséből kelt új életre annak az Életnek erejében, melytől elválhatatlan a léte.

3. *Erkölcsei* tekintetben. Amit az Üdvözítő alázatos életével és áldozatos kereszthalálával kiérdemelt: a test és lélek szerinti teljes megdicsőülés a föltámadással vette kezdetét, és elvben kiteljesedett. Teste fölvette² a megdicsőült testek kiválóságait anélkül, hogy megszűnt volna valóságos testnek maradni; amint kitűnik az evangéliumok előadásából. Sebhelyeit megtartotta megdicsőült testén is³ mint diadalának ragyogó jelvényeit, mint megváltó halálának emlékjeleit Isten és az üdvözültek előtt, mint ítéletének pecsétjét az utolsó napon.⁴ Lelke pedig a megdicsőült állapotnak, a boldog bírásnak külső mozzanatait is fölöttötte: boldog istenlátása most már úgy áthatotta testét és külső életét, hogy szenvedésre többé nem képes. A nagy mű elvégzésének boldogító tudata és valósága elárasztja egész valóját és beragyogja vég nélküli jövőjét. A föltámadásban Krisztus külsőleg is az eszes teremtmények fejének mutatkozott és a világ királyaként megkezdte dicsőséges uralkodását.⁵

Szótériológiai jelentősége. Üdvösségünk szempontjából a föltámadás alapvető tény épúgy, mint a kereszthalál, de más oldalról. A kereszthalál üdvösségünk érdemszerző oka; a föltámadás *újjászületésünk minta- és valósító oka*, amint az Apostol mondja: «Halálra adatott bűneinkért és föltámadott megigazulásunkért».⁶ A föltámadásban elsőízben jelenik meg mint új törvény a megváltás ereje, s biztos, fejedelmi léptekkel indul a halál és bűn legyőzésére, először a főben, aki elsőszülött a halottakból,⁷ és elevenítő erejét ezentúl eleven áramlásban átönti titokzatos testébe. Akik az Üdvözítő halála idején sírjaikból kikeltek, csak húsvét hajnalban támadhattak föl, mint azt az evangélista is jelzi⁸. A föltámadás a mi újjászületésünk és majdani föltámadásunknak mintája és forrása: «A mi régi emberünk azért feszítettett meg vele együtt, hogy a bűn teste rontassék el, és ne szolgáljunk többé a bűnnek. Ha tehát meghaltunk Krisztussal, hisszük, hogy Krisztussal együtt élni is fogunk; mert tudjuk, hogy Krisztus miután föltámadt halottaiból, már nem hal meg, s a halál őrajta többé nem uralkodik».⁹ Ezért az Egyház mély dogmatikai érzéssel az Üdvözítőnek hármasszületését ünnepli: az Atyából, a Szűzből, a sírból való születését. A megváltást pedig nem nagypénteken ünnepli, miként a protestantizmus, hanem húsvétkor (Exultet: Haec igitur nox). A föltámadás ugyanis magában foglalja a kereszthalált, miként a törzs a gyökeret. A nagypéntek a húsvét vasárnap szükséges előfoka; a halál-áldozat, melyben az Isten-ember teljesen átadja magát Istennek az emberekért, előkészíti és kiérdemli azt az áldozati istenközösséget, melyet Isten és az ember között létrehoz a föltámadás húsvétja.

5. *Krisztus mennybemenetele.*

Tétel. A föltámadt Üdvözítő a testével és lelkével fölment a mennyekbe. Hittétel, melyet az összes hitvallások tartalmaznak.¹⁰

¹ Jn 16,8 Act 2,24.

² 1 Cor 15,35–58.

³ Jn 20,27 Ap 5,6.

⁴ Thom III 54, 4.

⁵ Act 2,23 13,33 Rom 1,3 Heb 1,3–5 1 Pet 1,21 Jn 13,32

⁶ Rom 4,25; Thom III 56, 1 ad 3; Compend. 236–8; Lc 24,46.

⁷ Act 26,23 1 Cor 15,20–23 Col 1,18 Ap 1,5.

⁸ Mt 27,51–3.

⁹ Rom 6,6; 1 Cor 15.

¹⁰ Cf. Denz 13 344 329.

Bizonyítás. a) Az *Üdvözítő* előre megjelentette: «Nem ezeket kellett-e szenvedni a Krisztusnak és úgy menni be az ő dicsőségébe?»¹ Ismételten utal arra, hogy valaha az ég felhőiben az Atyának jobbjáról eljön ítélni eleveneket és holtakat. b) Az *apostolok* szemtanúi voltak, hogy előttük a levegőbe emelkedett, míg a felhők el nem takarták. «Az Úr Jézus pedig miután szólott nekik, fölvetették a mennybe».² c) Ismételten említik az apostolok.³ d) Az apostoli hitvallással a legrégebb hitszabályok egyhangúlag vallják: τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν.⁴ A mennybemenetel a húsvétal és pünkösddel együtt a kereszténység legrégebb ünnepe. *Dogmatikai jelentősége* a következő mozzanatokban bontakozik ki:

Krisztologiai tekintetben: a) A mennybemenetel az összes *külső mozzanatokban betetőzi azt a megdicsőülést*, melyet az *Üdvözítő* földi életével és kereszthalálával kiérdemelt, és melyet a föltámadás elvben megadott. Ezt a teljes és végleges megdicsőülést jelképezi az a tény, hogy az *Üdvözítő* tanítványai szeme láttára a levegőébe emelkedett. Miután ugyanis az Istentől arra rendelt időfázis bekövetkezett, az Ige megadta Krisztus emberségének mindazt, ami a megdicsőültség állapotához hozzátartozik; de lelke is a test fölött nyert erejét már szabadon és biztosan érvényesíthette,⁵ és így a «mennyei ember» szent embersége most már a térben is elfoglalja azt a helyet, mely a teljes és végleges megdicsőülésnek kijár; ott foglal helyet, hol a mennyország van (123. § 4⁶). b) Végleg birtokba veszi azt a hatalmat és dicsőséget, melyet az emberiség és általában a teremtés fölött kiérdemelt. Ezt az Írás és hitvallás úgy fejezi ki, hogy *ül az Atyának jobbjára felől*.⁷ Ez Isten szellemiségénél fogva természetesen képes kifejezés⁸: az ember Krisztus páratlan módon és a lehetőség felső határáig részesévé válik Isten dicsőségének és boldogságának. Ezért nevezi őt az Írás ettől kezdve kiemelő értelemben Fiúnak, mint aki immár az örökség teljes birtokában van; továbbá hatalma teljességében tündöklő Megváltó-királynak ünnepli.⁹

Szótériologiai tekintetben. a) Az a Krisztus, aki föltámadása által «elevenítő szellemmé»¹⁰ vált, a mennyből mint fő a tagokba árasztja igazságát és kegyelmét, melyet megváltói tevékenységével kiérdemelt, s most a Szentháromságtól közvetlenül átvesz és tovább ad; immár nem miként még földi életében és a földön hagyott helyetteseiben, az evangéliumban és az Egyházban, a célok és indítékok föltárással; hanem gondviselő rendelkezés és misztikai éltető-erő alakjában, *örök főpapi tevékenység által* (69. § 2).¹¹ Ennek a királyi főpapi új helyzetnek első ténykedése volt a Szentlélek küldése. b) Mennyei dicsősége trónján *fogadja hű alattvalóinak*, a földön vitézkedő és a mennyekben diadalmaskodó Egyháznak *hódolatát*, valamint azt a hódolatot, melyet az emberiség objektív történeti fejlődése nyújt neki; amennyiben t. i. a történelem immanens törvényszerűséggel őt igazolja mint minden maradandó érték egyetlen lehetséges forrását és eszményét, nemcsak azokban a tettekben és vallás-erkölcsi irányzatokban, melyek az ő alapjára építettek, hanem azoknak kudarcaiban és kényszerű elismerésében is, melyek ezt az egyetlen szögletkövet elvetették. Krisztusnak ez a fölséges igazolása betetőződik c) a *végítéletkor*, mikor dicsőséggel eljön az ég felhőiben, nem hogy a megváltásnak tárgyilag befejezett művén akármit is igazítson, hanem azért, hogy

¹ Lc 24,26.

² Mc 16,19; cf. Lc 24,51 Act 1,9–11.

³ Act 1,3 Eph 4,8–10 Heb 4,14 1 Pet 3,22.

⁴ *Iren.* I 10, 1; *Tertul.* Prax. 2; Praescript. 13; *Vel. virgin.* 1; *Origen.* Princip. praef. 4.

⁵ *Thom* III 58.

⁶ *Thom* III 57, 3.

⁷ Mc 16,19 Rom 8,34 Eph 1,21 Heb 1,13 Ps 109,1.

⁸ Dan 7,13.

⁹ Act 2,32 13,32 Rom 1,4 Heb 1,3–5 5,5.

¹⁰ 1 Cor 15,45 Heb 5,9.

¹¹ Lc 25,11 Jn 12,32.

mennyei királyi méltóságának e legnagyobb tetteivel rátegye pecsétjét a történelemre és a megváltás művét a szubjektív, az egyéneket tekintő oldalról is teljessé tegye: A választottak teljes számát elválthatatlanul magához kapcsolja és átadja a Szentháromságnak mint megváltói megbízásának immár megérett és egybegyűjtött aratását. «Azután jön a vég, mikor majd átadja az országot Istennek és az Atyának, miután megsemmisített minden fejedelemséget és hatalmasságot és erősséget. Mert addig kell neki uralkodni, míg ellenségeit mind lába alá nem veti. Mint utolsó ellenség megsemmisítetik a halál; mert mindeneket lába alá vetett... Miután pedig minden alá lesz vetve neki, akkor a Fiú maga is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy az Isten legyen minden mindenkben».¹

---

¹ 1 Cor 15,24–28.